

**Zjawisko korupcji i przestępczości
korupcyjnej w Polsce w latach 1997–2014**

Wybrane przykłady, pomiary i badania

Paweł Chodak

Zjawisko korupcji i przestępczości korupcyjnej w Polsce w latach 1997–2014

Wybrane przykłady, pomiary i badania

Józefów 2018

**ZJAWISKO KORUPCJI I PRZESTĘPCZOŚCI
KORUPCYJNEJ W POLSCE W LATACH 1997–2014**

Wybrane przykłady, pomiary i badania

Recenzja naukowa:
Prof. nadzw. dr hab. inż. Jerzy Zawisza

Wydawca: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki
Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie
05-410 Józefów, ul. Sienkiewicza 4
tel./faks: 48 22 789 19 03, www.wsge.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@wsge.edu.pl
Nakład: 70 egz. Objętość: 9 ark. wyd.

ISBN 978-83-62753-97-0

Copyright by Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki
Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi
Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie
i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej publikacji
bez zgody wydawcy zabronione.

Projekt okładki:
Jadwiga Popowska
Zdjęcie na okładce Fotolia © Gajus

Skład, łamanie:
Jadwiga Popowska

Korekta:
Beata Saracyn

Druk i oprawa:
INTER-BOOK
Paulina i Grzegorz Indrzejczyk s.c.
Wiejca 51
05-085 Kampinos

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
-------------	---

ROZDZIAŁ 1

KORUPCJA JAKO ZJAWISKO PRAWNOSPÓŁECZNE.....	11
--	-----------

1.1. Definiowanie zjawiska korupcji w Polsce	16
1.2. Obszary najbardziej narażone na korupcję	22
1.3. Penalizacja korupcji w obowiązujących regulacjach prawnych.....	23
1.4. Skala korupcji w Polsce	29

ROZDZIAŁ 2

BADANIE SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW

KORUPCYJNYCH	41
---------------------------	-----------

2.1. Cel i przedmiot badań.....	41
2.2. Przebieg badań i zastosowana metodologia.....	41
2.3. Problemy badawcze i hipotezy robocze	43
2.4. Charakterystyka sprawców przestępstw korupcyjnych	44
2.5. <i>Modus operandi</i> przestępstwa korupcyjnego.....	74
2.6. Przestępstwo korupcyjne – czynności procesowe.....	94
2.7. Wykrywalność sprawców przestępstw korupcyjnych i zagadnienie ciemnej liczby przestępstw.....	113
2.8. Wnioski końcowe	114

ROZDZIAŁ 3
BADANIE ROZWIĄZAŃ ANTYKORUPCYJNYCH
W SIŁACH ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.. 119

3.1. Cel i przedmiot badań.....	119
3.2. Problemy badawcze.....	120
3.3. Sposób realizacji badania	121
3.4. Środki diagnostyczne	121
3.5. Prezentacja wyników badań.....	139
3.6. Podsumowanie i wnioski.....	186
3.7. Rekomendacje	190
ZAKOŃCZENIE.....	193
BIBLIOGRAFIA	197

WSTĘP

Przestępstwa korupcyjne stanowią bardzo poważne zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania każdego państwa. Polska nie jest tutaj wyjątkiem. Dyskrecja czynu korupcyjnego, jego intymność, podstawowa trudność w jego dokumentowaniu dla celów postępowania karnego i przede wszystkim brak „fizycznych ofiar” to podstawowe cechy tego przestępstwa. Zresztą korupcja jest niebezpieczna nie tylko dla obywateli, ale przede wszystkim dla państwa.

Dzisiejsze zagrożenia nie są związane jedynie ze zbrojnym atakiem na suwerenne państwo. Każda współczesna wojna poprzedzona jest niezliczonymi działaniami wywiadowczymi i analitycznymi, mającymi na celu zdefiniowanie słabych elementów w systemie obronnym państwa i to nie tylko w znaczeniu militarnym, ale także proceduralnym. Rezultatem słabości proceduralnych/instytucjonalnych jest korupcja. Poprzez skorumpowanie funkcjonariuszy państwowych odpowiedzialnych za podejmowanie strategicznych decyzji na rzecz suwerenności swojego państwa można uzyskać ogromne wpływy w polityce bezpieczeństwa narodowego.

Zwalczanie korupcji to nie tylko konieczność wprowadzenia odpowiednich zmian w obowiązujących przepisach prawa bądź zwiększenie skuteczności działania organów ścigania, ale przede wszystkim przewartościowanie postaw i mentalności obywateli, działania prewencyjne, zakrojona na szeroką skalę edukacja od najmłodszych lat oraz opracowanie algorytmów postępowania dla poszczególnych środowisk społecznych

w przypadku spotkania się z propozycją wręczenia łapówki za załatwienie sprawy. Każdy obywatel powinien wiedzieć, jak zachować się w takiej sytuacji, niezależnie od poziomu znajomości prawa. To stanowcze wypowiedzenie wojny tej formie przestępczości.

Należy pamiętać przy tym o fakcie, że mechanizmy popełniania przestępstw korupcyjnych bardzo często wyprzedzają mechanizmy mające zapobiegać powstawaniu korupcji, dlatego tak trudno skutecznie walczyć z tym zjawiskiem.

O samym przestępstwie korupcji powstało wiele opracowań naukowych, raportów, analiz i materiałów popularyzatorskich¹. Nie sposób jednak oprzeć się wrażeniu, że brakuje opracowań poświęconych procesowi badawczemu korupcji. Niniejsza publikacja ma tę lukę wypełnić. Zaprezentowano w niej dwa modele badania korupcji: model badania przestępczości oraz model badaniach mechanizmów antykorupcyjnych. Jest to zabieg celowy mający przybliżyć pewne wspólne czynniki przy badaniu korupcji, ale jednocześnie wskazać na różnice, nie tylko w zakresie tematów badania, lecz także procesów metodologicznych. Oczywiście jest, że prezentowany materiał nie wyczerpuje całego problemu, niemniej jednak poprzez połączenia podejścia naukowego i praktycznego stanowi wartość dodaną dla poznania zjawiska korupcji.

Praca zawiera trzy części. Pierwszy rozdział poświęcony jest korupcji jako zjawisku prawnospołecznemu i stanowi wprowadzenie merytoryczne w proces badawczy. Zawiera informacje o społecznych uwarunkowaniach korupcji, jej prawnokarnej postaci oraz dane statystyczne obejmujące to zjawisko.

Część druga poświęcona jest badaniom osądzonych i skazanych na karę pozbawienia wolności sprawcom przestępstw korupcyjnych. Jest to szczególnie istotna część opracowania, ponieważ sądy dość rzadko orzekają karę pozbawienia wolności za

¹ Takich jak np. edukacyjny portal Centralnego Biura Antykorupcyjnego, <http://antykorupcja.gov.pl>.

przestępstwa korupcyjne, zapadające wyroki zaś są stosunkowo łagodne. Przeczy to zatem tezie o zagrożeniu, jakie dla państwa niesie przestępczość korupcyjna. Jest to niekonsekwencja, która wymaga pogłębionych badań. Ideą tego badania było zbudowanie profilu przestępcy dokonującego czynów korupcyjnych i próba opisu *modus operandi* tej kategorii przestępstw. W części tej zawarto także dane dotyczące samego procesu orzekania w sprawach korupcyjnych oraz sądowego wymiaru kary. Dane analizowane z punktu widzenia kryminologicznego mogą stanowić istotną wartość w działaniach profilaktycznych w ujęciu prewencji ogólnej jak również indywidualnej.

Cześć trzecia to badania poświęcone problematyce skuteczności podejmowanych działań mających na celu zapobieganie i zwalczanie przestępczości korupcyjnej w resorcie obrony narodowej. Badania zaprezentowane w formie raportu ukazują problemy, jakie resort napotykał podczas wprowadzania nowych rozwiązań i reform antykorupcyjnych. Dużą uwagę poświęcono reformom wprowadzanym przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej, które zostało powołane między innymi w celu wdrażania procedur antykorupcyjnych.

Badanie skuteczności wdrażanych rozwiązań i reform antykorupcyjnych przez Ministerstwo Obrony Narodowej, w szczególności przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych MON, zostało zrealizowane na prośbę Transparency International UK w ramach programu „Defence and Security Programme”.

Raport został poprzedzony szeroką analizą materiałów zawierających informacje na temat zjawiska korupcji w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności na podstawie raportów statystycznych, mechanizmów popełnianych przestępstw korupcyjnych, wdrażanych procedur i reform antykorupcyjnych, działań podejmowanych przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych oraz innych udostępnionych materiałów, w tym wewnętrznych przepisów.

Całość niniejszego opracowania ma stanowić nowe spojrzenie na zjawisko korupcji, bazując na pozyskanych wcześniej

danych, i odpowiedzieć na pytanie o kondycję państwa w walce z korupcją. Dlatego też nie można w nim znaleźć odpowiedzi na pytanie o nowy paradygmat korupcji. Raczej o jej minioną i aktualną postać.

KORUPCJA JAKO ZJAWISKO PRAWNOSPÓŁECZNE

Korupcja w Polsce w ciągu wieków ewoluowała wraz z postępowaniem społecznym, wzrostem poziomu życia, zmianami ustrojowymi w 1989 r. oraz przybierała różne formy i stadia rozwoju. Dla społeczeństwa korupcja jest przyjmowaniem i wręczaniem korzyści oraz przedkładaniem interesu własnego nad publiczny. W mowie potocznej korupcja to: napiwek, górka, suweniry, sitwa, plecy, posmarować bądź dać w łapę. Korupcja to też nepotyzm, kumoterstwo i nadużycie władzy.

Korupcja występuje w czasach biblijnych. Wiele wersów Starego Testamentu opisuje bowiem dosłownie praktyki korupcyjne urzędników (a także kupców i handlarzy), których motorem działania jest niepohamowana chciwość i chęć pomnażania osobistego majątku bądź też czerpania korzyści niematerialnych. Oto chęć wzbogacenia doprowadza nieuczciwych sprzedawców do popełniania przestępstw [por. Księga Syracydesa 26, 28] polegających na fałszowaniu wagi, gnębieniu ubogich i bezrolnych, do wyciągania pieniędzy w każdej sytuacji: „[...] będziemy [...] wagę podstępnie fałszować [...] kupować biednego za srebro, a ubogiego za parę sandałów i plewy pszeniczne będziemy sprzedawać” [por. Księga Amosa 8, 5–6]. W innym miejscu zaś czytamy, że ludzie bogaci dopuszczają się wymuszania okupu, zagarniania majątków: „[...] przydają dom do domu, przyłączają rolę do roli” [por. Księga Izajasza 5, 8]. Niemal identyczne

słowa podaje Księga Micheasza, w której piętnuje on chciwość i nadużywanie stanowisk, prowadzące nawet do niewoli ubogich w ten sposób: „Biada tym, którzy planują nieprawość[...]. Gdy pożądamą pól, zagarniają je, gdy domów – to je zabierają; biorą w niewolę męża wraz z jego domem, człowieka z jego dzieciectwem” [por. Księga Micheasza 2, 1–2]. O wykorzystywaniu i zniewalaniu biednych czytamy również w Księdze Nehemiasza [por. Księga Nehemiasza 5, 1–5]. Jeremiasz gromi z kolei tych, którzy odmawiają ludziom zapłaty za pracę: „Biada temu, który fałszem buduje swój dom, pomijając sprawiedliwość, a swoje wysokie komnaty – bezprawiem; który każe swemu współziomkowi pracować darmo i nie oddaje mu jego zarobku” [por. Księga Jeremiasza 22, 13].

Starotestamentowe księgi w pełni odzwierciedlają zatem całkowity brak tolerancji wobec zachowania urzędników domagających się od ludu dodatkowego wynagrodzenia za swe codzienne obowiązki. Przez sprawiedliwych proroków i sędziów często przemawiał w pełni uzasadniony gniew: „o wy, ciemiężcy sprawiedliwego, biorący okup i uciskający w bramie ubogich!” [por. Księga Amosa 5, 12]. Wiele słów negujących i potępiających zjawisko korupcji znajdujemy na kartach Księgi Przysłów. Oto czytamy tu bowiem: „Król państwo umacnia sprawiedliwością, niszczy je ten, kto podatkami uciska” [por. Księga Przysłów 29, 4]. A w innym miejscu podobne słowa: „Burzy się dom przez zyski nieprawe, żyć będzie, kto darów nie znosi” [por. Księga Przysłów 15, 27]. I na koniec przypomnienie: „Kto oszukuje maluczkiego, znieważa jego Twórcę, lecz wychwala Go ten, kto okazuje łaskę biednemu” (w innym tłumaczeniu: „Kto ciemięży ubogiego, lży jego Stwórcę, czci Go ten, kto się nad biednym lituje”) [por. Księga Przysłów 14, 31].

Pionierskie zachowania o zabarwieniu korupcyjnym zostały odnotowane w czasie tworzenia się organizacji państwowych i bez wątpienia miały wpływ na kształtowanie się reguł postępowania i określenie sankcji za ich nieprzestrzeganie. Pomimo że zachowania te zaszeregowano jako szkodliwe, to nie uznano ich

za przestępstwo dopóty, dopóki nie zostały ogłoszone pod groźbą kary². Pierwsze zapisy dotyczące norm antykorupcyjnych znalazły się już w aktach normatywnych despotii wschodnich, prawie staroizraelskim oraz rzymskim. W późniejszych epokach, takich jak średniowiecze, renesans oraz oświecenie, odnajdujemy już szerszą gamę rozwiązań prawnych w zakresie zapobiegania korupcji. W jednej ze swych publikacji Przemysław Palka podkreśla, że już w najstarszych opracowaniach prawnych, czyli prawie sumeryjskim, znalazły się normy odnoszące się do zachowań urzędników. Podobne tendencje odnotowano w prawie staroizraelskim, które było powiązane ściśle z religią oraz etyką i zawierało szereg odniesień do prawodawstwa antykorupcyjnego. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na zapisy zawarte w Pięcioksięgu³, w którym (w księgach II i XXIII) opisano odpowiedzialność za korupcję. Przepisy te przybrały formę zakazów, a sankcje karne były jeszcze wtedy rzadkością⁴. We wskazanych opracowaniach skupiono uwagę na funkcji, jaką pełnili sędziowie. Zgodnie z prawem boskim mieli oni chronić ubogich przed bogatszą i wpływową grupą społeczeństwa. Sędziowie z założenia nie mogli nastawiać się na zysk ani faworyzować osób zamożnych: „Nie będziesz nagiął prawa, nie będziesz miał względu na osoby ani podarunku nie przyjmiesz: dar bowiem zaślepia oczy mądrych i wypacza słowa sprawiedliwych. Masz się kierować samą tylko sprawiedliwością, abyś żył i wszedł w posiadanie ziemi, którą daje ci Jahwe, twój Bóg”⁵. Adresatami zapisów w Starym Testamencie, które miały postać przestrogi, poza sędziami i kapłanami był także cały naród. Problem za-

² P. Palka, *Sprzedajne nadużycie funkcji publicznej. Studium z prawa karnego*, Olsztyn 2011, s. 59–67.

³ Pięcioksiąg Mojżeszowy, pierwsza część Starego Testamentu, w Biblii hebrajskiej (Piśmie Świętym), judaizmie nazywany jest Torą, Nauką lub Prawem Mojżesza, natomiast w tradycji grecko-łacińskiej – Pentateuchem (Pięcioksięgiem).

⁴ J. Bil, *Korupcja w prywatnym sektorze gospodarczym*, Szczytno 2015, s. 60.

⁵ Cyt. za: P. Palka, dz. cyt., s. 67.

gadnienia korupcji poruszali w swych starożytnych dziełach Arystoteles, Platon, a później Machiavelli i Monteskiusz. Wskazywali na fakt, że korupcja, jako zjawisko społeczne, determinowana jest w sposób kulturowy. Przypisywano jej ponadczasowość, powszechność oraz tajność.

Łapownictwo powstało na obszarach zamieszkałych przez ludzi zamożnych oraz w krajach, w których zarządcy rozbudowywali swoje potęgę na olbrzymich terenach. Administrowanie majątkiem wymagało zatrudniania ludzi, których zadaniem było nadzorowanie powierzonego mienia. Sytuacja taka sprawiła, że pojawili się pierwsi łapówkarze, którzy dysponując cudzym majątkiem, pobierali nienależne im korzyści w zamian za korzystanie z cudzego dobytku. Łapówka miała wielorakie znaczenie. Pierwszym rodzajem przekupstwa było łapownictwo mające na celu wymianę usług, koszty zaś ponosiła osoba trzecia; drugim natomiast łapownictwo gangsterskie, w którym przedstawiciele silniejszych grup za pomocą szantażu i terroru wymuszali okup⁶. Rozpatrując zjawisko korupcji historycznie, należy zaznaczyć, że cywilizacje od czasów biblijnych uznawały, iż bogaty powinien pomagać biednemu. Władca delegował do tych czynności swoich urzędników, którzy choć działali w jego imieniu, to udzielenie pomocy uzależniali od przekazanej im korzyści. Pozyskiwanie przychylności tych pełnomocników legło u podstaw zachowań korupcyjnych⁷.

Maria Jarosz w swych publikacjach wskazuje, że pierwsze wzmianki o praktykach korupcyjnych na ziemiach polskich zamieścił już Gall Anonim, który chcąc przekonać innych do swoich poglądów, wręczał im prezenty. Jak wskazuje Paweł Sitek⁸, korupcja – znana już od czasów biblijnych – jest jednym z najbardziej niebezpiecznych czynników negatywnie wpływających na właściwe działanie organów państwa.

⁶ W.F. Mleczek, *Cywilizacja podarków. Róże i łapówki*, Olsztyn 2008, s. 42–43.

⁷ J. Bil, dz. cyt., s. 68.

⁸ P. Sitek, *Łapownictwo urzędnicze, polityczne oraz gospodarcze w świetle prawa karnego*, Józefów 2013, s. 6.

Sytuacja społeczno-polityczna Polski i całej Europy miała bezpośredni wpływ na rozkwit zachowań korupcyjnych. W czasie uchwalania Konstytucji 3 maja odnotowano odmowę przyjęcia przez Sejm Wielki łapówki w wysokości 400 tys. zł od grupy mieszczan warszawskich. Czas zaborów i panująca atmosfera wszechobecnego łapówkarstwa odcisnęły piętno na działalności II Rzeczypospolitej. Z objęciem władzy przez Józefa Piłsudskiego wiązano nadzieje na zaprowadzenie ładu i porządku oraz rozprawienie się z korupcją i przekupstwem⁹. W tym okresie w walce z tą formą przestępczości miała pomóc ustawa z 30 stycznia 1920 r., która regulowała zasady odpowiedzialności urzędników za przestępstwa popełnione z chęci zysku. Przywołany akt prawny definiował łapownictwo jako zbrodnię. Dyspozycja art. 2 ustawy stanowiła, że urzędnik winny przyjęcia podarunku lub innej korzyści majątkowej bądź obietnicy przyjęcia takiego podarunku lub korzyści majątkowej, danych w zamiarze skłonienia go do pogwałcenia obowiązków urzędowych lub służbowych, albo żądania takiego podarunku lub korzyści majątkowej będzie karany karą śmierci przez rozstrzelanie¹⁰.

Korupcja w Polsce w latach powojennych była związana z przyjętą praktyką życia społecznego i gospodarczego w państwach bloku sowieckiego, a więc miała charakter endemiczny i systemowy. W tym czasie występowały różne odmiany korupcji, której uczestnikami była większość społeczeństwa¹¹. Korupcja w czasach socjalizmu stała się swoistym kanałem dystrybucji awansu społecznego, który „namaszczone” obywatelom zapewniał budowanie własnej kariery zawodowej. Zmiany ustrojowe, jakie nastąpiły po roku 1989, nie przyniosły zmian w kwestiach postrzegania łapownictwa – towarzyszyło ono rozwojowi nowej gospodarki, w tym przekształceniom własnościowym. Obecnie w społeczeństwie pa-

⁹ Tamże, s. 236.

¹⁰ Ustawa z dnia 30 stycznia 1920 r. w przedmiocie odpowiedzialności urzędników za przestępstwa popełnione z chęci zysku (Dz.U. z 1920 r. nr 11, poz. 60).

¹¹ J. Bil, dz. cyt., s. 72.

nuje opinia, że prywatyzacja państwowych przedsiębiorstw w latach 1990–2000 przesiąknięta była korupcją oraz działaniami nieuczciwej konkurencji. Opinia ta była i jest często powielana przez media, co oczywiście nie musi stanowić jednoznacznego dowodu, ale należy wziąć to pod uwagę. Władze państwowe, pomimo gotowości społeczeństwa do reform, przez wiele lat nie podejmowały systemowych zmian legislacyjnych, które pozwoliłyby na skuteczną walkę z korupcją urzędniczą – trudno jest jednoznacznie wskazać na przyczyny takiego postępowania. W 2003 r. badania Transparency International w indeksie percepcji korupcji wykazały, że Polska pod względem występowania korupcji znajdowała się na 64. miejscu spośród 133 badanych państw. Z danych tej organizacji wynikało, że w tym okresie Polska była najbardziej skorumpowanym państwem członkowskim Unii Europejskiej. W 2005 r. walka z korupcją została uznana za priorytetowe zadanie rządu. Przejawem tego było powołanie Centralnego Biura Antykorupcyjnego. W 2003 r. zaostrzono prawo karne wobec sprawców przestępstw korupcyjnych, wprowadzając do kodeksu nowe przepisy antykorupcyjne, w tym dotyczące łapownictwa w sektorze prywatnym. Aktywność naszego państwa w tym obszarze, przejawiała się również w innych działaniach, takich jak I etap rządowej strategii 2002–2004; II etap 2005–2009; „Tarcza antykorupcyjna” realizowana w latach 2008–2012, a następnie program „Osłony antykorupcyjnej”, który był realizowany od marca 2012 r. oraz Rządowy Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2014–2019 i Rządowy Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020.

1.1. Definiowanie zjawiska korupcji w Polsce

Zjawisko korupcji znane jest niemal na całym świecie, a słowo „korupcja” powtarzane jest w wiadomościach informacyjnych i programach poświęconych sprawom bieżącym¹². Wypaczenie

¹² N. Iyer, M. Samociuk, *Defraudacja i korupcja. Zapobieganie i wykrywanie*, Warszawa 2007, s. 5.

to traktowane jest na równi z demoralizacją społeczną, uznawaną powszechnie za istotny problem społeczny, ekonomiczny i polityczny, bezpośrednio godzący w podstawy bezpieczeństwa państwa. Za korupcję w obszarze administracji publicznej uważa się nielegalne zachowanie osób pełniących funkcje publiczne i funkcjonariuszy publicznych w celu uzyskania związanych z tym procederem korzyści¹³. Łacińskie słowo *corruptio* oznacza zepsucie, uwiedzenie, przewrotność¹⁴. Korupcję definiowano jako przyjmowanie lub żądanie przez pracownika instytucji państwowych czy społecznych korzyści majątkowej bądź osobistej w zamian za wykonanie czynności urzędowej bądź za naruszenie prawa¹⁵. Określano ją również jako demoralizację urzędników instytucji państwowych lub społecznych objawiającą się łapownictwem i przekupnością¹⁶. Urszula Kalina-Prasznic definiuje korupcję jako sprzedajność i dawanie łapówek (przekupstwo) występujące w związku z pełnieniem czynności przez funkcjonariusza publicznego lub osobę powołaną do pełnienia funkcji publicznej¹⁷. Jest też korupcja z pewnością rodzajem patologii społecznej i instytucjonalnej, której cechami są internacjonalizacja, przekraczanie granic kulturowych, ideologicznych, państwowych oraz rozbudowa obszarów oddziaływania¹⁸. Cechy wyróżniające łapownictwo to także ponadczasowość, powszechność i rynkowość. Uczestnicy tych przestępstw podejmują działania zmierzające do legalizacji swych czynów. Zakamuflowane formy przekazywania

¹³ A. Wierzbicka, *Analiza obowiązujących przepisów antykorupcyjnych z wykazaniem mankamentów prawnych*, [w:] red. J. Kosiński, K. Krak, *Korupcja i antykorupcja – wybrane zagadnienia*, Szczytno 2011, s. 55.

¹⁴ W. Jasiński, *Osoby na eksponowanych stanowiskach politycznych. Przeciwdziałanie korupcji i praniu pieniędzy*, Warszawa 2012, s. 15.

¹⁵ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2011, s. 285.

¹⁶ *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1999, s. 415.

¹⁷ *Mała encyklopedia prawa*, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2005, s. 232.

¹⁸ M. Jarosz, *Władza. Przywileje. Korupcja*, Warszawa 2004, s. 202.

korzyści w znacznym stopniu utrudniają proces wykrywczy tych przestępstw. Na co dzień korupcja traktowana jest jak zjawisko niepożądane, negatywne, które nie powinno mieć miejsca, w którym nie powinno się uczestniczyć.

Porównując korupcję np. z przestępczością zorganizowaną, okazuje się, że łapownictwo nie wywiera aż tak¹⁹ negatywnego wpływu na społeczeństwo jak działalność zorganizowanych grup dokonujących najcięższych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Korupcja to przestępstwo, które jest popełniane w tzw. białych rękawiczkach, najczęściej przez osoby inteli-

-
- ¹⁹ – Rezolucja nr (97) 24 w sprawie Dwudziestu Zasad Wiodących w Walce z Korupcją, przyjętej przez Komitet Ministrów w dniu 6 listopada 1997 r., na 101. sesji,
- Rezolucja nr (99) 5 powołująca Grupę Państw przeciw Korupcji (GRECO) – przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 1 maja 1998 r., na 103. sesji,
 - Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 31 października 2003 r. (Dz.U. z 2007 r. poz. 563),
 - Konwencja OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych, sporządzona w Paryżu dnia 17 grudnia 1997 r. (Dz.U. z 2001 r. poz. 264),
 - Decyzja Komisji z dnia 28 kwietnia 1999 r. ustanawiająca Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF) – notyfikowana jako dokument nr SEC (1999) 802 (1999/352/WE, EWWiS, Euratom) – Dz.Urz. UE L 136 z 31.05.1999, s. 20,
 - Decyzja Komisji z dnia 27 września 2013 r. zmieniająca decyzję 1999/352/WE, EWWiS, Euratom ustanawiającą Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF) (2013/478/UE) – Dz. Urz. UE L 257 z 28.09.2013, s. 19,
 - Decyzja Ramowa Rady 2003/568/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie zwalczania korupcji w sektorze prywatnym – Dz. Urz. UE L 192 z 31.07.2003, s. 54,
 - Decyzja Ramowa Rady z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie prania brudnych pieniędzy oraz identyfikacji, wykrywania, zamrożenia, zajęcia i konfiskaty narzędzi oraz zysków pochodzących z przestępstwa (2001/500/WSiSW) – Dz. Urz. UE L 182 z 05.07.2001, s. 1,
 - sprostowania Decyzji Ramowej Rady z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie prania brudnych pieniędzy oraz identyfikacji, wykrywania, zamrożenia, zajęcia i konfiskaty narzędzi oraz zysków pochodzących z przestępstwa (2001/500/WSiSW).

gentne, i to w sposób trudny do wykrycia oraz do udowodnienia. Strony przestępstwa korupcyjnego nie są zainteresowane ujawnieniem faktu wystąpienia przekupstwa, a to z kolei skutkuje utajnieniem ich działania. Jacek Bil w publikacji *Korupcja w sektorze gospodarczym* proponuje wprowadzenie podziału korupcji na incydentalną, zinstytucjonalizowaną i systemową. Korupcja incydentalna występuje w małym stopniu nasilenia, np. w krajach skandynawskich. Korupcja zinstytucjonalizowana powiązana jest z określoną formą funkcjonowania systemu działania instytucji państwowych. Systemowość korupcji odnosi się do społecznej akceptacji tego zjawiska, korupcji nadużywanej przez aparat państwowy – charakteryzuje ona ustroje niedemokratyczne. Ostatnie lata przyniosły wiele opracowań i rozważań naukowych na temat zjawiska łapownictwa. Literatura tego złożonego zagadnienia wskazuje na bardzo wiele podziałów i definicji, co utrudnia przypisanie korupcji jednolitych cech. W naukach społecznych jest ona pojmowana jako nadużycie władzy w celu realizacji prywatnych interesów. Giovanni Sartori, włoski ekspert i recenzent życia politycznego, uważa: „Polityka nigdy nie była i przypuszczalnie nigdy nie będzie nieskalana, a korupcja z pewnością nie jest czymś nowym. Ale zachłanność i korupcja osiągnęły obecnie poziom precedensu. W istocie rzeczy korupcja polityczna doszła do punktu, gdzie zaczyna się korupcja polityki”²⁰.

Polska w roku 2002 ratyfikowała dwie konwencje mające wpływ na zwalczanie korupcji w naszym kraju. Pierwsza prawno-karna, sporządzona w Strasburgu dnia 27 stycznia 1999 r.²¹, nałożyła na państwa ratyfikujące zobowiązanie do wdrożenia i realizacji działań ustawodawczych. Podejmowane środki ukierunkowane są na karalność umyślnego obiecywania, propono-

²⁰ A. Melezini, *Prawne instrumenty zapobiegania i zwalczania korupcji przez kontrolę skarbową*, Warszawa 2012, s. 29.

²¹ Dz.U. z 2005 r. nr 29, poz. 249.

wania i wręczania korzyści funkcjonariuszowi publicznemu²². Penalizacją objęto funkcjonariuszy publicznych, przedstawicieli władz ustawodawczych i wykonawczych, funkcjonariuszy organizacji międzynarodowych oraz sędziów. Odniesiono się również do lobbingu, uznając za niezbędne ściganie i karanie sprawców, których działanie polegało m.in. na pośrednim lub bezpośrednim obiecywaniu czy wręczaniu korzyści w zamian za wywieranie wpływu na podejmowane decyzje. W roku 2002 Polska ratyfikowała również cywilnoprawną konwencję o korupcji, sporządzoną w Strasburgu dnia 4 listopada 1999 r.²³

-
- ²² – Rezolucja nr (97) 24 w sprawie Dwudziestu Zasad Wiodących w Walce z Korupcją, przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 6 listopada 1997 r., na 101. sesji,
- Rezolucja nr (99) 5 powołująca Grupę Państw przeciw Korupcji (GRECO) – przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 1 maja 1998 r., na 103. sesji,
 - Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 31 października 2003 r. (Dz.U. z 2007 r. poz. 563),
 - Konwencja OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych, sporządzona w Paryżu dnia 17 grudnia 1997 r. (Dz.U. z 2001 r. poz. 264),
 - Decyzja Komisji z dnia 28 kwietnia 1999 r. ustanawiająca Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF) – notyfikowana jako dokument nr SEC (1999) 802 (1999/352/WE, EWWiS, Euratom) –Dz.Urz. UE L 136 z 31.05.1999, s. 20,
 - Decyzja Komisji z dnia 27 września 2013 r. zmieniająca decyzję 1999/352/WE, EWWiS, Euratom ustanawiającą Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF) (2013/478/UE) – Dz. Urz. UE L 257 z 28.09.2013, s. 19,
 - Decyzja Ramowa Rady 2003/568/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie zwalczania korupcji w sektorze prywatnym – Dz. Urz. UE L 192 z 31.07.2003, s. 54,
 - Decyzja Ramowa Rady z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie prania brudnych pieniędzy oraz identyfikacji, wykrywania, zamrożenia, zajęcia i konfiskaty narzędzi oraz zysków pochodzących z przestępstwa (2001/500/WSiSW) – Dz. Urz. UE L 182 z 05.07.2001, s. 1,
 - sprostowanie Decyzji Ramowej Rady z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie prania brudnych pieniędzy oraz identyfikacji, wykrywania, zamrożenia, zajęcia i konfiskaty narzędzi oraz zysków pochodzących z przestępstwa (2001/500/WSiSW).
- ²³ Dz.U. z 2004 r. nr 244, poz. 2443.

Artykuł 2 zawiera definicję korupcji, według której jest to „żądanie, proponowanie, wręczanie lub przyjmowanie, bezpośrednio lub pośrednio, łapówki lub jakiegokolwiek innej nienależnej korzyści lub jej obietnicy, które wypacza prawidłowe wykonywanie jakiegokolwiek obowiązku lub zachowanie wymagane od osoby otrzymującej łapówkę, nienależną korzyść lub jej obietnicę”²⁴.

Analizując dostępną literaturę, można postawić tezę, że tworzenie nowych definicji korupcji jest ważniejsze od podejmowania skutecznych działań do przeciwdziałania i zwalczania.

Problem definiowania pojęcia korupcji został ograniczony w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, w której art. 1 ust. 3a zdefiniowano korupcję jako czyn²⁵:

- 1) polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakiegokolwiek nienależnych korzyści osobie pełniącej funkcję publiczną dla niej samej bądź dla jakiegokolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji,
- 2) polegający na żądaniu lub przyjmowaniu przez osobę pełniącą funkcję publiczną, bezpośrednio lub pośrednio, jakiegokolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej bądź dla jakiegokolwiek innej osoby, lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji,
- 3) popełniany w toku działalności gospodarczej obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na obiecywaniu, proponowaniu albo wręczaniu, bezpośrednio bądź pośrednio, osobie kierującej jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych bądź pracującej w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej

²⁴ Cywilnoprawna konwencja o korupcji, sporządzona w Strasburgu dnia 4 listopada 1999 r., art. 2 (Dz.U. z 2004 r. nr 244, poz. 2443).

²⁵ Dz.U. z 2017 r. poz. 1993 z późn. zm.

- jednostki jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub na rzecz jakiegokolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie,
- 4) popełniany w toku działalności gospodarczej obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na żądaniu lub przyjmowaniu, bezpośrednio lub pośrednio, przez osobę kierującą jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującą w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki jakichkolwiek nienależnych korzyści lub przyjmowaniu propozycji albo obietnicy takich korzyści, dla niej samej bądź dla jakiegokolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie.

Penalizacja przestępstw korupcyjnych ma odzwierciedlenie w Kodeksie karnym w rozdziałach dotyczących:

- 1) przestępstw przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego – czyn korupcji biernej, korupcji czynnej, płatnej protekcji oraz niedopełnienia obowiązków, przekroczenia uprawnień przez funkcjonariusza publicznego lub osobę pełniącą funkcję publiczną,
- 2) przestępstw przeciwko wyborom i referendum – sprzedajność oraz przekupstwo wyborcze,
- 3) przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu.

Należy pamiętać, że przy korupcji mamy do czynienia także z jej niekaralnymi formami, którymi są: nepotyzm i kumoterstwo.

1.2. Obszary najbardziej narażone na korupcję

Patrząc realnie na przestępstwo korupcyjne, nie sposób stwierdzić, że powstaje ono tam, gdzie można się wzbogacić. Wzbogacenie nie jest związane wyłącznie z otrzymaniem gotówki, ale

przykładowo z uzyskaniem teraz lub w przyszłości pożądanego stanowiska. Związane jest to z różnymi potrzebami osób. Dlatego też należy wymienić m.in. takie obszary, jak:

- informatyzacja administracji publicznej i samorządowej,
- sport,
- szeroko rozumiana infrastruktura,
- wydatkowanie funduszy unijnych,
- służba zdrowia,
- sektor energetyczny,
- ochrona środowiska,
- sądownictwo,
- obronność,
- zamówienia publiczne,
- podatki,
- służby,
- edukacja.

Przedstawiony katalog nigdy nie będzie aktualny z uwagi na ewaluację modus operandi działania sprawców przestępstw korupcyjnych.

1.3. Penalizacja korupcji w obowiązujących regulacjach prawnych

Korupcja otrzymała sporo definicji, napisano wiele opracowań, ale dopiero uchwalenie ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym spowodowało powstanie precyzyjnej definicji pojęcia – przestępstwa²⁶. Ewaluacja korupcji była tak duża, że wymusiła w 2003 r. nowelizację Kodeksu karnego w przedmiocie penalizacji przestępstw korupcyjnych. Takich zmian legislacyjnych oczekiwała od strony polskiej Unia Europejska, narzucając nowym krajom członkowskim respektowanie umów międzynarodowych dotyczących zwalczania przestępczości

²⁶ Należy pamiętać, że definicję korupcji wprowadzono dopiero w 2010 r. (Dz.U. nr 151, poz. 1014).

korupcyjnej. W Rządowym Programie Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020 Rada Ministrów odniosła się do instytucjonalnej walki z korupcją, wskazując na potrzebę prowadzenia działań zarówno w formie represji, jak i profilaktyki.

Sprzedajność urzędnicza – art. 228 k.k. Sprzedajność opisana w art. 228 rozpoczyna grupę przepisów wymierzonych przeciwko działalności instytucji państwowych i samorządu terytorialnego, do której należy przekupstwo ujęte w art. 229, nadużycie władzy, o którym mowa w art. 231, oraz częściowo płatna protekcja – art. 230 i 230a.

Artykuł 228 ujmuje przestępstwo sprzedajności osoby pełniącej funkcję publiczną w jednym typie podstawowym (§ 1), trzech kwalifikowanych (§ 3–5) i jednym uprzywilejowanym (§ 2).

Wszystkie odmiany łapownictwa i płatnej protekcji zawarte w art. 228 i 230a zamieszczone są w katalogu przestępstw ujętych w art. 16 ust. 3 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Nowela do Kodeksu karnego z 2003 r. znacznie poszerzyła w porównaniu do ustawy z 1997 r. obszar penalizacji korupcji przepisami znajdującymi się poza rozdziałem XXIX, definiując nazwę „osoba pełniąca funkcję publiczną” i dodając trzy nowe typy łapownictwa: korupcję wyborczą (art. 250a), korupcję gospodarczą (art. 296a) oraz korupcję sportową (art. 296b). W art. 228 przedmiotem ochrony pozostaje bezinteresowność osób pełniących funkcje publiczne oraz zaufanie społeczne do rzetelności działań instytucji państwowych i samorządu terytorialnego. Wprowadzenie § 6 rozszerzyło ochronę na działalność instytucji publicznych w państwach obcych oraz organizacji międzynarodowych. Do strony podmiotowej ustawodawca zalicza osoby pełniące funkcję publiczną. Od wejścia w życie Kodeksu karnego z 1969 r., w którym pierwszy raz podmiot sprzedajności tak został nazwany, do noweli z 2003 r. nazwa ta nie była zdefiniowana ustawowo. Dopiero w ostatniej no-

weli do Kodeksu karnego, wyjaśniając ustawowe wyrażenia, w art. 115 rozszerzono o § 19.

Przekupstwo – art. 229 k.k. Przekupstwo opisane w art. 229 ujmuje przestępstwo w jednym typie podstawowym (§ 1) i dwóch kwalifikowanych (§ 3 i 4) oraz § 2 – wypadek mniejszej wagi; § 5, odpowiednio do art. 228 § 6, poszerza zakres znaczeniowy zdefiniowanej w art. 115 § 19 nazwy „osoba pełniąca funkcję publiczną” jako przedmiotu oddziaływania sprawcy przestępstwa o osoby pełniące takie funkcje w państwie obcym lub organizacji międzynarodowej. Nowela z 2003 r. rozszerza ten przepis o klauzulę niekaralności, w razie gdy przekupujący zawiadomi organy ścigania o tym fakcie oraz wszystkich związanych z nim istotnych okolicznościach, zanim dany organ dowiedział się o tym. Przedmiotem ochrony we wszystkich paragrafach art. 229 jest to samo dobro, jak w art. 228, tj. bezinteresowność osób pełniących funkcje publiczne oraz zaufanie społeczne do rzetelności działań instytucji państwowych i samorządu terytorialnego. Ponieważ przekupstwo należy do grupy przestępstw powszechnych, jego sprawcą może być każdy.

Płatna protekcja bierna – art. 230 k.k. Przedmiot ochrony jest tożsamy jak w art. 228, 229 i 230a. Powiązania tych przestępstw pozwalają na przyjęcie, że dobrem chronionym przez przepis penalizujący płatną protekcję jest prawidłowe i bezinteresowne funkcjonowanie instytucji państwowych i samorządu terytorialnego, czy jak to szerzej ujął Sąd Najwyższy – porządek publiczny. Sprawcą, a więc podmiotem płatnej protekcji, może być każdy, w tym również pełniący funkcję publiczną w danej instytucji, jeżeli przyjmowane przez niego korzyści nie wiążą się z obowiązkami należącymi do jego funkcji.

Handel wpływami, czynna płatna protekcja – art. 230a k.k. Przepis ten, penalizujący opłacanie osób mających lub pozorujących wpływy w instytucji państwowej, samorządowej,

organizacji międzynarodowej albo krajowej lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, chroni to samo dobro, jakie podlega ochronie w art. 230. Krąg podmiotów tego przestępstwa nie jest ograniczony. Obejmuje on każdego sprawcę.

Nadużycie uprawnień przez funkcjonariusza – art. 231 k.k. Przestępstwo należy do grupy przestępstw służbowych tzw. ogólnego typu. Nazywa się je nadużyciem władzy. Nazwa ta znajduje swoje uzasadnienie w świetle zdefiniowanej w art. 115 § 13 nazwy „funkcjonariusz publiczny”, w zasięgu której znaleźli się funkcjonariusze reprezentujący władzę publiczną. Przepis zawiera dwa typy podstawowe (§ 1 i 3), jeden typ kwalifikowany ze względu na cel, którym jest osiągnięcie korzyści majątkowej lub osobistej przez sprawcę (§ 2) oraz klauzulę subsydiarności (§ 4) wobec przestępstwa sprzedajności. Przedmiot ochrony z uwagi na ogólny typ przestępstwa jest szeroki. Wskazuje na to jego znamię czynnościowe, które działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego. Oznacza to, że zachowanie sprawcy stwarza zagrożenie dla jakiegokolwiek dobra ze sfery publicznej lub prywatnej. Ujmując przedmiot ogólniej, dobro chronione to prawidłowe funkcjonowanie instytucji państwowej i samorządu terytorialnego oraz związany z tym autorytet władzy publicznej. Krąg podmiotów tego przestępstwa został ograniczony i sprawcą w jego wszystkich odmianach może być wyłącznie funkcjonariusz publiczny (vide art. 115 § 13).

Korupcja wyborcza – art. 250a k.k. Korupcja wyborcza znajduje się w rozdziale XXXI – *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*. Przedmiotem chronionym jest obiektywna szczerłość głosowania, natomiast podmiotem przestępstwa dla strony bierniej jest wyłącznie osoba uprawniona do głosowania, a dla strony czynnej może być każdy z uwagi na powszechność przestępstwa.

Korupcja gospodarcza – art. 296 k.k. Przepis przekupstwa menedżerskiego umieszczony został w rozdziale XXXVI – *Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu*. Przekupstwa menedżerskie można zamiennie określać mianem korupcji w obrocie gospodarczym albo łapownictwa menedżerskiego. Przedmiotem ochrony jest prawidłowy, nieskrępowany powiązaniem i układami ze strony menedżerów rozwój poszczególnych sektorów oraz niezakłócony ład gospodarczy oparty na praktykach zgodnych z obowiązującym prawem.

Poświadczenie nieprawdy – art. 271 § 3 k.k. Poświadczenie nieprawdy, inaczej fałszerstwo intelektualne, jest tzw. przestępstwem indywidualnym, a więc odpowiedzialność za jego popełnienie ponosi funkcjonariusz publiczny lub inna osoba uprawniona do wystawienia dokumentu. Uprawniona, czyli osoba, która wykonuje czynności na podstawie specyficznych uprawnień związanych z zakresem swoich obowiązków służbowych.

Korupcja menedżerska – art. 296a k.k. Korupcja menedżerska związana jest z prowadzeniem działalności gospodarczej. Przepis stanowi ochronę przed wyrządzaniem szkód majątkowych lub popełnianiem czynów związanych z nieuczciwą konkurencją. Sprawca podejmuje działania nieuczciwej konkurencji w zamian za określone korzyści lub usługi. Korupcja menedżerska związana jest również z funkcjonowaniem spółek z udziałem Skarbu Państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego, które są podmiotem prowadzącym działalność gospodarczą.

Korupcja sportowa – art. 296b k.k. **Przepis uchylony**, ale warto o nim wspomnieć, ponieważ miał za zadanie chronić uczciwość zawodów sportowych, które podobnie jak wszelkie inne obszary życia społecznego powinny odbywać się przy przestrzeganiu przepisów prawa i reguł rywalizacji sportowej. Sprawcą tego przestępstwa może być organizator zawodów sportowych (np. prezes klubu sportowego), jak

i jego uczestnik (np. zawodnik, sędzia), który odpowiada za zachowanie polegające na przyjęciu korzyści majątkowej lub osobistej, albo obietnicy korzyści w zamian za nieuczciwe (naruszające reguły) zachowanie się mogące mieć wpływ na wynik zawodów. Karane jest samo narażenie na skutek w postaci wypaczenia wyników zawodów, ustawodawca nie wymaga natomiast, aby skutek w postaci wypaczenia tego wyniku faktycznie nastąpił (np. mimo nieuczciwego zachowania przekupionego zawodnika wynik zawodów jest inny niż „uzgodniony”). Sprawcą jest każdy, kto za nieuczciwe zachowanie mogące mieć wpływ na wynik zawodów wręcza bądź składa obietnicę wręczenia łapówki organizatorowi lub uczestnikowi zawodów sportowych.

Zmowa przetargowa – art. 305 k.k. Zmowa przetargowa to przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu. Naruszenie prawa może występować zarówno wskutek działania, jak i zaniechania. Mamy tutaj do czynienia z dwoma trybami ścigania. Podstawowym trybem jest publiczno-skargowy, z urzędu, jeżeli pokrzywdzonym jest Skarb Państwa, oraz na wniosek pokrzywdzonego, jeżeli występują inni pokrzywdzeni.

USTAWA Z DNIA 25 CZERWCA 2010 R. O SPORCIE

Ustawa ta powstała w celu określenia trybu postępowania, dzięki któremu zapewniona zostanie ochrona zasad sportowych. Obejmuje ona fundamentalne regulacje prawne, które zostały ograniczone w sposób możliwy do minimum. Regulacja przestępczości korupcyjnej w sporcie znajduje się w rozdziale X ustawy pt.: *Przepisy karne*. Najważniejszym artykułem regulującym problem korupcji w sporcie jest art. 46. Przedstawia dwa typy zachowania korupcyjnego: sprzedajność sportową i przekupstwo sportowe. Kolejny przepis zapobiegający patologii, jaką jest korupcja w sporcie, to art. 48. Obejmuje dwa typy przestępstw: płatną protekcję oraz przekupstwo za płatną protekcję w sporcie.

Odpowiedzialność karna lekarzy – art. 54 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1844, z 2018 r. poz. 650, 697, 1515, 1544). Przepis ten przewiduje karę od sześciu miesięcy do ośmiu lat pozbawienia wolności za żądanie albo przyjęcie korzyści majątkowej (lub jej obietnicę) za wystawienie recepty bądź powstrzymanie się od jej wystawienia. Za czyn mniejszej wagi kara ograniczona jest do lat trzech.

1.4. Skala korupcji w Polsce

W celu potwierdzenia zagrożenia bezpieczeństwa Polski przez przestępstwa korupcyjne przeprowadzono analizę informacji zawartych w corocznym raporcie pod nazwą *Zwalczanie przestępczości korupcyjnej w Polsce. Mapa korupcji 2016* (zw. dalej: Mapą korupcji) publikowanym przez Centralne Biuro Antykorupcyjne. Ostatnia publikacja pochodzi z roku 2017 i prezentuje zagrożenie korupcją za rok 2016.

Dane prezentowane w Mapie korupcji zostały oparte na informacjach zgromadzonych w Krajowym Centrum Informacji Kryminalnych²⁷, w którym, zgodnie z zapisami ustawy, gromadzone są informacje dotyczące spraw będących przedmiotem czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz wszczętych lub zakończonych postępowań przygotowawczych. Są to dane na temat popełnionych przestępstw, informacje o osobach, przeciwko którym prowadzone są postępowania, a także przedmiotach wykorzystywanych do popełnienia przestępstw lub utraconych w związku z przestępstwami.

W 2016 r. zarejestrowano łącznie 25 968 przestępstw korupcyjnych. Liczba przestępstw korupcyjnych, z podziałem na kwalifikację prawną oraz organ, została przedstawiona w poniższej tabeli:

²⁷ Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych (Dz.U. z 2006 r. nr 216, poz. 1585, nr 220, poz. 1600, z 2007 r. nr 120, poz. 818, nr 165, poz. 1170, z 2008 r. nr 157, poz. 976, z 2009 r. nr 69, poz. 595, nr 201, poz. 1540).

Tabela nr 1.

Liczba rejestracji przestępstw korupcyjnych zarejestrowanych w bazie Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w 2016 r.

Kwalifikacja prawna (artykuł)	Policja	ABW	CBA	Prokuratura	SG	ŻW	Razem
228 k.k.	4 363	8	62	50	9	4	4 496
229 k.k.	1 789	4	53	36	69	0	1 951
230 k.k.	423	2	29	10	0	3	467
230a k.k.	171	3	11	8	0	1	194
231 § 2 k.k.	784	4	60	51	2	11	912
250a k.k.	15	0	13	0	0	0	28
271 § 3 k.k.	17 494	4	23	6	4	0	17 531
296a k.k.	134	0	7	0	0	0	141
296b k.k.	0	0	0	0	0	0	0
305 k.k.	221	1	18	4	0	2	246
46 ustawy o sporcie	0	0	0	0	0	0	0
47 ustawy o sporcie	0	0	0	0	0	0	0
48 ustawy o sporcie	1	0	0	0	0	0	1
54 ustawy o refundacji	1	0	0	0	0	0	1
Razem	25 396	26	276	165	84	21	25 968

Źródło: Mapa korupcji 2016

Wśród najczęściej popełnianych przestępstw korupcyjnych poza poświadczeniem nieprawdy (271 § 3 k.k.) były: sprzedażność urzędnicza (art. 228 k.k.) oraz przekupstwo (art. 229 k.k.). Szczegółowe zestawienie zaprezentowano w tabeli nr 2.

Tabela nr 2.
Liczba przestępstw korupcyjnych zarejestrowanych w latach 2014–2016
według kwalifikacji prawnej czynu

Kwalifikacja prawna (artykuł)	2014	2015	2016
228 k.k.	2 216	2398	4 496
229 k.k.	2 304	2167	1 951
230 k.k.	547	662	467
230a k.k.	336	118	194
231 § 2 k.k.	3 303	2894	912
250a k.k.	103	115	28
271 § 3 k.k.	–	8797	17 531
296a k.k.	160	290	141
296b k.k.	92	96	0
305 k.k.	286	243	246
46 ustawy o sporcie	4	7	0
47 ustawy o sporcie	2	0	0
48 ustawy o sporcie	0	2	1
54 ustawy refundacyjnej	1	1	1
Razem	9 354	17 790	25 968

Źródło: Mapa korupcji 2016

Należy wiedzieć, że każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuraturę, Policję albo inny organ uprawniony do prowadzenia postępowań przygotowawczych (art. 304 § 1 k.p.k.). Instytucje państwowe i samorządowe są zobligowane (art. 304 § 2 k.p.k.) do niezwłocznego zawiadomienia prokuratury lub Policji, gdy w związku ze swoją działalnością uzyskają informacje o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, po-

nadto do wykonania niezbędnych czynności zabezpieczających ślady i dowody przestępstwa przed ich zatarciem. Obowiązek zawiadomienia o przestępstwie należy przede wszystkim do osób sprawujących funkcje kierownicze w instytucjach. Pracownik zobowiązany jest do zawiadomienia swoich przełożonych. Jeśli nie powiadomi o tym fakcie kierownictwa, może ponieść odpowiedzialność dyscyplinarną lub służbową. Natomiast kierownictwo instytucji państwowych i samorządowych może odpowiadać m.in. za przestępstwo z art. 231 k.k., tj. działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego w wyniku niedopełnienia obowiązku.

Należy wiedzieć, że wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego inicjuje proces karny. Przed wszczęciem może jednak zaistnieć potrzeba sprawdzenia, czy faktycznie doszło do przestępstwa – wówczas podejmowane są czynności sprawdzające. Uzasadnione podejrzenie musi dotyczyć konkretnego czynu, który będzie zakwalifikowany jako konkretne przestępstwo²⁸.

Wykres nr 1.

Postępowania przygotowawcze wszczęte w 2016 r. prowadzone przez Policję

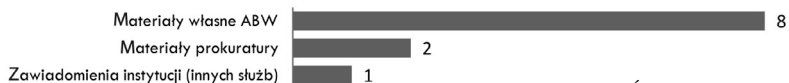
Źródło: Mapa korupcji 2016

²⁸ Mapa korupcji 2016

Analizując powyższe dane, można postawić tezę, że działania realizowane przez Policję są na wysokim poziomie, o czym świadczy liczba ujęć na gorącym uczynku oraz na podstawie materiałów operacyjnych.

Wykres nr 2.

Postępowania przygotowawcze wszczęte w 2016 r. prowadzone przez ABW

Źródło: Mapa korupcji 2016

Odnosząc się do danych Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, należy zauważyć, że 80% postępowań przygotowawczych zostało wszczętych na podstawie materiałów własnych, co stanowi o bardzo dużej skuteczności działań podejmowanych przez funkcjonariuszy, w szczególności o stosowanych metodach pracy operacyjnej oraz analityczno-informacyjnej.

Wykres nr 3.

Postępowania przygotowawcze wszczęte w 2016 r. prowadzone przez CBA

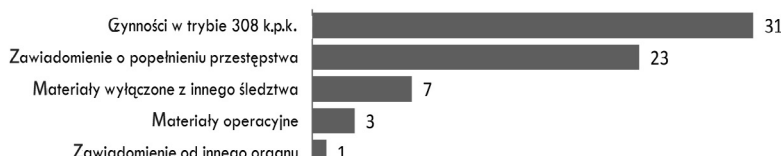

Źródło: Mapa korupcji 2016

Centralne Biuro Antykorupcyjne jako jedyna służba wykonuje czynności kontrolne, na podstawie których w 2016 r. wszczęło 8 postępowań przygotowawczych. Centralne Biuro Antykorupcyjne podobnie jak ABW skutecznie wykonuje swoje ustawowe działania, czego potwierdzeniem jest liczba postępowań wszczętych na podstawie czynności operacyjno-rozpoznawczych. Duża liczba (40) postępowań zostało wszczętych w wyniku zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, co może oznaczać dużą świadomość społeczeństwa o zagrożeniu dla bezpieczeństwa czynami korupcyjnymi.

Wykres nr 4.

Postępowania przygotowawcze wszczęte w 2016 r. prowadzone przez Straż Graniczną

Źródło: Mapa korupcji 2016

Skuteczność działania Straży Granicznej wynika z jej uwarunkowań związanych z zadaniami ustawowymi, dlatego też czynności na podstawie art. 308 k.p.k. stanowią największą liczbę. Najmniej postępowań zostało wszczętych na podstawie materiałów uzyskanych w związku z prowadzeniem czynności o charakterze operacyjnym.

Wykres nr 5.

Postępowania przygotowawcze wszczęte w 2016 r. prowadzone przez Żandarmerię Wojskową

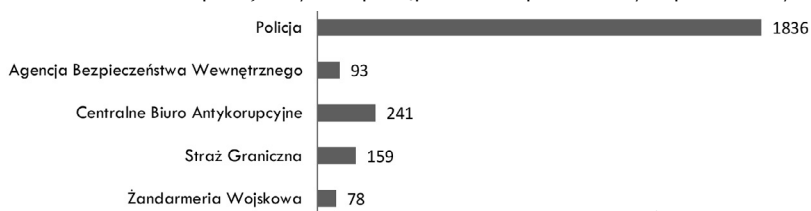
Źródło: Mapa korupcji 2016

Żandarmeria Wojskowa z uwagi na podstawy prawne jej funkcjonowania oraz zakres przedmiotowy i podmiotowy prowadzi działania jedynie w bardzo wąskim zakresie, stąd nie jest możliwe na podstawie danych statystycznych określenie jej skuteczności.

Należy wiedzieć, że zgodnie z art. 71 § 1 k.p.k. podejrzanym jest osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego. Z chwilą wniesienia do sądu aktu oskarżenia lub wniosku o warunkowe umorzenie postępowania osoba taka uważana jest za oskarżonego²⁹.

Wykres nr 6.

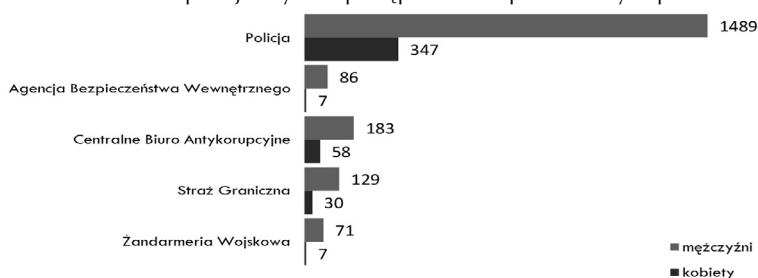
Liczba podejrzanych w postępowaniach prowadzonych przez służby w 2016 r.

Źródło: Mapa korupcji 2016

Wykres nr 7.

Płeć podejrzanych w postępowaniach prowadzonych przez służby w 2016 r.

Źródło: Mapa korupcji 2016

Zdecydowaną większość podejrzanych o przestępstwa korupcyjne stanowili mężczyźni. W prowadzonych przez Policję postępowaniach kobiety stanowiły blisko 19% spośród podejrzanych, w przypadku ABW – blisko 8%, CBA – 24%, SG – blisko 19%, a ŻW – 9%.

²⁹ Tamże.

Tabela nr 3.

Wiek podejrzanych o przestępstwa korupcyjne w postępowaniach w 2016 r.

Wiek podejrzanych	Policja	ABW	CBA	SG	ŻW	Razem
Do 20 lat	38	0	1	0	0	39
21-29 lat	268	0	11	9	5	293
30-39 lat	468	15	56	50	28	617
40-49 lat	455	27	64	66	29	641
50 i więcej lat	607	51	109	34	16	817
Razem	1 836	93	241	159	78	2 407

Źródło: Mapa korupcji 2016

Najliczniejszą grupę podejrzanych o popełnienie przestępstw korupcyjnych (ponad 34%) stanowiły osoby powyżej 50. roku życia.

Środki zapobiegawcze stosowane są w celu zapewnienia prawidłowego przebiegu postępowania, a wyjątkowo także by zapobiec popełnieniu przez podejrzanego (lub oskarżonego) nowego, ciężkiego przestępstwa. Środki te można stosować tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że podejrzany (oskarżony) popełnił przestępstwo (art. 249 § 1 k.p.k.).

W toku postępowania mogą być zastosowane m.in. następujące instrumenty:

- dozór Policji,
- poręczenie majątkowe,
- poręczenie społeczne lub osoby godnej zaufania,
- zakaz opuszczania kraju połączony z zatrzymaniem paszportu,
- zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu,
- nakaz powstrzymywania się od określonej działalności lub od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów,

- zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne na czas trwania postępowania,
- nakaz opuszczenia przez podejrzanego lokalu mieszkalnego,
- tymczasowe aresztowanie.

*O zastosowaniu **środka zapobiegawczego** decyduje prokurator – z wyjątkiem tymczasowego aresztowania, o którym decyduje sąd.*

Tabela nr 4.

Rodzaje środków zapobiegawczych zastosowanych wobec podejrzanych w 2016 r.

Rodzaj środka zapobiegawczego	Policja	ABW	CBA	SG	ŻW	Razem
Poręczenie majątkowe	20	8	59	24	8	119
Dozór Policji	0	1	28	41	7	77
Tymczasowe aresztowanie	37	7	13	13	0	70
Zakaz opuszczania kraju	9	0	8	16	1	34
Zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu	1	0	17	14	5	37
Zatrzymanie paszportu	0	0	9	4	0	13
Nakaz powstrzymania się od określonej działalności lub od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów	2	0	0	0	0	2
Inne	0	0	14	0	4	18
Razem	69	16	148	112	25	370

Źródło: Mapa korupcji 2016

Tabela nr 5. Prawomocnie skazani za przestępstwa korupcyjne w 2016 r. według kwalifikacji prawnej czynu głównego z podziałem na rodzaj kar

Kwalifikacja prawna (artykuł)	Rodzaj kary										Razem
	grzywna samoistna		ograniczenie wolności		pozbawienie wolności		środki karne orzeczone samoistnie (świadczenie pieniężne)		kara mieszana		
	w tym z zawie- szeniem	w tym z zawie- szeniem	w tym z zawie- szeniem	w tym z zawie- szeniem	w tym z zawie- szeniem	w tym z zawie- szeniem	w tym z zawie- szeniem	w tym z zawie- szeniem	w tym z zawie- szeniem	w tym z zawie- szeniem	
228 k.k.	23	0	1	0	310	290	4	0	0	0	338
229 k.k.	146	4	21	0	1 034	930	0	27	0	0	1 228
230 k.k.	8	0	5	0	94	61	0	0	0	0	107
230a k.k.	20	0	0	0	82	82	0	0	0	0	102
231 § 2 k.k.	13	1	0	0	86	80	0	1	0	0	100
250a k.k.	9	0	3	0	26	25	0	0	0	0	38
271 § 3 k.k.	111	0	6	0	500	427	0	1	0	0	618
296a k.k.	6	0	5	0	16	16	0	0	0	0	27
296b k.k.	0	0	0	0	54	54	0	0	0	0	54
305 k.k.	5	0	0	0	6	6	0	0	0	0	11
46 ust. o sporcie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47 ust. o sporcie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48 ust. o sporcie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
54 ust. refundacyjnej	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Razem	341	5	41	0	2 208	1 971	4	29	0	0	2 623

Środki zapobiegawcze są niezwykle ważnym instrumentem w toku prowadzonego postępowania przygotowawczego. Rodzaj środka zależy oczywiście od kwalifikacji prawnej czynu, od skali oraz innych elementów, jak np. możliwość mataczenia w toku postępowania przygotowawczego. Analizując powyższe dane, należy zauważyć, że ok. 20% środków zapobiegawczych to dozór Policji. Jest to środek, który nie jest zbyt uciążliwy dla osób podejrzanych, natomiast umożliwia w zasadzie bezproblemowe funkcjonowanie osoby. Osoby objęte dozorem nie mają żadnych dodatkowych ograniczeń i mogą np. swobodnie kontaktować się z innymi osobami, które być może współdziałały w przestępstwie. Trudno odnieść się do powodów stosowania tak „lekkiego” środka, ale być może materiał zgromadzony przez daną służbę nie jest precyzyjny, a być może samo przestępstwo nie stanowi tak istotnego zagrożenia dla bezpieczeństwa.

Analizując powyższe dane, należy szczególną uwagę zwrócić na liczbę zawieszeń wykonania kary w stosunku do osób pozbawionych wolności. Analizując jedynie tę kategorię, należy wskazać, że prawie 90% wyroków pozbawienia wolności jest wydana w zawieszeniu – osoby skazane tym samym nie idą do więzienia. Wartości te podają w wątpliwość skuteczność wymiaru sprawiedliwości, ponieważ zawieszenie kary nie utrudnia skazanemu normalnego funkcjonowania z małymi wyjątkami.

Nie byłoby w tym może nic dziwnego, gdyby przestępstwa korupcyjne były traktowane jako przestępstwa skarbowe. Jest to pewnego rodzaju propozycja odejścia od kwalifikacji w ramach Kodeksu karnego, który w rzeczywistości generuje dodatkowe koszty dla społeczeństwa wynikające z kosztów utrzymania osób osadzonych w zakładach karnych.

Gdyby przyjąć zasadę, że osoba musi oddać pokrzywdzonemu kwotę, jaka została udowodniona w postępowaniu przygotowawczym powiększoną o ustawowe odsetki oraz karę na wskazane cele społeczne, wówczas państwo uzyskałoby znacz-

nie większe korzyści finansowe, niższe koszty utrzymania zakładów karnych, a pokrzywdzeni utracone wartości. Należy pamiętać, że pokrzywdzony to nie tylko osoba, ale również instytucja, firma, włączając na końcu całe państwo.

BADANIE SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW KORUPCYJNYCH

2.1. Cel i przedmiot badań

Korupcja jako przestępstwo ma stronę podmiotową i przedmiotową. Przedmiot korupcji to samo przestępstwo i stanowi ono przedmiot badań tego rozdziału rozprawy. Strona podmiotowa to osoba sprawcy. Głównym zamierzeniem przedmiotowego badania była analiza tego przestępstwa i jego sprawców w ujęciu kryminologicznym i statystycznym.

Celem przeprowadzonego badania było również – na podstawie zebranego materiału badawczego – określenie niebezpieczeństw, jakie niesie ze sobą przestępstwo korupcji, a także określenie na ich podstawie ewentualnych działań prewencyjnych, jakie są i powinny być podejmowane przez powołane do tego organy strzegące bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Założenia te zdefiniowały zakres zarówno czasowy, jak i przedmiotowy przeprowadzonych badań. Badaniami objęto okres od 1997 do roku 2010, czyli od wejścia w życie nowych przepisów karnych, po pierwsze lata implementacji pierwszych komplementarnych antykorupcyjnych programów rządowych.

2.2. Przebieg badań i zastosowana metodologia

Według przyjętego zakresu czasowego badań (1997–2010), przeprowadzono kwerendę akt spraw karnych o przestępstwa

korupcji z obecnie obowiązującym Kodeksem karnym. Sprawców przestępstw korupcyjnych wytypowano na podstawie danych z Centralnej Bazy Danych Osób Pozbawionych Wolności „Noe.NET”, którzy byli pozbawieni wolności. Karalność badanych została potwierdzona w Kartotece Karnej, a także Kartotece Osób Pozbawionych Wolności oraz Poszukiwanych Listem Gończym Krajowego Rejestru Karnego. Wstępnie wytypowano do zbadania 200 akt spraw karnych.

Po zapoznaniu się ze zgromadzonym materiałem badawczym dokonano selekcji spraw karnych (a tym samym i sprawców) zgodnie z poniższymi przesłankami:

- sprawcy zostali skazani z artykułów głównych Kodeksu karnego: art. 228, 229, 230, 231, 250a, 296a, 296b k.k.,
- w sprawie zapadł prawomocny wyrok pozbawienia wolności,
- w sprawie na różnych etapach biegu wyroku odbywano lub odbyto karę pozbawienia wolności,
- przestępstwo popełniono pomiędzy 01.01.1997 r. a 31.12.2010 r.

Finalnie dokonano analizy: 170 sprawców i 120 spraw. Badania przeprowadzono w: sądach rejonowych i sądach okręgowych (akta byłych sądów wojewódzkich – znajdujące się w siedzibach archiwów sądów okręgowych).

Każdą sprawę badano za pomocą kwestionariusza stanowiącego narzędzie badawcze. Jego głównym celem było maksymalne wykorzystanie materiału osobopoznawczego zawartego w aktach spraw sądowych. Niezależnie od tego uzyskano informacje dotyczące *modus operandi* sprawców i, co równie istotne, informacje o samym przebiegu postępowania karnego. I to zarówno w zakresie danych bezpośrednio go dotyczących, jak i innych, jak np. ekspertyz kryminalistycznych.

W badaniu jako wiodącą metodę zastosowano analizę dokumentów, zaś jako podstawowe techniki badawcze: analizę treściową dokumentacji, analizę diagnostyczną – czyli ustalenia

aktualnego stanu badanej rzeczywistości, a także analizę grupową mającą ustalić pewne prawidłowości zachodzące w grupie społecznej – w grupie sprawców przestępstw korupcyjnych. Stosowano również w pewnym zakresie technikę analizy ilościowej dokumentów. Okazała się ona bardzo przydatna w tej części pracy, która poświęcona jest postępowaniu karnemu wobec sprawców. Również technika analizy jakościowej okazała się możliwa do wykorzystania podczas prowadzenia badań. Posłużono się także metodą analizy statystycznej. Wykorzystano ją do porównania zestawień statystycznych badanych statystyk (policyjnej, sądowej, bankowej oraz penitencjarnej).

2.3. Problemy badawcze i hipotezy robocze

Analizując stan prawny przepisów karnych w latach 1997–2010, powołanie wyspecjalizowanych organów państwowych do walki z korupcją, tj. Centralnego Biura Antykorupcyjnego, prowadzoną politykę karną, sformułowano następujące **problemy badawcze** w formie pytań:

1. Czy istnieje zależność pomiędzy sądowym wymiarem kary, polityką karną a liczbą czynów korupcyjnych?
2. Czy zmiana ustroju państwa, zapoczątkowana po tzw. wolnych wyborach czerwcowych w 1989 r. miała wpływ na wzrost liczby przestępstw korupcyjnych?
3. Czy zwiększenie stopnia zamożności społeczeństwa było czynnikiem powodującym wzrost przestępczości korupcyjnej?
4. Czy sprawcy powiązani są ze strukturami przestępczości zorganizowanej?
5. Czy przestępstwa korupcyjne dokonywane są w większości przez recydywistów czy też przez osoby po raz pierwszy wchodzące w konflikt z prawem?

Postawiono następujące **hipotezy robocze**:

1. Transformacja ustrojowa spowodowała zwiększenie liczby przestępstw korupcyjnych.

2. Korupcja jest przestępstwem, którego dynamika, pomimo wzrastającego poziomu zamożności społeczeństwa i dostępności usług, pozostaje na zbliżonym poziomie.
3. Sprawcy dokonują przestępstwa poprzez przepływ korzyści majątkowych pomiędzy osobami.
4. Sankcja karna oraz wymiar kary pozbawienia wolności orzekanych wobec sprawców przestępstw korupcyjnych jest niski i niewspółmierny do osiągniętych przez nich korzyści majątkowych.
5. Sprawcy przestępstw korupcyjnych w większości wypadków popełniają przestępstwo ciągle, nie porzeczając na jednorazowym ominięciu prawa.
6. Sprawcy korupcji w większości wchodzi po raz pierwszy w konflikt z prawem i nie wywodzą się z przestępczości zorganizowanej.

2.4. Charakterystyka sprawców przestępstw korupcyjnych

Próba zdefiniowania profilu kryminologicznego sprawców przestępstw korupcyjnych jest najbardziej istotnym zadaniem badawczym. W związku z tym niezbędne stało się kolekcjonowanie danych dotyczących czynników kryminogennych mogących mieć lub mających wpływ na działania sprawców w celu popełnienia przestępstwa. Na obraz przestępcy korupcyjnego składają się zatem jego kondycja osobista i środowiskowa.

Wiek

Wiek sprawców przestępstw związany jest najczęściej z „możliwościami” załatwienia określonych spraw, co ma swoje odzwierciedlenie w poniższej tabeli.

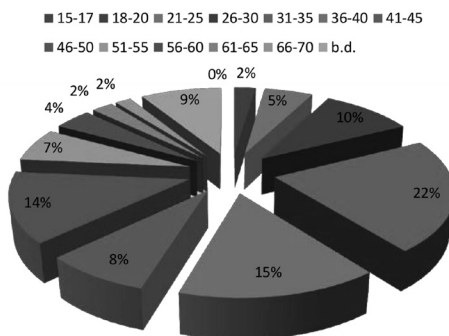
Tabela nr 6.
Wiek sprawców w momencie dokonania czynu

Wiek	Liczba sprawców
15-17	0
18-20	4
21-25	9
26-30	17
31-35	37
36-40	26
41-45	14
46-50	23
51-55	11
56-60	7
61-65	4
66-70	3
Brak danych	15
Razem	170

Źródło: Badania własne

Najwięcej spośród badanych osób znalazło się w granicach wiekowych 31–35 lat (37 osób) oraz 36–40 (26 osób). W grupie 46–50 lat znalazło się 23 sprawców.

Wykres nr 8.
Rozkład wieku badanych sprawców w poszczególnych przedziałach wiekowych

Źródło: Badania własne

Pomiar wieku sprawców w momencie popełnienia czynu korupcyjnego jest jednym z najbardziej istotnych czynników badania. Nawet wyspecjalizowane publikacje dotyczące pomiaru korupcji, takie jak *Mapa korupcji*, wspominają o nim bardzo ogólnie³⁰.

I tak przywoływane już wcześniej dane Centralnego Biura Antykorupcyjnego z roku 2011 stanowią, że najliczniejszą grupę podejrzanych o popełnienie przestępstw korupcyjnych stanowią osoby w przedziale wiekowym 30–49 lat, czyli najaktywniejsze zawodowo³¹.

Tabela nr 7.

Skazani według płci i wieku na 100 tys. ludności w poszczególnych grupach wiekowych

Rok	Ogółem	17-20	21-24	25-29	30-49	50 i więcej
1990	279,3	919,5	723,8	685,3	431,7	70,8
1991	398,3	1173,3	1045,2	956,5	638,3	102,0
1992	418,9	1248,1	1075,4	976,2	669,8	105,1
1993	446,2	1360,7	1105,8	1029,6	693,6	118,6
1994	480,1	1576,5	1158,6	1031,5	724,6	129,2
1995	506,5	1760,5	1177,5	1049,9	741,2	134,5
1996	589,7	1863,0	1443,5	1248,4	862,4	156,6
1997	544,9	1914,0	1286,0	1090,9	768,4	136,3
1998	566,6	1998,9	1353,0	1108,7	794,8	130,9
1999	537,1	1903,5	1288,5	1044,5	740,1	120,4
2000	576,6	2021,4	1414,4	1095,6	781,7	131,4
2001	815,2	2358,9	1892,5	1543,9	1182,7	236,7
2002	955,5	2533,7	2188,3	1798,8	1425,0	310,0
2003	1089,0	2859,0	2460,7	1998,1	1609,4	381,5
2004	1344,7	3561,1	2963,3	2446,3	1979,0	494,2
2005	1321,4	3519,6	2891,0	2339,1	1930,7	531,9
2006	1214,0	3159,7	2617,9	2111,3	1766,5	529,6

Źródło: A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczevska, Atlas przestępczości w Polsce, Warszawa 2009, s. 91

³⁰ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Mapa korupcji 2011*, Warszawa 2012, s. 38.

³¹ Tamże, s. 38.

Przeprowadzone badania osób skazanych za przestępstwa korupcyjne zdają się potwierdzać tę tezę. Jeżeli bowiem przeprowadzone zostanie sumowanie danych sprawcy w przedziale wiekowym od 31 do 50 lat, to stanowią oni prawie 2/3 wszystkich sprawców (100 osób). Pozostała 1/3 to osoby znajdujące się przed tym progiem lub bezpośrednio za nim. Jest to jednak tendencja, która może być charakterystyczna dla sprawców przestępstw korupcyjnych, gdyż generalnie najczęściej skazanych charakteryzuje się znacznie młodszym wiekiem. Jak wskazują dane statystyczne za okres objęty badaniem dotyczący całości skazanych, najczęściej skazanych było w grupach 17–20 i 21–24 lata³².

Zakres i charakter przestępstwa korupcyjnego nie wymaga od jego sprawcy specjalnych właściwości psychofizycznych, intelektualnych czy nawet środowiskowych. Dlatego z jednej strony teza o szczególnej podatności na jego popełnienie wśród osób będących na szczycie kariery zawodowej jest zasadna, z drugiej zaś jeśli przyjmie się założenie, że każdy może popełnić to przestępstwo (choćby z powodu ustrzeżenia się przed negatywnymi skutkami swojego przestępczego zachowania – np. kontrola drogowa), to otrzymane wyniki mogą być w dużej mierze wypadkową przestępstw planowanych, jak i przypadkowych.

Wykształcenie

Poziom wykształcenia związany jest m.in. z piastowaniem stanowiska, które daje pewne możliwości – wydawania decyzji, które mogą być związane z korupcją. W sytuacji osób wręczających korzyści majątkowe wykształcenie nie jest już tak istotne. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

³² A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczevska, *Atlas przestępczości w Polsce*, Warszawa 2009, s. 91.

Tabela nr 7.

Wykształcenie sprawców w momencie popełnienia przestępstwa

Wykształcenie	Liczba sprawców
Niepełne podstawowe	0
Podstawowe	11
Zawodowe	44
Średnie ogólnokształcące / średnie techniczne	60
Wyższe	43
Brak danych	12
Razem	170

Źródło: Badania własne

Sprawcy przestępstw korupcyjnych to przede wszystkim osoby z wykształceniem średnim (60) oraz zawodowym (44). Aż 43 z nich posiadało wykształcenie wyższe. Otrzymane wyniki nie są zaskakujące. Sprawcy korupcji reprezentują pełny przekrój edukacyjny. Największa liczba z nich legitymująca się wykształceniem średnim oraz zawodowym odpowiada innym próbom badawczym realizowanym wobec sprawców innych kategorii czynów przestępnych. I tak przykładowo analiza wykształcenia sprawców przestępstw zorganizowanych z terenu województwa śląskiego w latach 2004–2014 wykazała, że 40,40% sprawców legitymowało się wykształceniem zawodowym, średnim 29,25% osób, podstawowym 18,78%. Wykształceniem wyższym legitymowało się 11,57% badanej populacji³³.

Pozycja zawodowa

Pozycja zawodowa sprawcy odgrywa bardzo istotną rolę w etiologii przestępstwa. Stanowi jeden z najważniejszych czynników, które mogą determinować go do popełnienia określonego

³³ J. Gąsiorowski, *Sprawcy przestępstw zorganizowanych z terenu województwa śląskiego w świetle badań aktowych za lata 2004–2014*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, nr 17, 2015, s. 52–80.

czynu lub grupy czynów. Niekiedy (np. urzędnik wydający decyzje administracyjne, sędzia wydający wyroki) jego pozycja zawodowa narażona jest na wysokie ryzyko zachowań korupcyjnych z uwagi na zdolność dystrybucji pożądaných lub deficytowych dóbr bądź też odpowiedniego (po myśli strony) kształtowania stosunku prawnego.

Często, jak wynika z poprzednio prowadzonych badań, sposób działania sprawcy wynika z jego stanowiska zawodowego lub też pełnionej przez niego funkcji. Może (w stosunku korupcyjnym) zależeć od tego m.in. dostęp do informacji, posiadanie uprawnienia czy też posiadana zależność służbowo-organizacyjna³⁴.

Tabela nr 9.
Wyczerpany zawód sprawców

Zawód	Liczba sprawców
Bez zawodu	39
Ekonomista	6
Informatyk	1
Inżynier	2
Kierowca	4
Mechanik samochodowy	5
Nauczyciel	3
Pracownik administracji	6
Prawnik	2
Rolnik	9
Rzemieślnik	10
Urzędnik, pracownik umysłowy	58
Zawód inżynieryjno-techniczny	10
Brak danych	15
Razem	170

Źródło: Badania własne

³⁴ J. Bill, *Wykonanie badań kryminologicznych dotyczących wykrytych i osądzonych przestępstw korupcyjnych oraz ich sprawców z uwzględnieniem sankcji karnych*, [w:] *Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagadnienia*. Część III, red. J. Kosiński, K. Krak, A. Koman, Warszawa 2012, s. 116.

Przeprowadzone badania w tej sferze miały na celu identyfikację prawidłowości lub też jej brak co do ścisłego związku pomiędzy pozycją zawodową a czynem i możliwością jego popełnienia.

Pod względem wyuczonego zawodu poddani badaniom sprawcy korupcji to w głównej mierze urzędnicy i pracownicy umysłowi (58) oraz osoby nielegitymujące się wyuczonym zawodem (39). Oczywiście nie są to wyłącznie osoby bezrobotne z wykształceniem podstawowym, ale także ze średnim – które nie zdobyły zawodu, np. absolwenci liceów ogólnokształcących. Równą liczbę prezentują przedstawiciele zawodów rzemieślniczych i inżynieryjno-technicznych (po 10).

Tabela nr 10.

Źródła utrzymania sprawców w czasie dokonywania przestępstwa

Zatrudnienie/nauka	Liczba sprawców
Tylko pracował stale	135
Tylko pracował dorywczo	20
Nie uczył się i nie pracował	5
Brak danych	10
Razem	170

Źródło: Badania własne

Jak wspomniano wcześniej, ważna z punktu etiologii przestępstwa korupcyjnego jest potencjalna możliwość jego popełnienia. I to nie tylko w związku z reprezentacją określonego statusu społecznego lub zawodowego, lecz właśnie faktu zatrudnienia, czyli posiadania realnej możliwości na bieg rzeczywistości.

Najczęściej korupcji dopuszczają się osoby zatrudnione na stałe (135) oraz wykonujące prace dorywcze (20). Wynik ten nie wywołuje zdziwienia z uwagi na fakt, że to potencjalnie osoba czynna zawodowo ma o wiele więcej możliwości popełnienia czynu korupcyjnego, właśnie z uwagi na dystrybucję pożądanych dóbr lub zmiany treści stosunków prawnych.

Najwięcej danych o sytuacji zawodowej sprawców przestępstw korupcyjnych daje pomiar struktury zawodowej sprawców w momencie dokonywania przestępstwa. Najbardziej niepokojący jest fakt, że wśród badanych drugą najliczniejszą grupą wśród przestępców byli funkcjonariusze Policji. Dane otrzymane z badań akt sądowych jednoznacznie wskazują na korupcjogenność tej grupy zawodowej (27). Wykonywane przez Policję zadania, zakres uprawnień, dostęp do informacji, możliwość stosowania represji czy też po prostu wiedza o osobach i zdarzeniach powoduje szerokie ryzyko korupcji. Dotyczy to nie tylko zdarzeń pozornie błahych, takich jak usiłowanie wręczenia korzyści majątkowej funkcjonariuszowi Policji odbywającemu służbę w Wydziale Ruchu Drogowego, w zamian za powstrzymanie się od wykonywania czynności służbowych („wystawienie mandatu”), ale również działania w ramach zorganizowanej grupy przestępczej.

Osoba X wspólnie z drugą osobą przy użyciu samochodu służbowego wymuszała od kierowców przekraczających przepisy drogowe korzyści majątkowe. W dniu x.x.2005 wymusił od zgłaszającej przestępstwo korzyść majątkową w wysokości 400 zł³⁵.

Osoba X w okresie od czerwca 2000 r. do maja 2002 r. w Bielsku-Białej i Mazańcowicach w woj. śląskim, brała udział w grupie przestępczej kierowanej przez Y, a mającej na celu popełnianie przestępstw, m.in. kradzieży samochodów, fałszowania ich numerów, a następnie ich sprzedaży na terenie Śląska, w ten sposób, iż będąc funkcjonariuszem Policji, działając w celu osiągnięcia korzyści osobistej i majątkowej, przekroczył swoje uprawnienia przekazując członkom grupy, a w szczególności S. K. poufne informacje o organizowaniu przez Policję zasadzek, blokad oraz informacje dotyczące właścicieli skradzionych samochodów, czym umożliwiał funkcjonowanie tejże grupy, działając w ten sposób na szkodę interesu społecznego i prywatnego³⁶.

³⁵ SR Września IIK 213/06.

³⁶ SR Bielsko-Biała IIIK 559/04.

Pierwsza pod względem liczby osób grupa to bezrobotni (39). W tym przypadku brak zatrudnienia może wskazywać na tzw. korupcję incydentalną związaną z bieżącą aktywnością życiową, np. jazdą samochodem.

Osoba Z – W dniu x.x.x obiecywała wręczenie korzyści majątkowej dla f-szy Policji w zamian za odstąpienie od czynności służbowych³⁷.

Kolejna grupy zawodowe to celnicy oraz osoby prowadzące działalność gospodarczą (po 11). W przypadku funkcjonariuszy Służby Celnej ich działania powiązane są z zakresem czynności służbowych, do których wykonywania są zobowiązani poprzez specyfikę swojej służby.

W okresie od 1996 r. do 2000 r. w Skoczowie działając wspólnie i w porozumieniu z M. P. i R. D., z góry powziętym zamiarem, w krótkim odstępie czasu, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, będąc funkcjonariuszem publicznym, a to funkcjonariuszem Urzędu Celnego w Cieszynie, przyjmował korzyści majątkowe w postaci alkoholu: wódka Absolut, pieniędzy w łącznej kwocie ok. 1200 zł, od J. J. w zamian za niedopełnienie obowiązku rzetelnej kontroli celnej co najmniej 12 transportów sprzętu komputerowego dla firm AUTO-CONT, VT DATA, SCHOOL COMPUTERS, działając z naruszeniem prawa, tj. przestępstwo z art. 228 par. 3, w zw. z art. 12 kk³⁸.

W przypadku osób prowadzących działalność gospodarczą najczęściej dochodzi do przestępstwa w postaci udzielenia korzyści materialnej w zamian za naruszenie procedury przetargowej. To naruszenie dotyczy pozyskania informacji dotyczących specyfikacji zamówienia będącego istotą przetargu, jak również „ustawienia” całego postępowania dla konkretnego podmiotu gospodarczego.

³⁷ SR Częstochowa IVK 969/06.

³⁸ SO Bielsko-Biała IIIK 21/04.

Tabela nr 11.

Struktura zawodowa sprawców w czasie dokonywania przestępstwa

Stanowisko	Liczba badanych
Emeryt/rencista	7
Adwokat	1
Pracownik Banku	2
Celnik	11
Cieśla	1
Cukiernik	2
Dyrektor instytucji	1
Ekonomista	1
Elektromechanik	1
Fryzjer	2
Funkcjonariusz SG	2
Funkcjonariusz SW	1
Informatyk	2
Instruktor jazdy	1
Inżynier	3
Kierowca zawodowy	1
Kierownik działu administracji	1
Księgowy	1
Mechanik	7
Mleczarz	1
Nauczyciel/pedagog	3
Policjant	27
Inspektor nadzoru budowlanego	1
Pracownik fizyczny (robotnik)	5
Pracownik ochrony	1
Pracownik sezonowy	5
Prezes jednostki organizacyjnej	5
Nauczyciel akademicki	1
Rolnik	3
Rzemieślnik	1
Syndyk	1
Urzędnik	3

Stanowisko	Liczba badanych
Działalność gospodarcza	11
Bezrobotni	39
Brak danych	15
Razem	170

Źródło: Badania własne

Płeć

Zdecydowana większość sprawców czynów korupcyjnych to osoby płci męskiej. Na łączną liczbę 170 zbadanych sprawców, tylko 19 z nich to kobiety. Wynik badania potwierdza znaną już regułę, że mężczyźni, stosując generalizację twierdzeń, popełniają przestępstwa znacznie częściej niż kobiety. Twierdzenie takie uzasadnia chociażby analiza statystyczna.

Tabela nr 12.
Podjeźrzani w latach 1989–2000 według płci

Rok	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
1989	197 238	23 045	220 283
1990	250 773	22 602	273 375
1991	278 657	26 374	305 031
1992	280 383	27 192	307 575
1993	273 646	25 853	299 499
1994	353 386	35 469	388 855
1995	386 461	37 435	423 896
1996	345 774	36 137	381 911
1997	371 256	39 588	410 844
1998	357 742	38 313	396 055
1999	331 037	33 235	364 272
2000	366 402	38 873	405 275

Źródło: Komenda Główna Policji

³⁹ *Przestępczość w Polsce 1989–2000*, Komenda Główna Policji. Biuro Prezydyjne, Warszawa 2001, s. 103.

Tendencja ta jest tendencją generalną, nie jest ograniczona co do przestępstw korupcyjnych, gospodarczych, ale dotyczy także innych typów przestępstw, jak wskazuje poniższe zestawienie⁴⁰.

Tabela nr 13.

Kobiety podejrzane w latach 1989–2000 o popełnienie przestępstwa rozboju, kradzieży rozbójniczej, wymuszenia rozbójniczego

Rok	Kobiety	Ogółem
1989	123	4 658
1990	243	7 206
1991	269	8 012
1992	333	8 582
1993	327	9 912
1994	504	13 797
1995	627	15 607
1996	670	15 035
1997	752	16 428
1998	808	16 616
1999	905	19 983
2000	1074	24 266

Źródło: Komenda Główna Policji

W przypadku porównywania czynów przestępczych pod względem płci, podobna analogia zachodzi w ocenie prawno-karnych skutków przestępstwa, jakim jest sankcja karna. Nic więc dziwnego, że pomiędzy liczbą skazanych kobiet na bezwzględną karę pozbawienia wolności a liczbą mężczyzn na tle

⁴⁰ Tamże, s. 81, 104.

całkowitej liczby populacji więziennej w latach 1989–2004⁴¹ zachodzi zdecydowana dysproporcja.

Również w przypadku omawianych w niniejszej rozprawie przestępstw korupcyjnych zdecydowaną większość stanowią mężczyźni. Według danych Policji w roku 2011 kobiety stanowiły 13,1% spośród podejrzanych o przestępstwa korupcyjne, według Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego – 11,1%, Centralnego Biura Antykorupcyjnego – 20,1%, a Straży Granicznej – 5%⁴².

Problem udziału kobiet w przestępstwach korupcyjnych i związanych z obrotem gospodarczym jest interesujący i odpowiedni do przeprowadzenia oddzielnych badań. Brak jest bowiem w nim składowych, które determinują ten typ przestępstwa, chociażby z uwagi na pewne ograniczenia natury fizycznej, wyłącznie dla mężczyzn. Zarówno faza planowania, jak i wykonania tego przestępstwa nie powinna stanowić takiego ograniczenia, zwłaszcza w sytuacji, kiedy sprawca działa w sposób zaplanowany, jak też wykorzystując przestępczą sytuację (np. próba wręczenia korzyści majątkowej funkcjonariuszom Policji w sytuacji zatrzymania prawa jazdy). Dlatego też należy przyjąć, że mała liczba kobiet – sprawców przestępstw korupcyjnych jest odbiciem generalnej liczby sprawców przestępstw, a co za tym idzie rozkładu sprawców tego przestępstwa według kryterium płci.

⁴¹ W roku 1989 kobiety stanowiły 2,1 % liczby skazanych (650 na 29 635), w roku 1990 – 1,5% (542 na 33 942), w roku 1991 – 1,8% (800 na 42 788), w roku 1992 – 1,9% (916 na 46 987), w roku 1993 – 2,1% (994 na 47 030), w roku 1994 – 2% (944 na 46 684), w roku 1995 – 1,9% (880 na 44 779), w roku 1996 – 2% (862 na 41 110), w roku 1997 – 2% (872 na 42 978), w roku 1998 – 1,9% (839 na 42 130), w roku 1999 – 1,8% (776 na 41 656), w roku 2000 – 1,9% (916 na 48 006), w roku 2001 – 1,9% (1109 na 56 422), w roku 2002 – 2% (1238 na 59 248), w roku 2003 – 2,1% (1317 na 60 773), w roku 2004 – 2,3% (1541 – 64 975). Źródło: Biuro Informacji i Statystyki Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Jest to znacznie mniej niż np. we Włoszech, gdzie liczba pozbawionych wolności kobiet wobec całej populacji wynosiła w latach 1989–2001 – ok. 5%. Dane: *Ministerio Della Giustizia*, Roma 2002.

⁴² Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Mapa korupcji 2011*, Warszawa 2012, s. 39–40.

Interesująco przedstawia się natomiast struktura czynów popełnianych przez cudzoziemców według płci w latach 2004–2006 (o których szerzej w następnym podrozdziale).

Tabela nr 14.

Czyny najliczniej popełniane przez cudzoziemców według płci w latach 2004–2006

Kwalifikacja prawna	2004			2005			2006		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
Art. 178a § 1 k.k.	629	615	14	583	565	18	525	514	11
Art. 270 § 1 k.k.	242	218	24	292	269	23	322	296	26
Art. 305 ustawy prawo własności przemysłowej	161	104	57	141	100	41	38	22	16
Art. 63–65 k.k.s.	459	224	235	135	72	63	74	29	45
Art. 115–119 ustawy o prawach autorskich	161	115	46	161	125	36	154	123	31
Art. 228–230 k.k.	71	63	8	106	100	6	119	109	10
Art. 278 § 1 k.k.	127	117	10	164	127	37	149	113	36
Ogółem	1850	1456	394	1582	1358	224	1381	1206	175
Ogółem podejrzani cudzoziemcy	3870			3146			2478		

Źródło: I. Rzeplińska, J. Włodarczyk-Madejska, *Przestępczość cudzoziemców w Polsce – na podstawie policyjnych statystyk przestępczości*, [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017, s. 21

Jak zatem wyraźnie wskazują powyższe dane statystyczne, przewaga mężczyzn wśród sprawców przestępstw jest widoczna także wśród cudzoziemców (również w przypadku przestępstw korupcyjnych).

Narodowość i obywatelstwo

Przestępczość cudzoziemców w Polsce w świetle statystyki przestępczości ujawnionej⁴³, jak również statystyki penitencjarnej nie stanowi poważnego problemu⁴⁴.

Te proporcje należy uznać za stałe i stabilne. Świadczą o tym również dane statystyczne.

Tabela nr 15.

Podjeźrzani cudzoziemcy w stosunku do podejrzanych ogółem w latach 2004–2012

Rok	Podjeźrzani ogółem	Podjeźrzani cudzoziemcy	Odsetek w stosunku do ogółem
2004	578 059	870	0,67
2005	594 088	3 146	0,53
2006	587 959	2 478	0,42
2007	540 604	2 293	0,42
2008	516 626	2 141	0,41
2009	521 699	2 034	0,39
2010	516 152	2 319	0,45
2011	521 942	2 242	0,43
2012	500 539	2 152	0,43
Razem	4 877 668	22 675	0,46

Źródło: I. Rzeplińska, J. Włodarczyk-Madejska, *Przestępczość cudzoziemców w Polsce – na podstawie policyjnych statystyk przestępczości*, [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017, s. 21

⁴³ Podjeźrzani cudzoziemcy w latach: w roku 1989 – 957 osób, w roku 1990 – 719 osób, w roku 1991 – 2402, w roku 1992 – 3575, w roku 1993 – 3010, w roku 1994 – 6349, w roku 1995 – 6349, w roku 1996 – 6956, w roku 1997 – 8306, w roku 1998 – 6390, w roku 1999 – 6017, w roku 2000 – 5106. Dane z *Przestępczość w Polsce*, dz. cyt, s. 128.

⁴⁴ Pozbawieni wolności (skazani, ukarani i tymczasowo aresztowani) cudzoziemcy osadzeni w zakładach karnych i aresztach śledczych: w roku 1989 – 26 osób, w roku 1990 – 56, w roku 1991 – 209, w roku 1992 – 742, w roku 1993 – 1109, w roku 1994 – 1161, w roku 1995 – 1496, w roku 1996 – 1307, w roku 1997 – 1262, w roku 1998 – 1058, w roku 1999 – 1065, w roku 2000 – 1565, w roku 2001 – 1550, w roku 2002 – 1349, w roku 2003 – 1173, w roku 2004 – 1041. Dane za: *Więzienia w liczbach. Statystyka penitencjarna w latach 1989–2004*, Centralny Zarząd Służby Więziennej. Biuro Informacji i Statystyki, Warszawa 2006, s. 27.

Badania Ireny Rzeplińskiej odnoszące się do lat 2004–2012 potwierdzają również trend dotyczący struktury przestępstw, o których popełnienie byli cudzoziemcy podejrzewani⁴⁵. Najliczniejsza grupa to osoby podejrzane o popełnienie przestępstw komunikacyjnych (29,1%). Następną grupą to osoby podejrzane o przestępstwa z rozdziału XXXIV k.k. przeciwko wiarygodności dokumentów (9,6%); kolejno podejrzani o kradzież z art. 278 § 1, 2, 3 k.k. – 7% i przestępstw z art. 305 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. *Prawo własności przemysłowej* (5,5%)⁴⁶.

Tymczasem 168 sprawców przestępstw korupcyjnych na 170 zbadanych to osoby legitymujące się polskim obywatelstwem i narodowością. Tylko 2 sprawców było cudzoziemcami⁴⁷ – obywatelami Wietnamu i Ukrainy⁴⁸.

Sposób popełnienia przestępstwa w przypadku cudzoziemców nie różni się od *modus operandi* sprawców narodowości polskiej.

Osoba X. – W dniu 5 listopada 2008 r. w Słupsku będąc w stanie nietrzeźwości na drodze publicznej kierował samochodem osobowym. W dniu 5 listopada 2008 r. w Słupsku podczas interwencji Policji dotyczącej obsługi zdarzenia drogowego udzielił funkcjonariuszom Policji korzyści majątkowej w kwocie 100 USD.

Znikoma liczba sprawców korupcji będących cudzoziemcami lub legitymujących się innym niż polskie pochodzeniem jest odzwierciedleniem statystycznej tendencji i nie odróżnia się od innych czynów przestępczych.

⁴⁵ I. Rzeplińska, J. Włodarczyk-Madejska, *Przestępczość cudzoziemców w Polsce – na podstawie policyjnych statystyk przestępczości*, [w:], *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017, s. 21.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Cudzoziemcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego – art. 2 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2003 r., nr 128, poz. 1175).

⁴⁸ W 2001 r. co czternasty cudzoziemiec popełniający przestępstwo był Ormianinem. Za: A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, *Atlas przestępczości w Polsce*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2003, s. 257.

Miejsce zamieszkania

Środowisko lokalne jest jednym z najważniejszych czynników kryminologicznych, które w poważnym stopniu wpływa na potencjalną karierę przestępczą sprawcy. Środowisko, miejsce urodzenia i zamieszkania mają wpływ na stopień wykształcenia i późniejszą karierę zawodową. Natomiast istotnym elementem, który może zaważyć na etiologii przestępcy, są oddziaływania najbliższego środowiska społecznego. Oprócz otoczenia rodzinnego, grupa koleżeńska, warunki (w tym urbanizacyjne), w jakich wychowują się sprawcy, może zaważyć na ich dalszych losach. Analizowani sprawcy przestępstw korupcyjnych w największej liczbie mieszkali w chwili popełnienia przestępstwa w Opolu (16 osób) oraz w kolejności: w Braniewie (10), Gorzowie Wlkp. (10), Krakowie (6) i Lublinie (5). Przystępując do opracowania wyników przeprowadzonych badań, przyjęto założenie, że sprawcy korupcji będą pochodzić i mieszkać w bardzo dużych ośrodkach miejskich. Jednakże to założenie się nie potwierdziło. Największa liczba badanych mieszkała w miastach ok. 100 tys. mieszkańców (Opole i Gorzów Wlkp.) i 15 tys. mieszkańców (Braniewo). Jest oczywiście także grupa (6 osób), która mieszkała w dużym mieście, tj. Krakowie (powyżej 700 tys. mieszkańców) i (5 osób) w Lublinie (ok. 350 tys. mieszkańców). Reszta badanych zamieszkiwała ośrodki miejskie o bardzo różnym stopniu wielkości – były to jednak jednostkowe przypadki.

Tabela nr 16.

Miejsce zamieszkania sprawcy

Miejscowość	Liczba badanych
Brak danych	8
Będziny	1
Biała Podlaska	1
Bielsk Podlaski	1
Bielsko-Biała	3
Bierawa	1
Braniewo	10

Miejscowość	Liczba badanych
Chodzież	1
Chorzów	1
Czechowice-Dziedzice	1
Częstochowa	2
Dębica	1
Gdańsk	3
Gdynia	2
Giżycko	1
Gliwice	1
Gorzów Wlkp.	10
Kalisz	1
Katowice	1
Koło	3
Koniecpol	1
Koszalin	1
Kraków	6
Lubartów	1
Lublin	5
Łańcut	1
Łomża	4
Miastko	1
Mielec	1
Moszczenica	1
Nakło	3
Olsztyn	3
Opole	16
Ostrołęka	1
Pabianice	1
Piotrków Trybunalski	3
Pogwizdów	1
Poznań	3

Miejscowość	Liczba badanych
Radom	2
Radzyń Podlaski	1
Rawa Mazowiecka	1
Rozłazno	1
Rumia	1
Rybnik	1
Rząska	1
Skierniewice	2
Starachowice	1
Starogard Gdański	1
Strzelno	1
Sulęcín	1
Szamotoły	2
Szczecin	2
Śmichowo-Łęczyce	1
Tomaszów Mazowiecki	3
Tychy	1
Warszawa	1
Wieluń	1
Września	4
Zamość	3
Wieś	28
Poza granicami RP	2
Razem	170

Źródło: Badania własne

Dokonując pomiaru pod względem zamieszkania sprawców przestępstw korupcyjnych w podziale na województwa, należy wspomnieć, że największa grupa z nich mieszkała na terenie województwa wielkopolskiego (20 osób) oraz mazowieckiego (19), następnie śląskiego i opolskiego (po 17) oraz lubelskiego i lubuskiego (po 16).

Tabela nr 17.
Miejsce zamieszkania sprawcy w podziale na województwa

Województwo	Liczba badanych
Brak danych	8
Kujawsko-pomorskie	2
Lubelskie	16
Lubuskie	16
Łódzkie	8
Małopolskie	9
Mazowieckie	19
Opolskie	17
Podkarpackie	3
Podlaskie	2
Pomorskie	11
Śląskie	17
Świętokrzyskie	1
Warmińsko-mazurskie	15
Wielkopolskie	20
Zachodniopomorskie	4
Poza granicami RP	2
Razem	170

Źródło: Badania własne

Zdecydowana większość sprawców mieszkała w miastach i na terenach administracyjnie należących do obszarów miejskich (132 osoby).

Tabela nr 18.
Miejsce zamieszkania sprawcy w podziale na miasto/wieś

Województwo	Liczba badanych
Brak danych	8
Miasto	132
Wieś	28
Poza granicami RP	2
Razem	170

Źródło: Badania własne

Badana grupa sprawców dokonała choćby raz zmiany swojego miejsca zamieszkania. Przy czym badano wyłącznie sam fakt opuszczenia swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania, a nie badano, gdzie ta migracja wystąpiła.

Tabela nr 19.

Wskaźnik migracji sprawców

Migracja	Liczba badanych
Zmiana miejsca zamieszkania	125
Brak zmiany miejsca zamieszkania	35
Brak danych	10
Razem	170

Źródło: Badania własne

Dokonując oceny zebranych wyników, należy przyjąć, że miejsce zamieszkania na zamiar i następnie popełnienie przestępstwa korupcyjnego nie ma znaczącego wpływu. Czyny korupcyjne jako pewną kategorię przestępczości można popełnić dosłownie wszędzie, bez wyraźnego związku z miejscem zamieszkania.

Zarówno prowadzenie aktywności zawodowej, jak i czyny korupcyjne dotyczące jednostkowego przypadku (np. mandat – kontrola drogowa) pozostają bez wyraźnego wpływu. Samo dokonanie przestępstwa może przecież nastąpić w innym miejscu niż tam, gdzie zrodziła się jego przyczyna.

Pochodzenie społeczne i środowisko rodzinne (miejsce urodzenia)

Sprawcy przestępstw korupcyjnych wywodzili się ze środowiska robotniczego (82 osoby). W stosunku do innych grup środowiskowych istnieje duża dysproporcja. Do środowiska chłopskiego zakwalifikowano 5 badanych. Warstwa inteligencka była reprezentowana przez 14 osób. W 49 przypadkach nie ustalono pochodzenia ze względu na brak danych.

Tabela nr 20.
Przynależność społeczna sprawcy

Środowisko społeczne	Liczba badanych
Chłopskie	5
Robotnicze	82
Inteligenckie	14
Rzemieślnicze	20
Brak danych	49
Razem	170

Źródło: Badania własne

Istotną informację zawierała także struktura rodziny i jej ewentualna dysfunkcyjność. Na łączną liczbę 25 karanych członków rodziny 9 przypadków dotyczyło rodziny pełnej, zaś tylko 5 przypadków dotyczyło rodziny niepełnej. Wywnioskować można, że dysfunkcyjność rodziny pozostawała bez wpływu na większą liczbę popełnionych przestępstw w środowisku rodzinnym badanych niż w przypadku rodziny w pełni funkcjonalnej.

Najwięcej badanych urodziło się w Opolu (16 osób), Gorzowie Wlkp. (10) i Braniewie (10).

Tabela nr 21.
Miejsce urodzenia sprawcy

Miejscowość	Liczba badanych
Brak danych	8
Będziny	1
Biała Podlaska	1
Bielsk Podlaski	1
Bielsko-Biała	3
Bierawa	1
Braniewo	10
Chełm	2
Chodzież	1
Chorzów	1

Miejscowość	Liczba badanych
Czechowice-Dziedzice	1
Częstochowa	2
Dębica	1
Gdańsk	3
Gdynia	2
Giżycko	1
Gliwice	1
Gorzów Wlkp.	10
Kalisz	1
Katowice	1
Koło	3
Koniecpol	1
Koszalin	1
Kraków	6
Lubartów	1
Lublin	5
Łańcut	1
Łomża	4
Miastko	1
Mielec	1
Moszczenica	1
Nakło	3
Olsztyn	3
Opole	16
Ostrołęka	1
Pabianice	1
Piotrków Trybunalski	3
Pogwizdów	1
Poznań	3
Radom	2
Radzyń Podlaski	1

Miejscowość	Liczba badanych
Rawa Mazowiecka	1
Rozłazno	1
Rumia	1
Rybnik	1
Rząska	1
Skierniewice	2
Starachowice	1
Starogard Gdański	1
Strzelno	1
Sulęcín	1
Szamotuły	2
Szczecin	2
Śmichowo-Lęczyce	1
Tomaszów Mazowiecki	3
Tychy	1
Warszawa	1
Wieluń	1
Września	4
Zamość	3
Wieś	28
Poza granicami RP	2
Razem	170

Źródło: Badania własne

Najwięcej sprawców urodziło się w województwie wielkopolskim (20 osób) i mazowieckim (19) oraz opolskim i dolnośląskim po (17). Spora liczba wystąpiła także w województwach lubelskim i pomorskim.

Tabela nr 22.

Miejsce urodzenia sprawcy według podziału na województwa

Województwo	Liczba badanych
Brak danych	8
Kujawsko-pomorskie	2
Lubelskie	16
Lubuskie	16
Łódzkie	8
Małopolskie	9
Mazowieckie	19
Opolskie	17
Podkarpackie	3
Podlaskie	2
Pomorskie	11
Śląskie	17
Świętokrzyskie	1
Warmińsko-mazurskie	15
Wielkopolskie	20
Zachodniopomorskie	4
Poza granicami RP	2
Razem	170

Źródło: Badania własne

Zachowania społeczne przed popełnieniem przestępstwa

Zachowania społeczne przed popełnieniem przestępstwa są jednym z podstawowych wskaźników osobopoznawczych. W trakcie badania ustalono, że 43 osoby posiadały opinię dobrą i bardzo dobrą. Respondenci wypowiedzieli się w sposób neutralny o 50 osobach. Negatywna opinia została wyrażona o 5 sprawcach. Nie sporządzono opinii o 72 osobach.

Tabela nr 23.
Opinia Policji do sprawy korupcyjnej

Opinia	Liczba badanych
Bardzo dobra	10
Dobra	33
Taka sobie	50
Zła	5
Bardzo zła	0
Brak opinii	72
Razem	170

Źródło: Badania własne

Dobłą i bardzo dobrą opinię w miejscu pracy miało 40 osób. Zaledwie 1 osoba miała złą opinię. Wśród badanych przeważały przeciętne opinie (68). Nie sposób oprzeć się wrażeniu, że pracodawcy nie znają swoich pracowników.

Tabela nr 24.
Opinia z miejsca pracy

Opinia	Liczba badanych
Bardzo dobra	10
Dobra	30
Taka sobie	68
Zła	0
Bardzo zła	1
Brak opinii	61
Razem	170

Źródło: Badania własne

Bardzo dobra opinia w miejscu zamieszkania to reguła dotycząca sprawców czynów korupcyjnych. W przeprowadzonym badaniu nie odnotowano opinii osoby zakłócającej porządek.

Tabela nr 25.

Zakłócenia porządku – opinia środowiskowa

Opinia	Liczba badanych
Zakłócający porządek	0
Brak wzmianki	95
Brak danych	75
Razem	170

Źródło: Badania własne

Opinia Policji o danej osobie powinna być obiektywnym i rzeczowym źródłem informacji. Niepokoi fakt stwierdzony w czasie przeprowadzonego badania aktowego, że w 75 przypadkach takich danych nie posiadano albo ich nie zebrano. Nie świadczy to dobrze o osobach prowadzących postępowanie przygotowawcze.

Tabela nr 26.

Kontakty z elementem przestępczym według Policji

Kontakt	Liczba badanych
Utrzymuje	0
Nie utrzymywał	95
Brak danych	75
Razem	170

Źródło: Badania własne

Alkoholizm oraz inne nałogi

Spośród badanej populacji większość nie nadużywała nałogowo alkoholu (130 osób).

Tabela nr 26.

Alkoholizm sprawców

Stan uzależnienia	Liczba badanych
Nałogowy	5
Nadużywa	1
Nie nadużywa	130
Brak danych	34
Razem	170

Źródło: Badania własne

Wśród sprawców występował również wysoki wskaźnik osób, które nie miały wcześniej (również w trakcie popełnienia przestępstwa) problemów z narkotykami (135 osób). U 35 osób brak jest danych wskazujących na uzależnienie, ale uzyskany wynik nie jest zaskakujący. Natura i charakter przestępstw korupcyjnych, ich *modus operandi* (poza przestępstwami popełnionymi jako konsekwencja przypadkowego penalizowanego zachowania) w sposób oczywisty wskazuje na logiczność działania sprawców, co uzależnienie od narkotyków wyklucza. Ich działania były zaplanowane i w większości układały się w pewien ciąg. Wyklucza to działania impulsywne charakterystyczne dla narkomanów chcących zdobyć środki na narkotyki.

Tabela nr 28.
Narkomania sprawców

Stan uzależnienia	Liczba badanych
Uzależniony	0
Nieuzależniony	135
Brak danych	35
Razem	170

Źródło: Badania własne

Wszyscy sprawcy (poza jednym) w momencie popełnienia przestępstwa byli trzeźwi. Żaden z nich, włączając sprawców przestępstw popełnionych w efekcie przypadkowego nagannego zachowania, nie był nietrzeźwy.

Tabela nr 29.
Stan trzeźwości sprawców w momencie przestępstwa

Stan trzeźwości	Liczba badanych
Trzeźwy	169
Nietrzeźwy	1
Upojenie patologiczne	0
Pod wpływem narkotyków	0
Brak danych	0
Razem	170

Źródło: Badania własne

Kondycja fizyczna i psychiczna

Jak wynika z analizy dostępnych dokumentów procesowych, przestępstw korupcyjnych dokonują osoby zdrowe: 130 osób z badanych w momencie dokonywania przestępstwa nie uskarżało się na żadną dolegliwość, nie było również w trakcie leczenia choroby (także przewlekłej). Wynik pomiaru nie dziwi z uwagi na wiek większości sprawców, który wskazuje, że przestępstwa takie popełniają ludzie relatywnie młodzi, którzy, jak wskazują statystyki, zazwyczaj są ludźmi zdrowymi.

Tabela nr 30.

Stan zdrowia fizycznego w chwili popełnienia przestępstwa

Stan zdrowia fizycznego	Liczba badanych
Zdrowy	130
Cukrzyca	4
Choroba wrzodowa	5
Schorzenia gastryczne	6
Schorzenia układu krwionośnego	5
Brak danych	20
Razem	170

Źródło: Badania własne

Informacje dotyczące odniesionych przez badanych urazów mogły okazać się interesujące w kontekście procesu orzekania przez sąd o winie i karze. Uraz głowy mógł sugerować występowanie ewentualnej niepoczytalności. Może to stanowić o linii obrony zastosowanej przez sprawców w czasie procesu karnego⁴⁹. Zebrane dane dotyczące urazów pochodziły jednak w większości z wywiadu lekarskiego i nie były poparte dokumentacją medyczną przygotowywaną na potrzeby toczącego się postępowania. Tylko 5 potwierdziło fakt doznania takich urazów.

⁴⁹ T. Wierzchowski, dz. cyt.

Tabela nr 31.
Urazy głowy do sprawy korupcyjnej

Liczba urazów głowy sprawców	Liczba badanych
1 raz	2
2 lub więcej razy	1
Doznał (brak danych ile razy)	2
Nie doznał	35
Brak danych	130
Razem	170

Źródło: Badania własne

Interesujące są dane określające stan zdrowia psychicznego badanych w momencie dokonania przestępstwa. Tylko u 5 osób stwierdzono cechy osobowości nieprawidłowej (psychozy alkoholowe). Powyższe stany stwierdzono na podstawie konsultacji biegłych psychiatrów w toku postępowania karnego. W 20 przypadkach sprawcy nie byli konsultowani przez biegłych. Oczywiście, w gestii organu prowadzącego postępowanie karne leży kierowanie podejrzanych i oskarżonych na badania mające określić ich stan psychiczny, należy jednak zastanowić się nad pytaniem, czy zawsze są posiada wystarczającą ilość środków dowodowych w sprawie?

Tabela nr 32.
Stan zdrowia psychicznego w chwili popełnienia przestępstwa

Stan zdrowia psychicznego	Liczba badanych
Zdrowy	15
Nerwica	0
Psycho-charaktero-socjopatia; osobowość nieprawidłowa	0
Zespół psychoorganiczny	0
Niedorozwój umysłowy	1
Schizofrenia	0
Cyklofrenia/paranoja	0
Inne psychozy, np. alkoholowe	5
Niebadany	20
Brak danych	130
Razem	170

Źródło: Badania własne

2.5. *Modus operandi* przestępstwa korupcyjnego

Modus operandi to charakterystyczny dla danego sprawcy sposób działania, który jest zależny m.in. od osobowości człowieka, sprawności fizycznej, wykształcenia, umiejętności, upodobań, przestępczej specjalizacji czy wreszcie posiadanego przygotowania technicznego do popełnienia przestępstwa. Na wybór konkretnego sposobu działania może mieć wpływ wypróbowanie i sprawdzenie innych przestępstw oraz określonej metody działania⁵⁰.

Analiza sposobu działania sprawców przestępstw korupcyjnych jest trudnym zadaniem badawczym. Przez lata, zwłaszcza w społecznym sposobie pojmowanie tego zjawiska, korupcja dokonywana była poprzez „proste” wręczenie korzyści majątkowej, najczęściej w postaci gotówki. W rzeczywistości sformułowanie enumeratywnego wyliczenia metod, jakimi posługują się lub mogą posłużyć sprawcy, jest trudne do przeprowadzenia, ponieważ przestępcy wykazują dużą pomysłowość w celu osiągnięcia pożądanego skutku.

To właśnie skutek, jaki chce osiągnąć przestępca (w zależności od sprawy), w badanych sprawach sprowadzał się m.in. do:

- uwolnienia osoby pozbawionej wolności,
- przekazania przez policjanta osobie pozbawionej wolności tajemnicy śledztwa,
- przekazania korzyści majątkowej w zamian za odstąpienie od czynności służbowych przez policjanta (lub innego funkcjonariusza, np. SOK),
- pośrednictwa w załatwieniu warunkowego przedterminowego zwolnienia,
- udzielenia korzyści majątkowej w zamian za zdany egzamin na prawo jazdy,
- poświadczenia nieprawdy,
- doprowadzenia do szkodliwego rozporządzenia mieniem w efekcie przyjęcia korzyści majątkowej w zamian za „załatwienie” sprawy w prokuraturze,

⁵⁰ J. Widacki, *Kryminalistyka*, C.H.Beck, Warszawa 1999, s. 200.

- powoływania się na wpływy w instytucjach państwowych,
- pośrednictwa w „załatwieniu” renty z ZUS,
- przekazania korzyści majątkowej w zamian za „załatwienie” fikcyjnego ślubu,
- powołania się na wpływy w prokuraturze i przyjęcia korzyści majątkowej w zamian za umorzenie postępowania,
- ujawnienia osobom nieuprawnionym tajemnicy służbowej,
- poświadczenia nieprawdy,
- podpisania umowy z osobą nieuprawnioną,
- wyłudzenia odszkodowania z OC,
- żądania korzyści majątkowej dla syndyka w zamian za zorganizowanie przetargu,
- powoływania się na wpływy w sądzie i zdobycia kompletnej kserokopii akt,
- przyjęcia korzyści majątkowej przez funkcjonariusza SW w zamian za nieprzestrzeganie zasad wykonywania tymczasowego aresztowania,
- przyjęcia korzyści majątkowej przez funkcjonariusza SW w zamian za przekazanie nielegalnych przedmiotów,
- udzielenia korzyści majątkowej w zamian za naruszenie procedury przetargowej,
- poświadczenia nieprawdy w procedurach odpraw celnych,
- przyjęcia korzyści majątkowej w zamian za załatwienie pracy,
- spreparowania oświadczeń pracowników firmy w celu uzupełnienia niekompletnej dokumentacji dotyczącej legalności zatrudnienia w firmie,
- przyjęcia korzyści majątkowej w zamian za odstąpienie od wniosków o ukaranie i przyjęcie pożyczek,
- przyjęcia korzyści majątkowej w zamian za poinformowanie o mającej nastąpić kontroli,
- przyjęcia korzyści majątkowej w zamian za przyznanie określonej kategorii zdrowia na komisji wojskowej,

- przyjęcia korzyści majątkowej w związku z pełnieniem funkcji zarządcy przedsiębiorstwa,
- przyjęcia korzyści majątkowej w zamian za „załatwienie” przydziału mieszkania.

Powyższa systematyka nie jest oczywiście wyczerpująca, biorąc pod uwagę polskie realia, i odpowiada danym, jakie zebrano podczas badań. W Polsce przestępstwo korupcyjne najczęściej popełniane jest poprzez wręczenie (lub próbę wręczenia) korzyści majątkowej funkcjonariuszowi Policji w czasie dokonywania przez niego czynności służbowych. W sprawach poddanych badaniu w 64 przypadkach przestępstwo korupcyjne zostało dokonane w taki właśnie sposób. Kolejne przypadki wykazywały podobne proporcje, wahając się w liczbach od 5 do 10 przypadków.

Metoda i technika przestępstwa zależy zawsze od doświadczenia przestępcy, jego samodyscypliny i dostępności środków pieniężnych lub też korzyści świadczonej osobiście, która mogłaby zostać zrealizowana lub też co najmniej powodzenia jej realizacji w przyszłości. Obietnica korupcyjna dotycząca wręczenia korzyści majątkowej musi spełniać co najmniej dwie przesłanki:

- 1) musi być skierowana do właściwej osoby, która posiada możliwości realizacji stanu faktycznego, będącego przedmiotem korupcji,
- 2) osoba korumpująca posiada środki do realizacji obietnicy.

Sposób dokonania przestępstwa jest zróżnicowany i będzie scharakteryzowany w następnych podrozdziałach.

Przygotowanie do popełnienia przestępstwa

Na podstawie zgromadzonego i poddanego analizie materiału badawczego można dojść do wniosku, że korupcja dokonywana jest wynikowo. Brak jest tutaj procesu przygotowania do popełnienia przestępstwa. Większość z badanych sprawców

(105) popełniło przestępstwo w swoistym afekcie, jako konsekwencja swojego przestępczego zachowania. Natomiast 65 z nich czyniło przygotowania do czynu korupcyjnego. Polegały one na zgromadzeniu środków stanowiących gratyfikację majątkową sprawcy (wszyscy badani) oraz poszukiwaniu metod dotarcia do osoby skorumpowanej (29 osób). Tylko 10 z badanych przyznało, że poszukiwało metody bezpiecznego przekazania pieniędzy. Zdecydowana większość z badanych (147 osób) wręczyła gotówkę (lub inne wartościowe przedmioty) bezpośrednio. Należy zwrócić uwagę na to, że o ile urzędnicy popełniali przestępstwa w afekcie, to już wręczający przeprowadzili tzw. rozpoznanie, aby sprawdzić, czy urzędnik weźmie łapówkę.

Miejsce popełnienia przestępstwa

Tabela poniżej przedstawia geograficzne miejsca dokonania przestępstwa w badanych sprawach.

Tabela nr 33.

Miejscowość dokonania przestępstwa w badanych sprawach

Miejscowość	Liczba badanych
Brak danych	8
Będziny	1
Biała Podlaska	1
Bielsk Podlaski	1
Bielsko-Biała	3
Bierawa	1
Braniewo	10
Chełm	2
Chodzież	1
Chorzów	1
Czechowice-Dziedzice	1
Częstochowa	2
Dębica	1
Gdańsk	3

Miejscowość	Liczba badanych
Gdynia	2
Giżycko	1
Gliwice	1
Gorzów Wlkp.	10
Kalisz	1
Katowice	1
Koło	3
Koniecpol	1
Koszalin	1
Kraków	6
Lubartów	1
Lublin	5
Łańcut	1
Łomża	4
Miastko	1
Mielec	1
Moszczenica	1
Nakło	3
Olsztyn	3
Opole	16
Ostrołęka	1
Pabianice	1
Piotrków Trybunalski	3
Pogwizdów	1
Poznań	3
Radom	2
Radzyń Podlaski	1
Rawa Mazowiecka	1
Rozłazno	1
Rumia	1
Rybnik	1

Miejscowość	Liczba badanych
Rząska	1
Skierniewice	2
Starachowice	1
Starogard Gdański	1
Strzelno	1
Sulęcín	1
Szamotuły	2
Szczecin	2
Śmichowo-Lęczyce	1
Tomaszów Mazowiecki	3
Tychy	1
Warszawa	1
Wieluń	1
Września	4
Zamość	3
Wieś	28
Poza granicami RP	2
Razem	170

Źródło: Badania własne

Zdaniem autora uprawnione jest postawienie tezy, że – w odróżnieniu od innych przestępstw – w przypadku przestępstwa korupcyjnego miejsce popełnienia przestępstwa korupcyjnego nie jest istotnym czynnikiem z punktu widzenia prawnokarnego i kryminologicznego. Nie jest to wartość istotna zarówno dla przedmiotowej strony przestępstwa, jak i podmiotowej w odróżnieniu od innych typów przestępstw, jak np. zabójstwa, w przypadku których miejsca mogą być ważne dla procesu wykrywczego, jak również ewentualnej kwalifikacji karnej czynu i jego składowych w procesie karnym. W przypadku zresztą tej przywołanej powyżej kategorii przestępstw trudno jest twierdzić, że zawsze sprawca w sposób celowy dokonuje wyboru miejsca zdarzenia. Raczej należy skłaniać się ku hipotezie, że

wybór ten nie jest świadomy i zależy od miejsca kontaktu z ofiarą⁵¹. W stosunku do przestępstw korupcyjnych należy przyjąć te same założenie, że miejsce, w którym dochodzi do popełnienia przestępstwa, często jest przypadkowe i zależy wyłącznie od interakcji osób wchodzących w stosunek korupcyjny. Miejsce może, ale nie musi być wcześniej znane. Natomiast można również przyjąć założenie, że miejsce to zostało uzgodnione i służyło wyłącznie do przekazania środków za czynność będącą treścią stosunku korupcyjnego.

W czasie służby, którą X pełnił w dniu [...], Y poprosił go o wymianę materaca w celi. Kiedy udali się razem do pomieszczenia gospodarczego, X zaproponował Y, by dostarczył mu do aresztu telefon komórkowy, w zamian za co miałby otrzymać „godziwe pieniądze”⁵².

Sprawca w zamian za pośrednictwo zażądał kwoty 170 złotych, która miała stanowić swoistego rodzaju gratyfikację za podjęte przez siebie starania, nadto kwoty 800 złotych, która zgodnie z deklaracjami X miała zostać przekazana Y, w zamian za udzielenie przepustki. C wyraziła zgodę na powyższe, a ponieważ w dacie [...] nie dysponowała całą żądaną kwotą 970 złotych, przekazała oskarżonemu wyłącznie 170 złotych, pozostałą należność zobowiązuje się dostarczyć w następnym tygodniu t.j. w dniu [...], którą miała przekazać pod Aresztem Śledczym w Z. Strony poczyniły w tym zakresie stosowne uzgodnienia⁵³.

W poddanych analizie sprawach nieznaczna większość przypadków czynów korupcyjnych została dokonana w pomieszczeniach.

⁵¹ M. Całkiewicz, *Modus operandi sprawców zabójstw*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2011.

⁵² SR Lublin IXK 985/04, s. 202.

⁵³ SR Lublin IXK 20/05, s. 57.

Tabela nr 34.
Miejsce dokonania czynu korupcyjnego

Miejsce popełnienia przestępstwa	Liczba spraw
Pomieszczenia, budynki	85
Wolna przestrzeń	20
Brak danych	15
Razem	120

Źródło: Badania własne

Wyniki zebrane na podstawie badań aktowych pokrywają się ze wspomnianymi wcześniej wynikami pomiaru dotyczącymi sprawców zabójstw. Również w tych przypadkach (w 63%) do przestępstwa dochodziło w pomieszczeniach, zaś w 35% przypadków – na otwartym terenie⁵⁴. Prowadząc badania porównawcze – na terenie USA wykryto te same zależności. Ponad 60% zdarzeń zostało popełnionych wewnątrz budynków. Zależność ta ma wynikać między innymi z tego, że zabójstwa popełniane są pomiędzy członkami rodziny lub osobami znajomymi⁵⁵.

W przypadku przestępstw korupcyjnych brak jest takiej zależności. Oczywiście istnieje silna zależność osobista pomiędzy dwoma podmiotami tego przestępstwa, i w pewnych sytuacjach dokonanie się czynu na gruncie bezpiecznym dla obu stron (np. mieszkanie sprawcy, miejsce pracy) jest całkowicie wytłumaczalne. Natomiast najczęściej lokalizacją popełnienia przestępstwa korupcyjnego jest miejsce, w którym zapoczątkowano inne przestępcze działanie, którego skutkiem był czyn korupcyjny.

Czas popełnienia przestępstwa

Czas popełnienia przestępstwa może posiadać istotne znaczenie z punktu widzenia oceny prawnokarnej czynu. Jak

⁵⁴ M. Całkiewicz, dz. cyt., s. 138–139.

⁵⁵ G. Falk, *Murder. An Analysis of its form, conditions and causes*, McFarland & Company, Jefferson, North Carolina, London 1990.

słusznie zauważa Kazimierz Czajkowski, może mieć on doniosłe znaczenie z punktu widzenia zmiany ustawy karnej⁵⁶. Informacje dotyczące okoliczności czasu w prawie karnym bez wątplenia mogą wpłynąć na karalność czynu oraz na wymiar kary⁵⁷.

Prawidłowości dotyczące czasu popełnienia przestępstwa posiadają natomiast doniosłe znaczenie kryminologiczne. Dane te nie tylko mogą określać *modus operandi* sprawcy lub sprawców, ale także mogą mieć znaczenie prognostyczne w kontekście szeroko pojętej wiktymologii. Takie założenia z pewnością należy odnieść do przestępstw z użyciem przemocy, jak chociażby szczególna forma rozboju, jaką jest napad na bank. Czas popełnienia czynu może stanowić cenny wskaźnik do konstrukcji teoretycznego modelu tego przestępstwa.

Przestępstwo korupcyjne nie generuje za sobą takich zależności. Dokonanie czynu przestępczego w tym przypadku, jak już wcześniej stwierdzono, jest zazwyczaj wypadkową albo popełnienia innego przestępstwa i chęci uniknięcia kary za nie, albo też celowym działaniem, w którym bardziej dominuje koincydencja niż celowe oznaczanie czasu wręczenia/proponowania korzyści majątkowej bądź osobistej. Należy przyjąć, że w tym wypadku strony stosunku korupcyjnego podobnie jak w przypadku miejsca popełnienia przestępstwa ustalają najkorzystniejszy dla siebie moment spotkania – przekazania wartości.

Kolejny problem z opisem czasu popełnienia przestępstwa korupcyjnego związany jest z jego dokumentowaniem przez organy ścigania, które praktycznie nie następuje. Zatem na tej podstawie trudno jest dokonać rzetelnej analizy momentu dokonania czynu.

⁵⁶ K. Czajkowski, *Problematyka czasu popełnienia przestępstwa*, „Palestra” 10/12, 108, 1966, s. 98.

⁵⁷ T. Bojarski, *Znaczenie czynnika czasu w zakresie karalności czynu i wymiaru kary*, Teka Komisji Prawniczej – OL.PAN, 2010, s. 48–61.

W dniu [...] w B. funkcjonariusze SRD KMP w B. R.W. i R.C. zatrzymali celem przeprowadzenia kontroli – osobę prowadzącą samochód osobowy marki Fiat Palio nr rej SY xxxxx. W toku czynności – w czasie legitymowania oraz w czasie zatrzymania kierujący pojazdem podał, że nazywa się K.M., co potwierdził własnoręcznym podpisem w takim brzmieniu – w treści protokołu zatrzymania osoby, kierując tym samym ściganie karne przeciwko K.M. W dacie czynności pasażerami samochodu byli: A.C. i J.S., od osoby znajdującej się w chwili zatrzymania w miejscu prowadzącego pojazd – podającego się za K.M. – wyczuwalna była woń alkoholu. Celem sprawdzenia powyższej okoliczności – postanowiono o transporcie osoby domniemanej jako prowadząca pojazd – KMP w B. W czasie transportu osoba ta obiecała funkcjonariuszom Policji – w zamian za odstąpienie od wykonywanych czynności służbowych – udzielenie korzyści majątkowej w postaci 1000 zł. Wobec niemożności poddania zatrzymanego badaniu alkomatem został on przewieziony do Szpitala Specjalistycznego nr 2 w Bytomiu, gdzie pobrano krew do badań zawartości w niej alkoholu. Z treści protokołu pobrania krwi osoby podającej się za K.M. wynika, że zawartość alkoholu wyniosła 1,0 promil. W toku dalszych czynności – ustaleń uzyskanych od funkcjonariusza Komisariatu Policji IV w B. P.U. ustalono, że zatrzymanym mężczyzną jest J.U.⁵⁸

Informacje o momencie popełnienia przestępstwa mogą zostać bezpośrednio wyprowadzone z zeznań świadków. Istnieją jednak tutaj dwie zasadnicze trudności. Po pierwsze: złożone przez świadków zeznania mogą być obarczone dużym błędem i brakiem orientacji co do upływającego czasu z uwagi na stres towarzyszący obserwacji przestępstwa. Zazwyczaj zresztą przesłuchanie osoby poszkodowanej odbywa się tuż po zajściu, przy braku wyspecjalizowanego funkcjonariusza Policji, który odpowiednio potraktuje ofiarę przestępstwa, weźmie pod uwagę jej stan psychiczny i dobierze odpowiednią meto-

⁵⁸ SR Bytom, IIK 1403/07, s. 73.

dę przesłuchania⁵⁹. Po drugie w przypadku przestępstwa korupcyjnego, które ma specyficzną relację: przestępca – ofiara, i jego stopnia konfidențialności określenie czasu jest zazwyczaj bardzo utrudnione.

Należy również wziąć pod uwagę stanowisko doktrynalne dotyczące najczęściej stosowanego przestępstwa, jakim jest bez wątpienia łapownictwo. W jego najbardziej typowej formie jest ono dokonane z chwilą przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej przez sprawcę. W przypadku tzw. postaci biernej, czyli obietnicy przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej, jest ono dokonane z chwilą akceptacji obietnicy – czyli jej przyjęcia⁶⁰. Według Przemysława Palki łapownictwo bierne w postaci żądania zostaje popełnione z chwilą wyrażenia żądania jedynie wówczas, gdy materializacja żądania nie nastąpiła – bądź wskutek odmowy osoby, do której było ono skierowane, bądź z innych przyczyn⁶¹.

Narzędzia popełnienia przestępstwa i sposób ich użycia

Kolejną kategorią z pogranicza kryminologii i kryminalistyki jest zagadnienie narzędzi, które służą do popełnienia przestępstw.

W przypadku przestępstw popełnionych z użyciem przemocy badaniom kryminalistycznym podlegają przedmioty słu-

⁵⁹ Szerzej o warunkach i zasadach przeprowadzania przesłuchania świadków przestępstwa m.in.: B. Hołyst, *Psychologiczne i społeczne determinanty zeznań świadków*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989; W. Pasko-Porys, *Przesłuchanie i wywiad. Psychologia kryminalistyczna*, Warszawa 2007. Także: S. Gertsman, *Rozmowa i wywiad w psychologii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985; J. Karbarz, W. Radecki, *Przedstawienie zarzutów i przesłuchanie podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym*, Legionowo 2006; S. Ziarczyk, W. Radecki, *Przesłuchanie świadka jako jedna z podstawowych czynności procesowych w postępowaniu karnym*, Legionowo 2002.

⁶⁰ P. Palka, M. Reut, *Korupcja w nowym kodeksie karnym*, Kraków Kantor Wydawnictwo Zakamycze 1999, s. 36.

⁶¹ Tamże, s. 36.

zące do popełnienia przestępstwa pod względem obecności linii papilarnych, cech gatunkowych przedmiotów, ewentualnych śladów organicznych potencjalnych ofiar etc. Każdy przedmiot może zresztą posłużyć do popełnienia przestępstwa i wyłącznie od inwencji przestępcy zależy sposób jego wykorzystania. Przywołane już wcześniej napady na banki są dokonywane za pomocą stałych powtarzalnych środków, które identyfikuje się w następujące grupy:

- przedmioty służące do zamaskowania twarzy i wyglądu całej sylwetki napastnika,
- broń lub inne podobne niebezpieczne narzędzia,
- środki transportu⁶².

Dla porównania, w badanych napadach na banki najpopularniejszym przedmiotem maskującym twarz była kominiarka, która w napadach użyta została przez 28 sprawców (na 100), zaś 7 sprawców użyło nasuniętej na oczy czapki z daszkiem, a 2 z nich nasuniętej na oczy czapki wełnianej. Trzech z nich użyło okularów przeciwsłonecznych. W 67 przypadkach napastnicy używali różnego rodzaju rękawiczek (skórzane, chirurgiczne). Do zakrycia twarzy 2 napastników użyło wojskowych masek przeciwgazowych, a w 1 przypadku maseczki chirurgicznej. W 2 napadach napastnicy wtargnęli do pomieszczeń bankowych w kaskach motocyklowych. Także 2 przestępców dla zamaskowania użyło strojów pracowników telekomunikacji oraz w 1 przypadku sfaloszowanych dokumentów osobistych.

W przypadku przestępstw korupcyjnych *de facto* trudno zdefiniować narzędzia popełnienia przestępstwa korupcyjnego. Wręczenie czy też przysporzenie sprawcy korzyści majątkowej może nastąpić w rozmaitych dobrach. Bezsporne właściwie jest, że o jej majątkowym charakterze decyduje jej wartość ekonomiczna, czyli jej wartość można wyrazić w skali monetarnej – w pieniądzu. Według przywołanego wcześniej Przemysława

⁶² T. Wierzchowski, dz. cyt., s. 185–187.

Palki korzyść majątkowa polega na przysporzeniu w jakikolwiek sposób stanu majątkowego. Zatem może ona występować w postaci pieniędzy, przedmiotów wartościowych, praw majątkowych, cesji wierzytelności, rezygnacji z udziału w zyskach, zawarcia umowy cywilnoprawnej, świadczenia usług, udzielenia bezprocentowej pożyczki⁶³.

Oprócz pieniędzy korzyść majątkowa może być przekazywana w różnorodny sposób, zależny w zasadzie od korumpującego i korumpowanego. Środkami służącymi do przekazywania korzyści majątkowej mogą być np.: angaż firmy do świadczenia usług, udzielenie preferencyjnego kredytu, płatne na preferencyjnych warunkach usługi konsultacyjne, wykłady, sponsoring sprzętu oraz wyjazdów⁶⁴.

Oddzielną kwestią jest tutaj korzyść osobista. Jest nią dobro, które w założeniu polega na polepszeniu położenia czy redukcji trosk, zmartwień lub obowiązków. Przykładem takich korupcyjnych działań może być zawarcie znajomości, przyjęcie na uczelnię, nieujawnienie kompromitujących okoliczności działania⁶⁵. Do korzyści osobistych należy bez wątpienia stosunek seksualny.

W analizowanych sprawach w zdecydowanej większości wypadków obiecywano, żądano lub wręczono korzyść majątkową w postaci pieniędzy (95% przypadków), tylko w 5% przypadków przedmiotem czynu korupcyjnego miała być korzyść osobista.

Prokuratura Rejonowa L. Południe prowadziła postępowanie przygotowawcze w sprawie przyjęcia korzyści majątkowej przez funkcjonariusza KRP w L. D. I. w zamian za obietnicę zwrócenia samochodu M-ki Mercedes należącego do W.G.

W toku przedmiotowego postępowania ustalono, iż W.G. w 1992 r. sprowadził z zagranicy samochód, za który nie uiścił należnych opłat celnych.

.....
⁶³ P. Palka, dz. cyt., s. 29.

⁶⁴ Tamże, s. 29.

⁶⁵ Tamże, s. 31.

W związku z powyższym pojazd ten został zabezpieczony przez Policję, w związku z toczącym się w tej sprawie postępowaniem w czerwcu 1992 r., znajomy W.G. – M.G. zaproponował pokrzywdzonemu, że w zamian za pieniądze może odzyskać zabezpieczony samochód, ustalono wówczas, że będzie to kwota 1000 zł. Pieniądze te zostały przekazane M.G. przez W.G. w czerwcu 1992 r. Jak się później okazało pieniądze te M.G. przekazał D.I. będącemu wówczas funkcjonariuszem Komendy Rejonowej Policji w L., bowiem zobowiązał się on do zwolnienia z zabezpieczenia policyjnego samochodu, należącego do W.G.

Pomimo tego że D. I. nie załatwił sprawy, nie zwrócił też przekazanych mu pieniędzy, zaś samochód zabezpieczony u W.G. został przekazany właściwemu Urzędowi Celnemu⁶⁶.

[...] oskarżonego o to, że w okresie od 11 lutego do 8 czerwca 2008 r. w O. działając w warunkach przestępstwa ciągłego, powołując się na wpływy w Starostwie Powiatowym, w O. przyjął od D.G. korzyść majątkową w kwocie 35.500 złotych w zamian za ułatwienie korzystnego nabycia lokalu użytkowego przy ul. Wojska Polskiego w O., nie mając zamiaru i możliwości pośredniczenia w zakupie ww. lokalu, t.j. o czym z art. 230 § 1 k.k. i art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. z art. 12 k.k. [...] w okresie od marca do maja 2008 r. w O., działając w warunkach przestępstwa ciągłego, utwierdzając w przekonaniu M.W. o istnieniu wpływu w Starostwie Powiatowym w O. przyjął od niego korzyść majątkową w kwocie 2000 złotych w zamian za przyspieszenie zwrotu zatrzymanego M.W. prawa jazdy, nie mając zamiaru i możliwości pośredniczenia w tej sprawie, t.j. o czyn z art. 230 § 1 k.k. i art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. z art. 12 k.k.⁶⁷

⁶⁶ SR Lublin IXK 172/03, s. 20.

⁶⁷ SR Oleśnica IIK 91/09, s. 4.

Przedmiot i wartość osiągniętych i obiecanych korzyści majątkowych i osobistych

Jak już wcześniej wspomniano, zdecydowana większość analizowanych spraw dotyczyła wręczenia korzyści majątkowej w postaci pieniężnej. Wysokość żądanych i oferowanych kwot uzależniona była od kontekstu sytuacji korupcyjnej, jak również możliwości finansowych sprawcy i osoby korumpowanej.

Tabela nr 35.

Wartość wręczonej korzyści majątkowej

Wartość korzyści	Liczba zdarzeń
100–1 000	69
1 000–5 000	35
5 000–10 000	5
10 000–20 000	1
20 000–30 000	1
30 000–40 000	2
40 000–50 000	1

Źródło: Badania własne

Z powyższych danych wynika, że najczęściej wartość materialna „łapówki” mieściła się w przedziale od 100 do 1000 zł. Największa zaś w przedziale od 40 000 do 50 000 zł. Najmniejsza oferowana wartość materialna to 100 zł, największa zaś 50 000 zł.

W 6 przypadkach przedmiotem stosunku korupcyjnego było osiągnięcie korzyści osobistej: w 3 przypadkach nawiązanie korzystnego stosunku cywilnoprawnego, w następnych: wyjazd zagraniczny, przysporzenie majątkowe w postaci pojazdu mechanicznego oraz stosunek seksualny.

Działanie w zorganizowanej grupie przestępczej

Według Emila Pływaczewskiego rozwój przestępczości zorganizowanej w Polsce powiązany został w sposób ści-

sły z przemianami demokratycznymi po 1989 r.⁶⁸ Definicji przestępczości zorganizowanej w doktrynie jest sporo. I tak np. zdaniem Anety Michalskiej-Warias przestępczość zorganizowana jest w sposób szeroki rozumiana jako wszelkie przejawy zbiorowej aktywności przestępczej⁶⁹. Należy przyjąć, że związek musi tworzyć pewna grupa osób, która posiada strukturę organizacyjną, hierarchię oraz trwałość. Jak zawsze, kwestią sporną pozostanie liczebność takiej grupy. Jako pewnik należy przyjąć, że jej minimalna liczba to trzy osoby.

Korupcja nie jest głównym przedmiotem działalności zorganizowanej grupy przestępczej, do której spektrum działania należą zazwyczaj przestępstwa skomplikowane pod względem organizacyjnym i logistycznym. Korupcja jest raczej konsekwencją innego przestępczego procederu, do którego realizacji sprawcy potrzebują aktu korupcyjnego lub też jest konsekwencją wykrycia jakiegoś elementu przestępczej działalności⁷⁰.

Działania zorganizowanych grup przestępczych pojawiły się także w analizowanych sprawach korupcyjnych.

W większości przypadków nie były to jednak zorganizowane grupy przestępcze w myśl art. 258 k.k. „§ 1 Kto bierze udział w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2 Jeżeli grupa albo związek określone w § 1 mają charakter zbrojny albo mają na celu popełnienie przestępstwa o charakterze

⁶⁸ E. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana z punktu widzenia polityki, teorii i praktyki*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm w ujęciu praktycznym*, red. E. Pływaczewski, Kraków 2005, s. 91.

⁶⁹ A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania*, Wydawnictwo Verba, Lublin 2006, s. 19. Również: W. Kurowski, *Pojęcie organizacji przestępczej i przestępczości zorganizowanej*, „Prokuratura i Prawo”, 2006, nr 1, s. 26–43.

⁷⁰ W. Mądrzejowski, *Korupcja w działalności zorganizowanych struktur przestępczych*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 459–475.

terrorystycznym, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. § 3 Kto grupę albo związek określone w § 1 w tym mające charakter zbrojny zakłada lub taką grupą albo związkiem kieruje, podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat. § 4 Kto grupę albo związek mające na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym zakłada lub taką grupą lub związkiem kieruje podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3⁷¹.

Zatem aby grupa przestępcza była zaliczona do grupy przestępczości zorganizowanej, jej członkowie muszą wypełniać znamiona z art. 258 k.k.

Niezależnie od kwalifikacji prawnokarnej czynów poszczególnych członków grupy zorganizowanej, grupa posiada pewne cechy:

- zespół osób (co najmniej 3),
- założona w celu dokonania jednego lub więcej przestępstw,
- opracowany plan działania,
- posiada pewne znamiona organizacyjne.

W 120 badanych sprawach wspólnicy wystąpili w 20 przypadkach, w pozostałych wystąpili pojedynczy sprawcy.

⁷¹ Zjawisko przestępczości zorganizowanej ma sporą bibliografię, m.in.: K. Laskowska, *Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2006; A. Michalska-Warrias, *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania*, Wydawnictwo Verba, Lublin 2006; *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm, w ujęciu praktycznym*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2005; *Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce*, [w:] red. B. Hołyst, E. Kube, R. Schulze, Uniwersytet Łódzki, Akademia Policyjna Munster, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Komenda Główna Policji, Centrum Szkolenia Policji Legionowo, Warszawa – Munster – Łódź 1996; J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011.

Tabela nr 36.
Liczba sprawców w badanych zdarzeniach

Liczba sprawców	Liczba spraw
69	1
22	1
12	1
9	1
8	1
5	1

Źródło: Badania własne

Na 170 sprawców, 29 z nich otrzymało zarzuty z art. 258 k.k. i później na tej podstawie zostali oni skazani.

Uprzednia karalność sprawców czynów korupcyjnych

Uprzednia karalność to jeden z kluczowych wskaźników kryminologicznych⁷². Z uzyskanych danych wynika, że wśród badanych tylko 54% nie było karanych. Aż 46% sprawców wcześniej weszło w konflikt z prawem – przy czym w odniesieniu do 11 osób brak jest danych o ich karalności.

Wśród recydywistów istnieje taka sama liczba osób, które tylko raz zostały skazane (55%) oraz osoby karane 2 razy (50%).

Tabela nr 37.
Uprzednia karalność badanych)

Liczba skazań	Liczba badanych	%
1 raz	33	50
2 razy	33	50
Razem	66	100

Źródło: Badania własne

⁷² Autor przyjął penitencjarne znaczenie terminu recydywa. Recydywista to osoba, która już popełniła przestępstwo i została za to skazana na karę pozbawienia wolności. Zob. S. Paweła, *Kodeks Karny Wykonawczy. Praktyczny Komentarz*, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawa 1999, s. 223.

Sprawcy korupcji uprzednio byli karani głównie za przestępstwa skierowane przeciwko mieniu. Projektując założenia badawcze, spodziewano się, że będą to w większości również przestępstwa korupcyjne lub też generalnie związane ze sferą gospodarczą. Wyniki okazały się jednak inne od zakładanych.

Szczegółowy rozkład artykułów, za których naruszenie karani byli badani, przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 38.

Uprzednia karalność do sprawy korupcyjnej – podstawa prawna

Podstawa prawna	Liczba wyroków	Liczba sprawców
Brak danych	b.d.	11
186 § 1 d.k.k.	1	1
190 § 1 d.k.k.	1	1
201 d.k.k.	1	1
203 d.k.k.	1	2
204 d.k.k.	1	1
205 § 1 d.k.k.	2	2
208 d.k.k.	19	2
215 § 1 d.k.k.	1	1
216 d.k.k.	2	1
265 § 1 d.k.k.	1	1
244 d.k.k.	1	1
131 § 2 k.k.	1	1
156 § 2 k.k.	2	2
158 § 1 k.k.	1	2
177 § 1 k.k.	1	1
178 § 1 k.k.	1	3
178a § 2 k.k.	1	3
190 § 1 k.k.	1	3
193 k.k.	1	1
207 § 1 k.k.	1	1

Podstawa prawna	Liczba wyroków	Liczba sprawców
209 § 1 k.k.	1	1
224 § 2 k.k.	1	1
226 § 1 k.k.	1	1
228 § 2 k.k.	1	1
229 § 1 k.k.	1	1
235 k.k.	1	1
258 § 2 k.k.	1	2
264 § 2 k.k.	1	1
265 § 1 k.k.	1	1
270 § 1 k.k.	1	1
276 § 1 k.k.	1	1
278 § 1 k.k.	1	3
279 § 1 k.k.	4	2
280 § 1 k.k.	11	1
280 § 2 k.k.	5	1
281 k.k.	1	1
283 k.k.	1	1
284 § 2 k.k.	1	2
286 § 1 k.k.	1	7
291 § 1 k.k.	3	3
294 § 1 k.k.	1	1
Art. 69 ust. 1 ustawy z 1997 o przeciwdziałaniu narkomanii ⁷³	1	1
Razem	77	77

Źródło: Badania własne

Najwięcej wyroków związanych było z art. 208 i 280 k.k.

⁷³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2003 r. nr 24, poz. 198) uchylona ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 224).

2.6. Przestępstwo korupcyjne – czynności procesowe

Zatrzymanie sprawcy przestępstwa korupcyjnego to zaledwie pierwszy etap w procesie karnym. Śledztwo służące zebraniu dowodów winy sprawcy oraz następnie proces stanowiący o winie i sankcji karnej powinien być przeprowadzony szybko i rzetelnie, z zachowaniem wszystkich praw dla osób zatrzymanych i tymczasowo aresztowanych. Postępowanie karne to tak naprawdę standard demokratycznego państwa i organy wymiaru sprawiedliwości powinny zawsze dążyć do maksymalizacji tego standardu⁷⁴.

Czynności prokuratury i Policji w postępowaniu dowodowym

Zatrzymanie jest czynnością wykonywaną przez organy ścigania wobec sprawcy przestępstwa. Zatrzymanie może zostać zrealizowane przez Policję lub inne służby (np. powołaną do ścigania korupcji CBA) w trzech zasadniczych formach (według klasyfikacji Janusza Zagórskiego):

- zatrzymanie procesowe – oparte na przepisach Kodeksu postępowania karnego oraz innych aktów prawnych rangi ustawy,
- zatrzymanie penitencjarne – podlegają mu osoby pozbawione wolności, które bez przewidzianego przez prawo zezwolenia przebywają poza jego obszarem,
- zatrzymanie prewencyjno-porządkowe – dotyczy osób, które stwarzają bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia innych osób, a także zagrożenie dla mienia⁷⁵.

⁷⁴ M.A. Nowicki, *Za kulejące śledztwo odpowiada państwo*, „Rzeczpospolita”, 8–9 września 2007 r.; P. Czarnecki, *Kontrowersje wokół wyznaczania sędziów w sprawach karnych na tle zasady uczciwego procesu*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, Polska Akademia Umiejętności, Rok XI, z. 1, 2007, s. 27–30.

⁷⁵ J. Zagórski, *Prawne podstawy zatrzymania przez policję oraz funkcjonowania policyjnych izb zatrzymań*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, nr 31, 2001, s. 29.

W świetle brzmienia art. 243 k.p.k., każdy obywatel jest uprawniony do zatrzymania, kiedy zmierza do ujęcia osoby na gorącym uczynku w czasie popełnienia przestępstwa lub też w pościgu podjętym bezpośrednio po zdarzeniu (jeśli istnieje obawa ukrycia się tej osoby lub nie można ustalić jej tożsamości).

Dane zebrane w czasie badania 170 sprawców wykazały, że spora liczba z nich, bo aż 45, zostało ujętych na gorącym uczynku, tj. w trakcie popełnienia przestępstwa korupcyjnego. Jest to niejako oczywiste z uwagi na wskazany już wcześniej fakt, że bardzo trudno jest udowodnić dokonanie przestępstwa korupcyjnego. Praktycznie przekazanie korzyści majątkowej bez rejestracji tej czynności w pewnych warunkach może być nie do udowodnienia. Dlatego inaczej niż w przypadku pozostałych przestępstw relatywnie duża liczba zatrzymanych na tzw. gorącym uczynku nie powoduje zdziwienia. W pozostałych sprawach ujęcie sprawców było skutkiem czynności operacyjno-dochodzeniowych oraz śledczych (np. wyłączenie wątku korupcyjnego z innej sprawy karnej zastosowano wobec 62 sprawców). Ujęcie na podstawie powiadomienia organów ścigania na podstawie klauzuli niekaralności z art. 229 § 6 k.k. nastąpiło tylko w 5 przypadkach.

W każdej z badanych spraw Policja zastosowała zatrzymanie z art. 244 k.p.k. wobec sprawców.

Stosowanie tymczasowego aresztowania w trakcie postępowania karnego

Tymczasowe aresztowanie to najsurowszy środek zabezpieczający postępowanie karne, jaki znajduje się w przepisach procesu karnego⁷⁶. Jego maksymalizm polega na zastosowaniu środka pozbawiającego wolności, który w warunkach aresztu śledczego oznacza mniejsze uprawnienia dla osadzonego niż kara pozbawienia wolności.

⁷⁶ Art. 258 Kodeksu postępowania karnego. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r., nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

Tymczasowe aresztowanie jest stosowane na okres 3 miesięcy i może być przedłużane powyżej tego okresu (maksymalnie do 2 lat). Jego niewspółmierne do potrzeb tymczasowe aresztowanie jest standardem w polskim wymiarze sprawiedliwości⁷⁷. W doktrynie istnieje pogląd spopularyzowany przez Adama Bodnara i Pawła Witana, że „określenie maksymalnego okresu stosowania tymczasowego aresztowania wymusiłoby lepszą organizację wymiaru sprawiedliwości i w rezultacie szybsze postępowanie karne mające doprowadzić do stwierdzenia winy lub nie oskarżonego”⁷⁸.

Należy wspomnieć, co jest poważnym defektem polskiego systemu prawa karnego, że brak maksymalnego okresu tymczasowego aresztowania stanowi naruszenie przez porządek prawny Rzeczypospolitej Polskiej art. 5 ust. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁷⁹. Stosowanie tymczasowego aresztowania w przypadku przesłanki składającej się na brak stałego miejsca pobytu pozostaje w wyraźnej opozycji co do zasady swobodnego przepływu osób – obywateli Unii Europejskiej w ramach jej granic⁸⁰.

Instytucja tymczasowego aresztowania w warunkach polskiego wymiaru sprawiedliwości jest zbyt często stosowana i przez to nadużywana przez sądy. Wpływa na to głównie zbyt pochopne formułowanie wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania przez prokuratury, właściwie w każdej sprawie. Odsetek zastosowań tego środka zapobiegawczego do zło-

⁷⁷ Liczba osób tymczasowo aresztowanych przedstawiała się w dniu 31 grudnia 2005 r. następująco: 4393 osoby aresztowane na okres do 3 miesięcy; 1087 na okres od 3 do 6 miesięcy, 640 osób na okres od 6 do 12 miesięcy oraz 112 od 12 do 24 miesięcy. Źródło: Centralny Zarząd Służby Więziennej.

⁷⁸ A. Bodnar, P. Witan, *Granice tymczasowego aresztu*, „Rzeczpospolita”, 17-18 września 2005 r.

⁷⁹ Trybunał Konstytucyjny w sprawie SK 58/03 uznał za niekonstytucyjną jedną z przesłanek art. 263 k.p.k. § 4 „inne, istotne powody, których usunięcie było niemożliwe”, zezwalające na przedłużenie przez sąd stosowania tymczasowego aresztowania. Zob.: J. Kroner, *Areszt tymczasowy, lecz bezterminowy*, „Rzeczpospolita”, 25 lipca 2006 r.

⁸⁰ A. Łukaszewicz, *Bez stałego miejsca pobytu można trafić do aresztu*, „Rzeczpospolita”, 15 października 2007 r.

zonych wniosków analizowany tylko w pierwszych półroczach w latach 2002–2006 wyniósł odpowiednio: 2002 – 91,7%; 2003 – 93,4%; 2004 – 89,4%; 2005 – 89,1%; 2006 – 90,1%⁸¹.

W badanych sprawach tymczasowe aresztowanie stosowane było wobec każdego ze sprawców na podstawie art. 258 k.p.k.

Prowadzenie postępowania przygotowawczego

Celem postępowania przygotowawczego jest zgodnie z art. 297 k.p.k.:

- ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo,
- wykrycie i późniejsze ujęcie sprawcy,
- zebranie danych o osobie podejrzanego,
- wyjaśnienie okoliczności sprawy oraz ustalenie rozmiarów wyrządzonej szkody,
- zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu⁸².

W przypadku spraw korupcyjnych postępowanie przygotowawcze prowadzone jest według standardowych procedur. Z uwagi na fakt, że korupcja jest szczególnie niebezpiecznym przestępstwem, a szkody spowodowane przestępstwem są znaczne (i to zarówno materialne, jak i niematerialne), w interesie społecznym leży jak najszybsze wykrycie i ukaranie sprawców. Dokonując analizy prowadzonych postępowań, nie zaobserwowano specjalnego trybu postępowania organów ścigania, jak i w późniejszych etapach – zwłaszcza procesie karnym. Zebrane dane dotyczące śledztwa i późniejszego postępowania dowiodły, że takie sprawy traktowane są „standardowo”, zwłaszcza jeśli chodzi o czas prowadzonego postępowania.

⁸¹ Za: *Podstawowe wskaźniki charakteryzujące prace powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w I półroczu 2006 roku w porównaniu z danymi za I półroczu 2005 roku* – Wydział Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości, DO-II-0350-05/2006, z dnia 04.08.2006.

⁸² *Postępowania karne w XXI wieku*, [w:] red. P. Kruszyński, Warszawa 2002; A. Bulsiewicz, M. Jeż-Ludwichowska, D. Kala, D. Osowska, *Przebieg postępowania karnego*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 1999, s. 28.

W efekcie prowadzonych postępowań prokuratorzy postawili badanym sprawcom następujące zarzuty: 22 z art. 228 § 1 k.k.; 33 z art. 228 § 3 k.k.; 17 z art. 228 § 4 k.k.; 4 z art. 228 § 5 k.k.; 41 z art. 229 § 1 k.k.; 8 z art. 229 § 2 k.k.; 38 z art. 229 § 3 k.k.; 12 z art. 229 § 4 k.k.; 18 z art. 230 § 1 k.k.; 4 z art. 231 § 1 k.k.; 8 z art. 231 § 2 k.k.

Czas trwania postępowania karnego

Czas realizacji postępowania karnego od momentu zatrzymania sprawcy aż do wydania prawomocnego wyroku w danej sprawie może być uznany za jeden z najważniejszych czynników całego wymiaru sprawiedliwości. Jest to czynnik, który świadczy o efektywności tego wymiaru. Długotrwałość i przewlekłość wymiaru sprawiedliwości są podstawowymi bolączkami sądownictwa polskiego⁸³.

Sądy polskie miały i mają duże zaległości⁸⁴. Przy braku zmiany polityki karnej i orzeczniczej ten stan się utrzyma. Nie jest to zresztą problem wyłącznie polski⁸⁵. Wyniki badań przeprowadzonych przez pracowników Katedry Socjologii Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego dotyczące funkcjonowania sądów w opinii społeczeństwa wskazują wyraźnie, jak istotny jest to aspekt⁸⁶. Zdaniem 17% respondentów przyczyną pogorszenia pracy sądów był zbyt długi czas trwania rozpraw⁸⁷. Opinię taką

⁸³ Zob. C. Grey, *Surowy sąd nad sądami*, „Rzeczpospolita”, 20 czerwca 2005 r.

⁸⁴ W pierwszym półroczu 2005 r. sądy pozbyły się 150 tys. zaległych spraw. Zob.: A. Łukaszewicz, *Sądy powoli nadrabiają zaległości*, „Rzeczpospolita”, 3–4 września 2005 r.

⁸⁵ M. Nowicki, *Niemieckie sądy też orzekają opieszale*, „Rzeczpospolita”, 23–24 września 2006 r.

⁸⁶ J. Czapska, *Wizerunek sądu w opinii społecznej, Sądy w opinii społeczeństwa polskiego*, [w:] red. M. Borucka-Arctowa, K. Pałeczki, Wydawnictwo Polpress, Kraków 2003, s. 17.

⁸⁷ Inne przyczyny podawane przez respondentów to: korupcja – 56%; złe prawo – 51%; zbyt duża liczba spraw kierowana do sądów – 34%; trudności kadrowe sądów – 14%; niewłaściwe działanie sekretariatów – 9% oraz trudności lokalowe sądów – 4%. Dla zwiększenia poprawy działania sądów poza tym należałoby zdaniem respondentów znowelizować prawo – 21%; zwiększyć i wymienić kadry w sądach – 11%. Tamże, s. 17.

potwierdziła również badana grupa prokuratorów, którzy jako najpoważniejszy problem wskazują na opóźnienia w rozpatrywaniu spraw (i to zarówno z przyczyn regulacji normatywnych, jak i organizacyjnych)⁸⁸. Jednym z powodów zbyt długiego prowadzenia postępowania karnego jest duża liczba spraw karnych wpływających każdego roku do jednostek prokuratury⁸⁹.

Sprawy dotyczące sprawców korupcji także wpisują się w ten schemat. Czas realizacji śledztwa do wniesienia aktu oskarżenia jest o wiele za długi niż przewidziany trzymiesięczny okres, w jakim powinno być ono ukończone na podstawie art. 309 § 2 k.p.k.

Tabela nr 39.

Długość śledztwa w dniach od zatrzymania do wniesienia aktu oskarżenia

Liczba dni	Liczba sprawców
1	5
15	1
16	1
25	3
38	3
46	5
56	25
58	1
63	1
70	1

⁸⁸ Tamże, s. 21.

⁸⁹ Tylko w pierwszym półroczu 2006 r. w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury nastąpił wpływ 750 tys. spraw. Wraz z pozostałymi sprawami z 2005 r. (i z lat poprzednich) prokuratury były obciążone 866 tys. spraw do załatwienia. Do prokuratur rejonowych w tym okresie wpłynęło 747 626 spraw (99,61%), do okręgowych – 2776 spraw (0,37%) i apelacyjnych – 184 sprawy (0,025%). Za: *Podstawowe wskaźniki charakteryzujące prace powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w I półroczu 2006 roku w porównaniu z danymi za I półrocze 2005 roku* – Wydział Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości, DO-II-0350-05/2006, z dnia 04.08.2006.

Liczba dni	Liczba sprawców
72	1
73	1
79	43
80	1
81	1
82	1
83	3
86	1
91	1
99	1
106	1
107	1
123	1
125	3
126	1
139	1
141	2
145	2
147	2
151	3
161	4
165	2
170	1
172	2
179	1
191	1
194	1
203	3
204	1

Liczba dni	Liczba sprawców
213	1
221	1
224	3
236	1
254	1
289	1
293	1
302	1
312	1
321	3
330	1
331	1
332	1
332	3
341	1
352	4
355	3
392	1
429	1
436	4
476	1
506	1
521	1
728	1

Źródło: Badania własne

Dane wskazane powyżej określają ten okres niejednolicie. I tak wobec 27 badanych sprawców sporządzenie aktu oskarżenia nastąpiło przed upływem 90 dni, tj. okresu, na jaki stosuje się tymczasowe aresztowanie (3 miesiące). W 29 przypadkach okres ten to 6 miesięcy. Wobec 28 badanych okres ten wynosił powyżej 10 miesięcy (w jednym przypadku aż 728 dni).

Tabela poniżej przedstawia czasokres obejmujący całość postępowania karnego, tj. od momentu zatrzymania sprawcy aż do wydania przez sąd prawomocnego wyroku.

Tabela nr 40.

Długość postępowania karnego od zatrzymania do prawomocnego wyroku

Liczba dni	Liczba sprawców
76	5
80	1
84	1
88	3
119	3
123	5
129	25
205	1
210	1
227	1
240	1
243	1
269	43
281	1
284	1
285	1
302	3
303	1
305	1
316	1
322	1
332	1
335	1
349	3
362	1
426	1

Liczba dni	Liczba sprawców
440	2
490	2
505	2
506	3
517	4
524	2
571	1
572	2
573	1
577	1
579	1
581	3
610	1
611	1
619	1
627	3
631	1
642	1
651	1
686	1
699	1
704	1
712	3
717	1
719	1
721	1
736	3
754	1
769	4
793	3
860	1

Liczba dni	Liczba sprawców
866	1
898	4
963	1
964	1
987	1
1029	1
1090	5
1110	1
1139	1

Źródło: Badania własne

Środki dowodowe w procesie karnym

W czasie trwania procesu karnego – zwłaszcza postępowania przygotowawczego – organy procesowe często występują o dokonanie ekspertyz przez biegłych. Ekspertyzy, wtedy kiedy jest to niezbędne dla uzupełniania materiału dowodowego lub też potwierdzenia faktów w nich ustalonych, zlecane są przez prowadzących śledztwo. Mogą one być materiałem dowodowym dla sądu. Współczesne możliwości wykrywania sprawców przestępstw na podstawie dowodów rzeczowych są niezwykle obszerne i podlegają nieustannemu rozwojowi (postęp cywilizacyjny). Już od wielu lat – w zasadzie od przełomu XIX i XX w. – umożliwiały one np. rekonstrukcję zdarzenia, typowanie oraz identyfikację sprawców przestępstwa wynikającą z pozostawionych przez nich śladów na miejscach przestępstw⁹⁰. W miarę rozwoju postępu technicznego, możliwe są także nowe metody pozyskiwania środków dowodowych elektronicznych, jak np. pozyskiwanie danych z tzw. BTS-ów⁹¹, które mogą potwierdzić

⁹⁰ C. Grzeszczyk, *Wykrywanie sprawców zabójstw z rozbojem*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1994, s. 10–11.

⁹¹ BTS (ang. *Base Transceiver Station*) stacja bazowa – przekaźnikowa w systemach łączności komórkowej, http://www.esru.strath.ac.uk/EandE/Web_sites/10-11/Mobile_mast/bts.htm -0 [dostęp 28 maja 2016 r.].

obecność ewentualnego sprawcy na miejscu zdarzenia – lub potwierdzić obecność na miejscu zdarzenia telefonu komórkowego używanego przez niego⁹².

Biegły współdziała w dokonywaniu ustaleń faktycznych, przekazując organom procesowym swoją wiedzę w dostarczaniu specjalistycznych informacji dowodowych⁹³. Są one niezbędne i czasami kluczowe dla celów weryfikacji materiału dowodowego, jak też optymalizacji toczzonego śledztwa⁹⁴.

W czasie prowadzonych śledztw wobec sprawców korupcji organy ścigania korzystały najczęściej z ekspertyz daktyloskopijnych, które wykonywane były w każdej badanej sprawie. Równie często z ekspertyz biegłych dotyczących wykonanych czynności prawnych, jak i przepływów finansowych. W czasie czynności posiłkowano się także materiałami fonoskopijnymi i grafologicznymi.

Wina sprawców przestępstwa

Wina to fundamentalna instytucja pojęć prawa karnego, jak i prawa karnego materialnego. Niezależnie od stosunku psychicznego sprawcy do jego czynu – jakim jest bez wątpienia wina, jest to także element decydujący o odpowiedzialności karnej.

W doktrynie prawa karnego materialnego przyznanie się oskarżonego do winy jest uznawane za „najlepszy i najwyższy dowód”. Kwestia przyznania się do winy była również tematem podejmowanym przez Sąd Najwyższy. „Zmienność postawy oskarżonego, który na określonym etapie postępowania, to jest na rozprawie przed sądem pierwszej instancji, przyznaje

⁹² M.in.: M. Kiziński, *Retencja danych telekomunikacyjnych*, „Prokuratura i Prawo”, nr 1, 2016, s. 138–155; K. Majchrzak, P. Misztal, *Charakter dowodowy retencji danych telekomunikacyjnych w polskim postępowaniu karnym*, „Kortowski Przegląd Prawniczy”, nr 4, 2015, s. 6–12.

⁹³ J. Gurgul, *Jeszcze o roli biegłego w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo”, nr 2, 2006, s. 70.

⁹⁴ S. Cora, *Poszukiwanie dowodów przez sąd*, cz. II, „Palestra”, nr 5–6/2006, s. 147–154.

się do winy, a potem cofa przyznanie, nie musi stanowić przeszkody do ustalenia, że zachodzą warunki określone w art. 387 kodeksu postępowania karnego”⁹⁵.

W badanych aktach spraw przestępstw korupcyjnych 15 sprawców nie przyznało się w ogóle do zarzucanych czynów, 145 przyznało się w całości, zaś 10 przyznało się do części zarzucanych czynów w akcie oskarżenia.

Jak zauważa wielu badaczy, istnieje elementarny problem co do tego, czy przyznanie się do popełnienia czynu jest tożsame z przyznaniem się do winy⁹⁶. Należy przyjąć, że w tym przypadku będą to pojęcia tożsame.

Wymiar kar dla sprawców w postępowaniu przed sądem I instancji

Badania dotyczące opinii publicznej (w badanym okresie) w zakresie sankcji karnej (surowości orzekanych przez sądy kar) były następujące: 70% respondentów było zdania, że orzekane przez sądy wyroki są zbyt łagodne, tylko 11% twierdziło, iż są właściwe, a 2% uznało, iż zbyt surowe⁹⁷. Społeczeństwo zawsze wykazuje surowość w ferowaniu wyroków, zaś satysfakcjonujący jest szybki wymiar sprawiedliwości, który charakteryzuje się surową karalnością. Tak jest np. w przypadku przywoływanego już wcześniej przestępstwa rozboju.

Dane Rady Europy wskazują, że rozbój jest przestępstwem o bardzo wysokim odsetku skazań na bezwzględną karę pozbawienia wolności.

⁹⁵ Postanowienie Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2007 r. II K 275/06. Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Izba Wojskowa 2007, z. 2, poz. 19.

⁹⁶ M. Kleinowska, *Przyznanie się do winy a przyznanie się do czynu*, „Palestra”, nr 5–6/2005, s. 74–86.

⁹⁷ Tamże, s. 46. Podobne proporcje są potwierdzone również w innych wynikach badań dotyczących wymiaru sprawiedliwości, np. K. Krajewski, *Punitivność społeczeństwa polskiego, Mit represyjności. Albo o znaczeniu prewencji kryminalnej*, [w:] red. J. Czapski i H. Kury, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2002, s. 107–171.

Tabela nr 41.

Skazania na karę bezwzględnego pozbawienia wolności za przestępstwo rozboju w krajach europejskich (w odsetkach) za 1995 i 1996 r.

Kraj	Odsetek
Macedonia	100
Rumunia	88
Cypr	86
Norwegia	84
Polska	84
Dania	79
Łotwa	78
Węgry	78
Chorwacja	77
Grecja	76
Austria	73
Portugalia	68
Finlandia	67
Czechy	66
Szkocja	65
Francja	65
Anglia	63
Irlandia Płn.	62
Słowenia	61
Rosja	61
Szwecja	60
Szwajcaria	55
Estonia	47
Niemcy	39

Źródło: European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics, Council of Europe. Strasbourg 1999

⁹⁸ Rozbój klasyfikowany jest łącznie z kradzieżą rozbójniczą.

Wysokość kar orzekanych przez sąd I instancji wobec badanych sprawców przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 42.

Orzeczona kara pozbawienia wolności za przestępstwo korupcyjne przez sąd I instancji

Wymiar kary pozbawienia wolności (wyrok w miesiącach, zawieszenie w latach)	Liczba sprawców
6	4
6 (zawieszenie na 3 lata)	7
8	5
9	1
10	3
10 (zawieszenie na 3 lata)	2
12	28
12(zawieszenie na 3 lata)	6
14	21
15	11
16	2
17	2
18	7
20	3
22 (zawieszenie na 2 lata)	4
18 (zawieszenie na 3 lata)	10
24	2
24 (zawieszenie na 3 lata)	6
24 (zawieszenie na 4 lata)	2
24 (zawieszenie na 5 lat)	7
26	1
27	2

Wymiar kary pozbawienia wolności (wyrok w miesiącach, zawieszenie w latach)	Liczba sprawców
30	6
31	1
32	2
33	1
34	2
36	9
38	1
42	6
54	2
60	2
72	1
84	2

Źródło: Badania własne

Największa grupa sprawców (55 osób) została w I instancji skazana na karę pozbawienia wolności w wymiarze: 1 rok – 3 lata. Bardzo często (20 przypadków) sądy orzekały karę pozbawienia wolności w wymiarze: od 6 miesięcy do 5 lat. Wobec 43 badanych orzeczono kary pozbawienia wolności w zawieszeniu. Należy przyjąć, że przytoczone dane uprawniają do wysunięcia wniosku o orzekaniu przez sądy stosunkowo łagodnych wyroków, biorąc pod uwagę granice sankcji karnej, jakie ustawodawca przewiduje w przepisach karnych za ten rodzaj przestępstwa, oraz stopień jego społecznego niebezpieczeństwa. Wobec 5 osób orzeczono stosunkowo wysokie wyroki: od 5 do 7 lat.

Kary dodatkowe

Towarzyszące karze głównej sankcje karne w postaci kar dodatkowych sądy orzekły w stosunku do 119 skazanych sprawców przestępstw korupcyjnych. W 20 przypadkach orzeczono przepadek rzeczy pochodzących z przestępstwa albo też służących do jego dokonania. Grzywnę orzeczono wobec 26 skazanych, zaś wobec 17 z nich również pozbawianie praw publicznych (3 x na 10 lat; 1 x na 7 lat; 7 x 5 lat; 1 x 4 lata; 5 x 3 lata).

Poczytalność sprawców przestępstw korupcyjnych

Poczytalność sprawcy przestępstwa jest jednym z najbardziej istotnych, a być może nawet najistotniejszym czynników wpływających na winę – a co za tym idzie: na karę. Zatem istnieją stany faktyczne *de facto* wyłączające winę.

W świetle treści art. 31 Kodeksu karnego „(§1) Nie popełnia przestępstwa, kto z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem. (§2) Jeżeli w czasie popełnienia przestępstwa zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary. (§ 3) Przepisów § 1 i 2 nie stosuje się, gdy sprawca wprawił się w stan nietrzeźwości lub odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, który przewidywał lub mógł przewidzieć”. Stan odurzenia według orzecznictwa Sądu Najwyższego sprawca przestępstwa może osiągnąć dowolną substancją działającą na układ nerwowy⁹⁹.

Zdolność do rozpoznania znaczenia popełnionego czynu oraz kierowania swoim postępowaniem jest podmiotowym wa-

⁹⁹ Uchwała Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2007 r., I KZP 36/06, Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karne i Izba Wojskowa, 2007, z. 3, poz. 21; S.A. Maisto, M. Galizio, G.J. Connors, *Uzależnienia. Zażywanie i nadużywanie*, Fundacja Karan, Warszawa 2000.

runkiem odpowiedzialności w prawie karnym. Dlatego też niepoczytalność sprawcy w czasie popełnienia czynu zabronionego powoduje wyłączenie winy, co skutkuje z kolei brakiem możliwości orzeczenia kary lub też środka karnego¹⁰⁰.

Wśród badanych sprawców przestępstw korupcyjnych, pomimo istnienia uzależnienia od alkoholu u 6 badanych (5 uzależnionych, 1 nadużywający), nie stwierdzono ograniczenia poczytalności. Na powyższe zapewne miał wpływ fakt, że tylko 1 osoba w czasie popełnienia przestępstwa była pod wpływem alkoholu.

Postępowanie odwoławcze

W badanych sprawach w przypadku 99 sprawców zapadły wyroki, które uprawomocniły się w I instancji; 71 sprawców wniosło apelację (65 adwokaci, 6 prokuratura).

Wobec 1 sprawcy złagodzone wymiar kary pozbawienia wolności, zaś wobec 2 zaostrzono wymiar kary pozbawienia wolności, z kolei w 46 utrzymano wyrok w mocy. Wobec 23 osób oddalono środek apelacyjny jako bezzasadny.

W poddanych badaniu aktach spraw karnych nie zastosowano instytucji kasacji. Analiza akt spraw karnych skłania do wniosku, że skazani w zdecydowanej większości kończyli postępowanie karne na II instancji¹⁰¹, ponieważ dochodzili do wniosku, iż podejmowanie dalszych działań jest bezprzedmiotowe i po prostu dla nich niekorzystne (często ze względu na relatywnie niski wyrok – w stosunku do zagrożenia ustawowego, z uwagi na fakt, iż wymiar sprawiedliwości obszedł się z nimi stosunkowo łagodnie).

¹⁰⁰ A. Marek, *Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1999, s. 86–87.

¹⁰¹ O postępowaniu odwoławczym m.in.: L. Sługocki, *Wnoszenie kasacji karnej*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 1998; L. Sługocki, *Prawo karne procesowe w orzecznictwie SN*, C.H.Beck, Warszawa 1997, s. 161–180.

Prawomocny wymiar kary

Wymiar kary za przestępstwa korupcyjne w postępowaniu odwoławczym przed sądem II instancji (wymiar kary zasadniczej) oraz zapadłe wcześniej uprawomocnione orzeczenia (bez postępowania odwoławczego) przedstawia tabela poniżej:

Tabela nr 43.

Wymiar kary za korupcję w postępowaniu przed sądem II instancji (wymiar kary zasadniczej)

Wymiar kary pozbawienia wolności (wyrok w miesiącach, zawieszenie w latach)	Liczba sprawców
6	4
6 (zawieszenie na 3 lata)	7
8	5
9	1
10	4
10 (zawieszenie na 3 lata)	2
12	22
12 (zawieszenie na 3 lata)	6
14	7
15	11
17	2
16	2
18	5
20	3
22 (zawieszenie na 2 lata)	4
18 (zawieszenie na 3 lata)	10
21	2
22	5
24	15
24 (zawieszenie na 3 lata)	6
24 (zawieszenie na 4 lata)	2
24 (zawieszenie na 5 lat)	7

Wymiar kary pozbawienia wolności (wyrok w miesiącach, zawieszenie w latach)	Liczba sprawców
26	1
27	2
30	6
31	1
32	2
33	1
34	2
36	9
38	1
42	6
54	2
60	2
72	1
84	2

Źródło: Badania własne

Dokonując analizy i porównania orzeczonych kar przez sądy I i II instancji, jednoznaczne jest, że sądy orzekające w II instancji co do zasady podtrzymały orzeczenia zapadłe w I instancji. Przeprowadzone korekty, jak już wcześniej wspomniano w rozdziale powyżej, są niewielkie. Taki stan rzeczy należy zdecydowanie odnieść ku relatywnie niskim wyrokom zapadłym w sprawach korupcyjnych.

2.7. Wykrywalność sprawców przestępstw korupcyjnych i zagadnienie ciemnej liczby przestępstw

Przestępstwo korupcji jest jednym z najtrudniej wykrywalnych przestępstw. Trudność w tym wypadku polega na dwóch kwestiach. Po pierwsze przestępstwo korupcyjne jest przestępstwem pozbawionym ofiar w sensie fizycznym i dlatego, przy założeniu, że obydwie strony stosunku korupcyjnego są co najmniej zadowolone z faktu istnienia tego stosunku lub zmuszo-

ne do jego zawarcia. Należy przy tym podkreślić, że nie zawsze istnieją przesłanki do zastosowania art. 229 § 6 k.k. (klauzula bezkarności), a przede wszystkim na akcie woli sprawcy.

Drugim istotnym czynnikiem jest kwestia śladów przestępstwa korupcyjnego, które w konsekwencji mogą doprowadzić do wykrycia ich sprawców. Uwaga ta ma charakter ogólny i dotyczy nie tylko bezpośredniej korzyści materialnej lub osobistej, ale również np. korupcji poprzez sponsoring lub inną formę przysporzenia materialnego. Jest to oczywiście możliwe do wykrycia, ale często niemożliwe do procesowego wykorzystania w formie dowodu. Znacznie prościej wykrywalność szacować po przestępstwach, po których pozostają „twarde środki dowodowe”, jak chociażby zwłoki, rany ofiary, obrabowany skarbiec bankowy oraz, a może przede wszystkim zgłoszenie ofiary.

Przestępstwa korupcyjne charakteryzują się bardzo wysokim wskaźnikiem wykrywalności, który w 2015 r. wyniósł 99,6% (z art. 231 § 1 i 3 k.k.). Tak wysoki wskaźnik ma wynikać ze specyfiki przestępstwa korupcji, gdzie zazwyczaj każda z uczestniczących w przestępstwie stron jest zainteresowana ukryciem swojego działania. Przestępstwa korupcyjne pozostają zatem w „ciemnej liczbie” do momentu ujawnienia ich przez Policję lub inne służby. Dopiero po ich ujawnieniu (wykryciu) mogą być ujęte w statystykach¹⁰². Na tym właśnie polega największy problem z policzalnością przestępstw korupcyjnych.

2.8. Wnioski końcowe

Przeprowadzone badania empiryczne miały doprowadzić do jednoznacznego rozwiązania problemów badawczych. Uzyskane wartości pozwalają na sformułowanie odpowiedzi, jak też na jednoznaczne rozwiązanie hipotez roboczych:

¹⁰² Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 2016, s. 207.

1. Transformacja ustrojowa spowodowała zwiększenie liczby przestępstw korupcyjnych: na pewno można zweryfikować pozytywnie tę hipotezę. Nowy model ustrojowy państwa pozwolił na zwiększenie dostępnych obywatelowi usług gospodarczo-prawnych, jak również bycia podmiotem w stosunkach ustrojowych, a także cywilnogospodarczych. Należy pamiętać, że wraz z możliwością realizacji usług nie doszło do ich powszechnej dostępności. A to jest z pewnością czynnik korupcjogenny, który nawet w dniu dzisiejszym nie został zniwelowany.
2. Korupcja jest przestępstwem, którego dynamika, pomimo wzrastającego poziomu zamożności społeczeństwa i dostępności usług, pozostaje na stabilnym poziomie i podlega nieznacznym wahaniom: taki wniosek można wysnuć na podstawie przeprowadzonych badań i analizy studiów przypadków. Transformacja ustrojowa zwiększyła możliwości i dostępność korupcji poprzez wprowadzenie nowych rozwiązań ustrojowo-prawnych, lecz – jak wynika z badań – najwięcej przypadków czynów korupcji zostało popełnionych wskutek swoistego afektu, jako konsekwencja czynu niezgodnego z prawem popełnionego w bliskiej koincydencji czasowej lub też po prostu w konsekwencji innego czynu.
3. Sprawcy dokonują przestępstwa poprzez przepływ korzyści majątkowych pomiędzy osobami: jest to najczęściej spotykana postać przestępstwa korupcji, polegająca na bezpośrednim przekazaniu korzyści majątkowej w formie gotówki. Znacznie rzadziej w badanych sprawach występowała korzyść osobista w różnorodnych formach.
4. Sankcja karna oraz wymiar kary pozbawienia wolności orzekanych wobec sprawców przestępstw korupcyjnych jest niski i niewspółmierny do osiągniętych przez nich korzyści majątkowych: z badanego i z analizowanego materiału badawczego takich wniosków wyciągnąć nie można, nie odmawiając jednocześnie prawdziwości tej hipotezy. Niezbędne jest tutaj przeprowadzenie badań zawierających znacznie szerszy materiał badawczy.

5. Sprawcy przestępstw korupcyjnych w większości wypadków popełniają przestępstwo ciągłe, nie poprzestając na jednorazowym ominięciu prawa: i w tym przypadku nie uzyskano oczywistej odpowiedzi, która by mogła pozwolić badaczowi na udzielenie jednoznacznej odpowiedzi. Natomiast duża grupa z nich miała za sobą już przestępczy staż, związany głównie z przestępczością pospolitą.
6. Sprawcy korupcji w większości wchodzą po raz pierwszy w konflikt z prawem i nie wywodzą się z przestępczości zorganizowanej: w czasie badań udało się pozytywnie zweryfikować tę tezę badawczą. Dziwi natomiast fakt, że prawie 1/3 z badanych była już prawomocnie skazana za przestępstwa pospolite. Uzasadnia to twierdzenie, że sprawcy korupcji dokonują czynów korupcyjnych w swoistym afekcie, jako konsekwencja popełnionych w koincydencji czasowej innych przestępstw.

Oceniając uzyskane odpowiedzi na pytania związane z przedstawionymi hipotezami badawczymi, można pokusić się o rozwiązanie postawionych problemów badawczych.

Czy istnieje zależność pomiędzy sądowym wymiarem kary i polityką karną a liczbą czynów korupcyjnych?

Taka zależność z dużą dozą istnieje. Jakkolwiek surowa i restrykcyjna polityka karna firmowana przez państwo nie znajduje potwierdzenia w wysokości kar pozbawienia wolności, które są relatywnie niskie i orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. W badanych sprawach incydentalnie zdarzały się także wysokie wyroki za przestępstwa korupcyjne (np. 7 lat pozbawienia wolności), lecz były one owocem kar łącznych. Dokonując przeglądu orzekanych kar, trudno jest jednoznacznie sądzić o efektywnej polityce karnej państwa. Z pewnością jednak trudno jest bronić tezy o surowości polityki karnej państwa wobec orzekanych kar. Natomiast w świetle przeprowadzonych badań nie można stwierdzić korelacji pomiędzy polityką karną państwa a liczbą dokonanych przestępstw korupcyjnych.

Czy zmiana ustroju państwa, zapoczątkowana po tzw. wolnych wyborach czerwcowych w 1989 r., miała wpływ na wzrost liczby przestępstw korupcyjnych?

Podobnie jak powyżej, trudno jest ustalić „twardą”, bezpośrednią relację pomiędzy nowym modelem gospodarczo-ustrojowym państwa a wzrostem liczby przestępstw korupcyjnych. Na pewno ich liczba mogła wzrosnąć z uwagi na nowe możliwości działania na rynku cywilnogospodarczym i nowy zakres usług proponowanych przez państwo. Czynnikiem powodującym ich wzrost była także (nawet dzisiaj) relatywnie niska dostępność.

Czy zwiększenie stopnia zamożności społeczeństwa było czynnikiem powodującym wzrost przestępczości korupcyjnej?

Na podstawie wyników badań nie można wprost sformułować takiej zależności. Zamożność społeczeństwa powinna być czynnikiem zatrzymującym korupcję, przy założeniu wzrostu możliwości nabywczych. Teza ta w sposób pośredni znajduje potwierdzenie w wynikach badań z uwagi na fakt, że większość badanych, jak już było wielokrotnie wskazywane, dokonała czynu korupcyjnego, by ustrzec się przed negatywnymi prawnokarnymi konsekwencjami swojego poprzedniego zachowania, a nie w celu bezpośredniego zdobycia korzyści majątkowej.

Czy sprawcy powiązani są ze strukturami przestępczości zorganizowanej?

Takie powiązanie rzeczywiście istnieje, lecz dotyczy bardzo niewielkiej liczby osób (29 na 170 badanych).

Czy korupcji dokonują w większości recydywiści, czy też osoby po raz pierwszy wchodzące w konflikt z prawem?

Przestępstwa korupcyjne są dokonywane przede wszystkim przez osoby wchodzące po raz pierwszy w konflikt z prawem. Choć, jak już przywołano, aż 1/3 z badanych miała już w przeszłości konflikt z prawem.

BADANIE ROZWIĄZAŃ ANTYKORUPCYJNYCH W SIŁACH ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

3

3.1. Cel i przedmiot badań

Celem prowadzonych badań było poznanie i ocena skuteczności działań, inicjatyw oraz reform podejmowanych przez Ministerstwo Obrony Narodowej na rzecz zwalczania i przeciwdziałania korupcji w Siłach Zbrojnych. Dane zebrane podczas prowadzonych wywiadów zostały poddane szczegółowej analizie, a wnioski oraz rekomendacje dalszych działań umieszczono w podsumowaniu.

Ponieważ badanie dotyczyło aspektów praktycznych w zwalczaniu zjawiska korupcji w resorcie obrony narodowej, głównym ograniczeniem była wiedza i doświadczenie we wdrażaniu reform na rzecz zapobiegania korupcji. Kolejne ograniczenia dotyczyły stanowisk zajmowanych przez badanych, odpowiednio długiego stażu pracy/służby oraz zaangażowania w proces zwalczania korupcji.

Badaniem objęto okres od 2005 r., kiedy to podjęto decyzję o powołaniu Pełnomocnika Ministra Obrony Narodowej ds. Procedur Antykorupcyjnych, do września 2014 r. Przedmiotem badań była ocena skuteczności wdrażanych rozwiązań i reform antykorupcyjnych przez Ministerstwo Obrony Narodowej, a w szczególności przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych MON.

Kwestionariusz badawczy został skierowany do urzędników państwowych związanych z Ministerstwem Obrony Narodowej oraz do wysokich rangą oficerów Wojska Polskiego, piastujących stanowiska dowódcze, mających duże doświadczenie i wiedzę na temat badanego problemu, a także podejmowanych i wdrażanych działań w podległych jednostkach. Badaniu poddano osoby mające wieloletni staż, co dawało im możliwość formułowania praktycznych ocen wynikających z wiedzy i doświadczenia zawodowego, dokonywania merytorycznej oceny skuteczności wdrażanych reform antykorupcyjnych oraz przedstawiania propozycji dalszych działań. Łącznie badaniem objęto 22 osoby.

3.2. Problemy badawcze

W celu prawidłowego opracowania kwestionariusza wywiadu, pozwalającego na uzyskanie niezbędnych informacji, sformułowano kilka problemów badawczych, które znalazły swoje miejsce w poszczególnych zagadnieniach poruszanych w kwestionariuszu.

Do najważniejszych zaliczyć należy:

- czy korupcja w resorcie obrony narodowej może negatywnie wpływać na bezpieczeństwo państwa, pozycję międzynarodową, zawierane sojusze obronne,
- jakie działania i inicjatywy były podejmowane przez resort obrony w celu zwalczania zjawiska korupcji oraz jakie były efekty tych działań (pozytywne i negatywne),
- jak wygląda współpraca komórek/jednostek MON oraz innych służb i podmiotów w zakresie zwalczania korupcji,
- jakie są najskuteczniejsze narzędzia wykorzystywane podczas zwalczania korupcji,
- co jeszcze należałoby zrobić, aby zwiększyć skuteczność podejmowanych działań antykorupcyjnych.

3.3. Sposób realizacji badania

Badanie zostało przeprowadzone przez zewnętrznego eksperta niezwiązanego z resortem obrony narodowej, przy współpracy z dyrektorem Biura ds. Procedur Antykorupcyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej. Badanie było prowadzone w kilku etapach:

- analiza materiału badawczego w postaci przepisów, procedur, rozwiązań i innych regulacji antykorupcyjnych oraz danych wdrażanych w resorcie obrony narodowej,
- wywiady z ekspertami MON,
- opracowanie i przeprowadzenie badania na bazie zgromadzonej wiedzy oraz wytypowanie osób do realizacji badania,
- opracowanie raportu,
- sformułowanie wniosków i rekomendacji.

3.4. Środki diagnostyczne

Kwestionariusz badawczy składał się łącznie z 46 pytań zamkniętych i otwartych. W celu usystematyzowania uzyskiwanych danych, kwestionariusz został podzielony na cztery części.

Opis części I

Celem części pierwszej kwestionariusza było uzyskanie potwierdzenia wiedzy na temat występowania zjawiska korupcji w Siłach Zbrojnych oraz doświadczenia we wdrażaniu reform podejmowanych na rzecz zapobiegania korupcji.

Opis części II

Celem części drugiej kwestionariusza była ocena wdrażanych rozwiązań lub reform antykorupcyjnych, w tym określenie zasadności, celowości, korzyści oraz wskazanie problemów, jakie towarzyszyły podczas prowadzonych działań.

Opis części III

Celem części trzeciej kwestionariusza było podsumowanie badania, uzyskanie opinii na temat wdrażanych obecnie

reform oraz propozycji dalszych działań, które przyczynią się do skutecznej walki z korupcją.

Opis części IV

Celem części czwartej kwestionariusza było zgromadzenie danych o uczestnikach wywiadu.

BIURO DO SPRAW PROCEDUR ANTYKORUPCYJNYCH MINISTERSTWA OBRONY NARODOWEJ

Podjęcie skutecznej walki, w szczególności zapobieganie występowaniu zjawisk korupcyjnych w resorcie obrony narodowej, wymagało zainicjowania zdecydowanych działań zarówno przez resort, jak i rząd polski. Efektem tego postępowania było powołanie wyspecjalizowanej komórki organizacyjnej do zapobiegania występowania korupcji w Siłach Zbrojnych RP pod nazwą Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych.

O ile prezentacja działania, w tym metody i formy Żandarmerii Wojskowej, Naczelnej Prokuratury Wojskowej, a także Służby Kontrwywiadu Wojskowego, była łatwiejsza do przeanalizowania, o tyle genezy powstania, umiejscowienia, zadań czy metod działania Biura nie można by przedstawić bez współpracy z jej przedstawicielami. Prezentacja materiału zawartego w tym rozdziale była możliwa dzięki ogromnemu zaangażowaniu obu stron oraz dzięki udostępnieniu materiałów o charakterze eksperckim. Ogromne znaczenie miały również bezpośrednie kontakty, które pozwoliły na zrozumienie badanej problematyki.

Początki działalności Biura

W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu zwalczania korupcji, zwiększenia skuteczności w zapobieganiu występowania tej formy przestępczości oraz odpowiedzi na konkretne przypadki korupcyjne, w 2005 r. Ministerstwo Obrony Narodowej podjęło decyzję o powołaniu Pełnomocnika Ministra Obro-

ny Narodowej ds. Procedur Antykorupcyjnych. Zadaniem jego jest wprowadzenie uregulowań i procedur zapobiegających powstawaniu zjawisk korupcyjnych w obszarze zamówień wojskowych, zmniejszających ryzyko zaistnienia korupcji.

Ewaluacja Biura

W 2006 r. powołane zostało Biuro Pełnomocnika ds. Procedur Antykorupcyjnych, które do dnia dzisiejszego realizuje zadania nałożone przez Ministra Obrony Narodowej. Usytuowanie Biura wynika z Zarządzenia nr 160 Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 października 2006 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Obrony Narodowej¹⁰³. Zgodnie z ww. Zarządzeniem Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych od 2006 r. wchodzi w skład Ministerstwa Obrony Narodowej, jako komórka organizacyjna Urzędu Ministra Obrony Narodowej i jemu bezpośrednio podlega. Z punktu widzenia walki z nieprawidłowościami miejsce w strukturze jest optymalne ze względu na to, że bezpośrednia podległość pod kierownika jednostki daje możliwość niezależnego formułowania opinii i wniosków dotyczących procedur mogących prowadzić do korupcji lub wskazywania luk w procedurach mogących prowadzić do zwiększenia zagrożenia zjawiskami korupcyjnymi. Informacje te mają charakter wrażliwy, w związku z tym wskazany jest ograniczony dostęp dodatkowych szczebli organizacyjnych oraz ograniczona dystrybucja informacji.

Niezależność tę próbowano zakłócić, gdy powstała koncepcja zmiany podległości Biura, związana z powstaniem Inspektoratu Uzbrojenia, czyli podmiotu odpowiedzialnego za udzielanie zamówień publicznych na sprzęt wojskowy. Zgodnie z promowaną koncepcją Biuro miało podlegać Podsekretarzowi Stanu ds. Uzbrojenia Modernizacji, w którego kompeten-

¹⁰³ Zarządzenie nr 160 Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 października 2006 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Obrony Narodowej (MP nr 76, poz. 769 z późn. zm.).

cjach był nadzór nad ww. jednostką organizacyjną. Był to pomysł z pewnością kontrowersyjny ze względu na to, że Biuro zdecydowaną większość czynności nadzorczych (nadzór antykorupcyjny nad postępowaniami o udzielenie zamówienia publicznego) wykonuje właśnie w stosunku do działań Pionu Podsekretarza Stanu ds. Uzbrojenia i Modernizacji, a obecnie Sekretarza Stanu. W związku z tym nie zostałby zachowany klasyczny rozdział uprawnień decyzyjnych i nadzorczych w tematyce opisywania możliwych zjawisk korupcyjnych.

Kadry specjalistyczne Biura

W skład Biura wchodzi wyłącznie prawnicy (dyrektor, 3 głównych specjalistów, 1 specjalista) niezwiązani z wojskiem (pracownicy cywilni), w tym jeden po zakończonej aplikacji radcowskiej. Specjalizacja osób dotyczy zwłaszcza zamówień publicznych, obrotu nieruchomościami, jak również zasad prawidłowej legislacji.

Zadania oraz inicjatywy realizowane przez Biuro

Kompetencje i szczegółowy zakres działania Biura został opisany w Zarządzeniu nr 40/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 22 listopada 2006 r. w sprawie *regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej*¹⁰⁴. Zgodnie z § 49 Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych jest właściwe w zakresie zapobiegania zjawiskom korupcyjnym w resorcie. Jednocześnie do zakresu zadań Biura należy w szczególności:

- identyfikacja istniejących zagrożeń i mechanizmów korupcyjnych, we współpracy z komórkami i jednostkami organizacyjnymi,
- analiza zidentyfikowanych mechanizmów korupcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań struktu-

¹⁰⁴ Zarządzenie nr 40/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 22 listopada 2006 r. w sprawie *regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej* (Dz.U. MON nr 21, poz. 270 z późn. zm.).

ralnych, luk w istniejących procedurach lub braku odpowiednich procedur,

- wypracowywanie rozwiązań w zakresie zapobiegania i zwalczania zjawisk korupcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem projektów systemów i procedur antykorupcyjnych oraz opracowywanie projektów polityki przejrzystości w resorcie,
- monitorowanie wdrażania zatwierdzonych procedur i rozwiązań,
- przeprowadzanie oraz organizowanie szkoleń w zakresie przejrzystości procedur i rozwiązań systemowych,
- opiniowanie i konsultowanie, na potrzeby Ministra bądź na wnioski komórek organizacyjnych i jednostek organizacyjnych, spraw lub projektowanych rozwiązań z punktu widzenia przejrzystości, gospodarności i zapobiegania patologiom korupcyjnym,
- opiniowanie, na zlecenie Ministra lub w ramach procesu uzgodnień resortowych i międzyresortowych, projektów aktów prawnych pod kątem przejrzystości i możliwych zagrożeń korupcyjnych,
- prowadzenie nadzoru nad zakupami dokonywanymi na rzecz resortu.

Wśród głównych aktów prawnych obecnie obowiązujących w resorcie Obrony Narodowej, a z których wynikają konkretne uprawnienia Biura, należy wskazać w szczególności:

- decyzję nr 118/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad i trybu zawierania w resorcie obrony narodowej zamówień w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa państwa,
- decyzję nr 291/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 lipca 2006 r. w sprawie zasad i trybu zawierania w resorcie obrony narodowej umów, których przedmiotem jest uzbrojenie i sprzęt wojskowy,

- decyzję nr 72/MON Ministra Obrony Narodowej w sprawie pozyskiwania sprzętu wojskowego i usług dla Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej,
- decyzję nr 125/MON Ministra Obrony Narodowej w sprawie wprowadzenia Kodeksu etycznego postępowania pracowników i żołnierzy.

Analizując obszary, jakimi zajmuje się Biuro, oraz szczegółowe zadania, należy wymienić szereg niezwykle istotnych elementów będących w kręgu zainteresowania Ministerstwa Obrony Narodowej, które można połączyć w jedną grupę zadań, do których zalicza się:

- zakupy sprzętu wojskowego, czyli procedury zamówieniowe wynikające z Centralnego Planu Modernizacji Technicznej, w tym szerokie Programy Uzbrojenia, które obejmują swym zakresem zamówienia wieloletnie, m.in.: program nabycia śmigłowców wielozadaniowych, program TYTAN (wyposażenie indywidualne żołnierza),
- proces opracowywania wymagań operacyjnych oraz zmian w wymaganiach operacyjnych, co jest podstawą dla opracowywania opisu przedmiotu zamówienia w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego,
- kwestie badania zasadności wyłączeń ze stosowania ustawy prawo zamówień publicznych w tym na podstawie art. 346 Traktatu Wspólnot Europejskich¹⁰⁵,
- wybór trybu postępowania w postępowaniu o udzielenie zamówienia,
- w celu wyeliminowania zagrożeń korupcyjnych do zakupów sprzętu wojskowego prowadzonych w trybie przetargu wprowadzenie obowiązku publicznych ogłoszeń na stronie resortowej, konieczność wyjaśniania treści dokumentacji przetargowej,

¹⁰⁵ Korespondencja z Urzędem Zamówień Publicznych w sprawie postępowania na dostawę samochodów średniej ładowności, gdzie Urząd uznał brak zasadności wyłączenia ze stosowania prawa zamówień publicznych.

- wprowadzenie na przykład w procedurze dotyczącej zakupów samolotów LIFT możliwości bezpośredniego informowania przez Wykonawców Biura ds. Procedur Antykorupcyjnych o ewentualnych nieprawidłowościach w trakcie prowadzenia procedury przetargowej, w celu szybszego reagowania na zaistniałe zagrożenia,
- konieczność uzgadniania każdej modyfikacji dokumentacji postępowania, odpowiedzi na pytania kierowane przez wykonawców,
- obowiązek składania oświadczeń o braku konfliktu interesów przez osoby biorące udział w postępowaniu,
- rozpatrywanie skarg i wniosków w przypadku, gdy przedmiotem wcześniej wymienionych są nadużycia o charakterze korupcyjnym,
- rozpatrywanie informacji i skarg whistleblowerów w ramach działającego konta: stop.korupcji@mon.gov.pl,
- wyłączenie z postępowania osób, które przyznały się do istnienia konfliktu interesów,
- formalnoprawna weryfikacja złożonych ofert, bieżący nadzór nad wybranymi postępowaniami w charakterze obserwatora – przedstawiciel Biura,
- formalnoprawna weryfikacja propozycji Komisji co do rozstrzygnięcia postępowania (wyników postępowania) przed ich ogłoszeniem – działalność prewencyjna,
- wprowadzanie klauzul antykorupcyjnych do zawieranych kontraktów, przewidujących sankcje finansowe dla wykonawcy kontraktu, w przypadku gdy w związku z procedurą jego wyboru lub realizacji umowy doszło do nadużyć mających charakter korupcyjny,
- wprowadzanie oświadczeń o konflikcie interesów w zamówieniach połączonych z „offsetem” realizowanym na podstawie art. 346 TfUE oraz wprowadzenie mechanizmu weryfikacji tych oświadczeń,
- konkursy na członków Rad Nadzorczych w spółkach Skarbu Państwa, w których wielokrotnie udział brał

przedstawiciel Biura ds. Procedur Antykorupcyjnych, czuwając nad zgodnością z prawem dokonywanych wyborów,

- badanie aktów prawnych wewnętrznych i zewnętrznych (powszechnie obowiązujących) pod względem istnienia zagrożeń korupcyjnych.

Dalsza analiza zadań, jakie zostały nałożone na Biuro, wskazuje na fakt, że Biuro zostało wpisane bezpośrednio w kilka procedur, w tym między innymi w wytyczne w sprawie udzielania zamówień publicznych na sprzęt wojskowy, czyli decyzję nr 291/MON i nr 118/MON, co pozwala na bezpośredni kontakt z dokumentacją postępowania. W ramach tej decyzji Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych może opiniować dokumentację przed jej upublicznieniem, a także badać oferty wykonawców przed ogłoszeniem wyników. W związku z tym działania Biura mają charakter prewencyjny, choć zdarzają się także sytuacje, których podjęcie działań następuje już po przeprowadzeniu postępowania, w przypadkach, gdy postępowanie nie było objęte nadzorem Biura lub decyzje podejmowano z pominięciem obowiązujących procedur. Działania Biura wyrażane są w opiniach, które mają posłużyć zamawiającemu – głównie Inspektoratowi Uzbrojenia (odpowiedzialnemu za dostawy sprzętu i uzbrojenia wojskowego) – do podjęcia właściwych decyzji w celu wyeliminowania nieprawidłowości formalnych prowadzonych postępowań oraz zapewnić ich przejrzystość i zmniejszyć do minimum subiektywizm kryteriów oceny ofert oraz uznaniowość warunków udziału w postępowaniu. Przedmiotem zainteresowania jest dokumentacja postępowania w postaci: wniosku o wybór trybu postępowania – zasadność wyłączenia ze stosowania ustawy prawo zamówień publicznych, warunków przetargu, zaproszenia do negocjacji, protokołu postępowania, zapisów umowy. Analitycy Biura wskazują konkretne postanowienia przedkładanej dokumentacji, które naruszają obowiązujące przepisy lub mogą mieć podłoże korupcyjne (quasi compliance).

Sposób realizacji zadań, opiniowanie procedur, udział w najbardziej istotnych etapach zamówień przetargowych, wyrażanie opinii oraz jednocześnie prowadzenie polityki prewencyjnej pozwala na sformułowanie opinii, że działanie Biura opiera się na zasadach quasi-audytowych, które na podstawie konkretnej wiedzy proponuje rozwiązania lub wskazuje nieprawidłowości mogące w dalszym etapie prowadzenia postępowania zakłócić zasady konkurencyjności i równego traktowania wykonawców, biorących lub chcących brać udział w postępowaniu, a jednocześnie prowadzić do promowania wybranych wykonawców, co może mieć podłoże korupcyjne. W wypadku, gdy zamawiający nie zgadza się z opinią Biura, powinien wystąpić o rozstrzygnięcie wątpliwości najpierw do bezpośredniego przełożonego, a w ostateczności do Ministra Obrony Narodowej. Rozwiązanie to ma zapobiegać paraliżowi decyzyjnemu związanemu z realizacją zamówień oraz jest swoistą kontrolą instytucjonalną.

Istotną i przełomową zmianę udzielania zamówień publicznych na dostawy sprzętu wojskowego wprowadza przyjęta w dniu 13 lipca 2009 r. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/81/WE w sprawie koordynacji procedur udzielania niektórych zamówień na roboty budowlane, dostawy i usługi przez instytucje lub podmioty zamawiające w dziedzinach obronności i bezpieczeństwa i zmieniająca dyrektywy 2004/17/WE i 2004/18/WE¹⁰⁶, opublikowana 20 sierpnia 2009 r., z terminem transpozycji do dnia 21 sierpnia 2011 r. Dyrektywa ta nałożyła na państwa członkowskie konieczność implementacji wypracowanych na szczeblu europejskim procedur udzielania zamówień publicznych dotyczących m.in. dostaw sprzętu i uzbrojenia do ustawodawstwa krajowego. Warto zaznaczyć, że wśród zapisów dotyczących zniwelowania zjawisk korupcyjnych regulacja

¹⁰⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/81/WE w sprawie koordynacji procedur udzielania niektórych zamówień na roboty budowlane, dostawy i usługi przez instytucje lub podmioty zamawiające w dziedzinach obronności i bezpieczeństwa i zmieniająca dyrektywy 2004/17/WE i 2004/18/WE (Dz. Urz. UE L 216 z 20.8.2009, s. 76).

ta wprowadza m.in. drogę odwoławczą, która umożliwi złożenie odwołania do organu quasi-sądowego. Regulacja ta unifikuje także proces udzielania zamówień publicznych na tego typu sprzęt na szczeblu europejskim.

Każdy akt prawny, w tym decyzja Ministra powodująca skutki finansowe dla resortu, podlega opiniowaniu przez Biuro, co wynika z decyzji nr 232/MON¹⁰⁷ dotyczącej procesu legislacyjnego w Ministerstwie Obrony Narodowej. Stanowi to filar praworządności i zasadności podejmowanych decyzji m.in. w zakresie wydatkowania środków z budżetu państwa, jak również uszczelnia system nadzoru antykorupcyjnego. Przykładem działania jest kwestia nabycia jednego z konkretnych typów samolotów, gdzie próbowano tego dokonać poprzez odrębną regulację prawną, mimo istnienia konkretnych i jasnych procedur nabywania. Udział Biura także w tej procedurze zapobiegł zakupowi sprzętu niewpisującego się w sformułowane przez Sztab Generalny Wojska Polskiego Wymagania Operacyjne.

W odpowiedzi na zagrożenia związane z silnym lobbieniem firm zbrojeniowych, mającym na celu wymuszenie wprowadzenia pewnych zapisów technicznych do specyfikacji istotnych warunków zamówienia w taki sposób, aby w przetargu wyłoniony został konkretny producent, Ministerstwo Obrony Narodowej wprowadziło decyzję nr 16/MON¹⁰⁸, zwaną „antyllobbingową”, wprowadzającą wytyczne regulujące zasady kontaktów z wykonawcami i generalnie zachowań na linii: resort – przedsiębiorcy zastąpioną następnie decyzją nr 125/MON¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Decyzja nr 232/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 22 listopada 1999 r. w sprawie wytycznych dotyczących opracowywania aktów prawnych oraz wydawania tych aktów w resorcie obrony narodowej (Dz.U. MON nr 8, poz. 8 z późn. zm.).

¹⁰⁸ Decyzja nr 16/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 lutego 2013 r. w sprawie rozszerzenia zakresu czynności osób zajmujących kierownicze stanowiska Ministerstwa Obrony Narodowej.

¹⁰⁹ Decyzja nr 125/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 kwietnia 2011 r. w sprawie wprowadzenia Kodeksu etycznego postępowania pracowników i żołnierzy.

Ze względu na dużą liczbę imprez, w trakcie których promowane były konkretne firmy, produkty (lobbing) firm zbrojeniowych, zaistniała konieczność wprowadzenia swoistego kodeksu zachowań w kontaktach z wykonawcami. Zdarzało się, że podczas balów i imprez charytatywnych odbywały się loterie, konkursy, które mogły być zalegalizowaną formą wręczania korzyści majątkowych. W związku z tym konieczne było wprowadzenie konkretnych wytycznych co do zasad uczestnictwa w tego typu przedsięwzięciach, które mogą prowadzić do korupcji. Wytyczne miały zwrócić uwagę na niebezpieczeństwo „lobbingu”, który może wpływać na podejmowane decyzje. Zakresem regulacji objęte zostały kontakty z wykonawcami umów na rzecz resortu, wykonawcami starającymi się o zamówienie, a także agentami handlowymi. W wielu wypadkach są to nieformalne i kilkuletnie znajomości, które mogą przekładać się na wybór konkretnych produktów.

Samo istnienie wytycznych z pewnością nie eliminuje zjawiska korupcji. Konieczne w tym zakresie jest wyciąganie konsekwencji w stosunku do osób utrzymujących nieformalne kontakty z potencjalnymi wykonawcami i realizacja ustalonych form współpracy. Przy egzekwowalności postanowień wytycznych zauważalny jest jednak brak woli przełożonych do eliminowania tego typu zjawisk, wynikający między innymi z niewiedzy, z obniżenia się akceptowalnych granic zachowań uważanych za dozwolony kontakt czy też z silnych relacji występujących w środowisku wojskowym.

Biuro, opracowując wytyczne, wyszło z założenia, że kontakty mogą przeistaczać się w działania wpływające na przychyłność; zasady w kontaktach: honor, zdrowy rozsądek i umiar, ochrona dobrego imienia MON i SZ RP, unikanie sytuacji rodzących dług honorowy lub materialny, poczucie wdzięczności, unikanie zachowań, które mogłyby być poczytane za faworyzowanie wykonawcy.

Uregulowane zostały także przedsięwzięcia promocyjne, z którymi często wiązały się dalsze działania w postaci prób wprowadzenia sprzętu na wyposażenie Sił Zbrojnych. Biuro wyszło z założenia, że nie jest możliwe odcięcie się od dostę-

pu do wiedzy pozyskanej z prezentacji czy pokazów sprzętu, w związku z tym zaproponowało, aby prezentacje odbywały się w sposób transparentny i przejrzysty, najlepiej na terenie resortu obrony narodowej. Przedsięwzięcia związane z samym wydarzeniem zawarcia lub wykonaniem umowy – mogą być wyjątkowo wspólnie organizowane. Dopuszczalna jest także pomoc krajowym przedsiębiorstwom w akcjach promocyjnych skierowanych na rynki zagraniczne.

Sprawa prezentów została przez Biuro rozwiązana jednoznacznie. Wprowadzono przejrzystą zasadę, że niedopuszczalne jest przyjmowanie jakichkolwiek prezentów, nawet niemających wartości handlowej, ani żadnych korzyści majątkowych i osobistych. Za dopuszczalne uznano materiały informacyjne i promocyjne – ulotki, konspekty, opisy, czyli elementy przekazania wiedzy, informacji. Podsumowując:

- prezenty – żadne,
- materiały promocyjne – znikoma lub żadna wartość handlowa – tak,
- materiały informacyjne – tak.

Wytyczne Biura wnikają także w sferę kontaktów towarzyskich i zalecają, aby w celu wyeliminowania konfliktu interesu nie nawiązywać nowych kontaktów z osobami działającymi na rzecz konkretnych wykonawców lub powiązanych z tymi wykonawcami.

Zgodnie z wytycznymi zwrócono uwagę na zasady honoru, godności i interesu Sił Zbrojnych.

Przedsięwzięcia zewnętrzne zostały rozwiązane przez Biuro w następujący sposób:

- Sympozja, konferencje, przedsięwzięcia naukowe, popularyzacyjne, charytatywne – tak, w formie:
 - 1) wygłoszenia referatu,
 - 2) patronatu,
 - 3) pomocy przy organizacji imprezy,
 - 4) uczestnictwa w Komitecie Honorowym.

- Sponsorowanie przez wykonawców przedsięwzięć i imprez organizowanych przez resort obrony narodowej jest zasadniczo niedopuszczalne, chyba że chodzi o wspólne przedsięwzięcie związane np. z podpisaniem umowy. Celem było stworzenie zasad, które zapobiegą powstawaniu długu materialnego, tj. sponsorowaniu imprez wojskowych przez przedsiębiorców. Dopuszczanie podmiotów, gdy nie będzie promocji nazw, logo lub znaków towarowych.
- Prezentacje – oficjalne prezentacje lub pokazy na terenie komórki/jednostki resortu, jeżeli koszty dla resortu obrony narodowej byłyby zbyt wysokie lub przyczyny techniczne uniemożliwiają realizację przedsięwzięcia, możliwa jest organizacja takiego przedsięwzięcia i udział przedstawicieli resortu na terenie wykonawcy.
- Koszty prezentacji powinien każdorazowo ponosić wykonawca, z kolei koszty podróży, zakwaterowania – resort MON. Często zdarza się że wykonawcy w sposób „wyjątkowy” (hotele o bardzo wysokich standardach, organizowanie wycieczek, imprez okolicznościowych) podejmują osoby odbierające przedmiot umowy, mogą potencjalnie próbować wpływać w ten sposób na zakres merytoryczny podejmowanych na przyszłość decyzji.
- Z każdego spotkania z udziałem wykonawców należy sporządzić notatkę, a przy samym spotkaniu konieczny jest udział świadka (osoby towarzyszącej).

Wprowadzony został system sankcji za naruszenia Kodeksu etycznego postępowania.

Jednocześnie w każdym przypadku istnieje możliwość zgłoszenia się do Biura w celu uzyskania opinii na temat dopuszczalności konkretnego działania lub zachowania, co następnie jest publikowane w wewnętrznej sieci INTERMON i dostępne dla wszystkich użytkowników (case studies).

Kolejnymi istotnymi i czasochłonnymi zadaniami realizowanymi przez Biuro są sprawy zlecone bezpośrednio przez

Ministra; rozpatrywanie anonimowych zgłoszeń lub skarg dotyczących możliwych zdarzeń korupcyjnych; weryfikacja doniesień medialnych o nieprawidłowościach. Duży obszar zajmują kwestie nieruchomości, ich zbywania, ustanawiania trwałego zarządu, przekształceń i wnoszenia mienia do Spółek Skarbu Państwa i związanych z tym nieprawidłowości, jak również kwestie przekształceń własnościowych.

Zgodnie z regulaminem organizacyjnym MON, jednym z zadań Biura są szkolenia w zakresie antykorupcyjnym. Szkolenia są nieodzownym elementem wpajania jednolitych wzorców etycznego postępowania w tym wypadku żołnierza lub pracownika wojska. Prowadzone w formie warsztatów, rozmów z uczestnikami pozwalają zwrócić uwagę na ewentualne zagrożenia lub rozwiązać wątpliwości, a jednocześnie podwyższają zaufanie do komórek wewnątrzresortowych, które mają pomagać w tego typu sprawach. Na przykład w 2010 r. Biuro przeprowadziło szkolenia w komórkach organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej oraz Sztapie Generalnym Wojska Polskiego. Ogólnie przeszkolonych zostało ponad 430 osób. Czas szkolenia to od 2,5 do 3 godzin na każdą grupę. Temat szkolenia to: „Przejrzystość procedur oraz rozwiązania systemowe w zakresie zapobiegania i zwalczania zjawisk korupcyjnych w resorcie obrony narodowej”.

Program każdego szkolenia zawierał następującą tematykę:

Zakres zadań Biura ds. Procedur Antykorupcyjnych, w tym:

- decyzja nr 291/MON,
- decyzja nr 72/MON,
- decyzja nr 125/MON,
- udział w procesie legislacji,
- szkolenia,
 - pojęcie korupcji z przykładami, czyli próba zdefiniowania, czym jest korupcja;
 - obszary zagrożone korupcją, czyli:
- planowanie – zagrożenia związane z wpisywaniem konkretnych pozycji do planu wbrew potrzebom wojska,

- udzielanie zamówień publicznych – punkty newralgiczne w procedurze udzielania zamówień publicznych,
 - realizacja umów zawartych w ramach zamówień, w tym odbiór przedmiotów, które nie zostały dostarczone i związane z tym zagrożenia, eliminowanie lub ograniczenie subiektywnych kryteriów odbioru sprzętu;
 - stanowienie prawa;
 - zagrożenia, które niesie za sobą korupcja – skutki korupcji:
- dla państwa,
- dla osób,
 - zagrożenia prawnokarne – odpowiedzialność prawno-karna – łapownictwo czynne/bierne, płatna protekcja, udaremnianie przetargu;
 - sposoby zapobiegania korupcji:
- zmniejszenie nieformalnych kontaktów z wykonawcami,
- omówienie zasad kontaktów na linii: pracownicy i żołnierze a wykonawcy, potencjalni wykonawcy,
 - instytucja whistleblowingu – promowanie polityki otwartości oraz odwagi w demaskowaniu nieprawidłowości i nadużyć w instytucji¹¹⁰;
 - obowiązek informowania organów ścigania – omówiony został w szczególności obowiązek informowania o przestępstwach ściganych z urzędu wynikający z Kodeksu postępowania karnego;
 - asertywność wobec przełożonych – radzenie sobie z presją w wypadku, gdy istnieje zagrożenie złamania przepisów praw.

¹¹⁰ Biuro, według eksperta, zgłosiło propozycję uregulowania whistleblowingu do ustawy antykorupcyjnej. Brak takiej regulacji w polskim ustawodawstwie wpływa ujemnie na stopień wykrywalności ze względu na obawy osób co do konsekwencji związanych z utratą stanowiska pracy, obniżenia zarobków, represji związanych z ujawnieniem nieprawidłowości lub przestępstw przy istnieniu atmosfery braku zaufania do jakichkolwiek instytucji państwowych.

Po cyklu szkoleń dało się zauważyć wzrost zainteresowania tematyką walki z korupcją i nieprawidłowościami w funkcjonowaniu instytucji, w tym próby informowania w formie bezpośredniej bądź anonimowej o zaistniałych nieprawidłowościach. Jednocześnie szczególnie odczuwalny i widoczny jest jednak brak wiedzy dotyczącej problemu korupcji, interpretowania przepisów dotyczących zwłaszcza przestępstwa łapownictwa. Przykładowo można wskazać przypadek, w którym jeden ze słuchaczy nie uznawał tego, że obietnica pracy dla żony w zamian za „załatwienie przetargu” może być uznana za korupcję, w sytuacji, w której żona będzie „uczciwie pracowała” dla danego przedsiębiorcy. Ten przykład, może w sposób karykaturalny, pokazuje stopień wadliwego poziomu akceptacji zachowań niedopuszczalnych (percepcji w zakresie korupcji).

Wśród głównych zarzutów kierowanych przez słuchaczy należy wyróżnić:

- brak konsekwencji w stosunku do osób winnych przestępstw korupcji,
- zdemoralizowanie i brak konsekwencji w stosunku do kadry kierowniczej, która ma wpływ na niższe poziomy hierarchii administracyjnej i kształtowanie nieodpowiednich wzorców,
- wielość instytucji państwowych ścigających te same przestępstwa i nadmiar instytucji kontrolujących oraz brak przygotowania kontrolujących,
- brak walki z patologiami wewnątrz administracji i dobrego przykładu prowadzi do frustracji kadry i obniżenia standardów na każdym poziomie.

Materiał ten dał podstawy do sformułowania tezy, że szkolenia o takim zakresie powinny być realizowane cyklicznie i systematycznie.

Działalność edukacyjna i szkoleniowa nie obejmowała jedynie komórek wewnętrznych resortu. Realizowana była również na styku: resort obrony narodowej – przedsiębiorcy sektora

zbrojeniowego (wdrażania wewnętrznych zasad compliance oraz systemów antykorupcyjnych, w celu realizacji konwencji OECD), a także szkoleń specjalistycznych realizowanych dla Żandarmerii Wojskowej oraz dla partnerów ukraińskich w ramach programu DEEP.

W fazie koncepcyjnej znajdują się również specjalistyczny projekt przeznaczony dla studentów uczelni wojskowych, Akademii Obrony Narodowej dotyczący walki z korupcją oraz szkolenie e-learningowe z zakresu antykorupcji, jak i promowanie zasad polityki compliance w państwowych spółkach.

Obecnie przygotowana jest również Stratega Antykorupcyjna na lata 2014–2015 +, szczegółowa procedura wewnętrznego informowania o nieprawidłowościach (system whistleblowingu), szeroki program zmian legislacyjnych, uszczegóławiających lub wprowadzających m.in. kwestie: podejmowania pracy po zakończeniu służby, składania i weryfikacji oświadczeń majątkowych, automatycznej utraty uprawnień emerytalnych oraz innych przywilejów związanych ze służbą wojskową w przypadku udziału żołnierza w procedurach korupcyjnych. Obecnie Biuro jest także zaangażowane w prowadzenie audytu antykorupcyjnego wspólnie z NATO BI Team – w ramach Self-Assesment. Ponadto Biuro jest koordynatorem działań w ramach Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji, koordynatorem działań z ramienia resortu obrony narodowej w ramach kontaktów z OECD, koordynatorem współpracy bilateralnej z Ukrainą w zakresie antykorupcyjnym, angażuje się w liczne inicjatywy organizacji pozarządowych, w tym Transparency International (Government Defence Anti-Corruption Index) oraz Fundacji Batorego (badanie zjawiska konfliktu interesów).

Monitorowanie przepisów i inicjowanie zmian

Na podstawie procesów i działań, w których bezpośrednio uczestniczy Biuro, wyciągane są wnioski co do konieczności wprowadzenia zmian i usunięcia luk w systemie.

Wyniki działalności Biura – mechanizmy korupcyjne

Warto zwrócić uwagę, że formy korupcji stają się coraz bardziej wyrafinowane i dlatego same działania i procedury nie wystarczają. Ponieważ mechanizmy korupcyjne wymagają coraz częściej działań stricte operacyjnych, w celu skutecznego podziału zadań w ramach prowadzonego monitoringu antykorupcyjnego Biuro podjęło współpracę z Centralnym Biurem Antykorupcyjnym (porozumienie Ministra Obrony Narodowej oraz Szefa Centralnego Biura Antykorupcyjnego), z Żandarmérią Wojskową oraz Służbą Kontrwywiadu Wojskowego.

Pozytywne działania Biura potwierdza m.in. opinia wyrażona w publikacji Urzędu Zamówień Publicznych *XV-lecie Systemu Zamówień Publicznych w Polsce*.

Na dostrzegalne zmniejszenie skali nadużyć popełnianych w toku przygotowywanych i realizowanych wewnątrz MON procedur zamówień publicznych, a tym samym zmniejszenie się ilości śledztw dotyczących przestępczości przetargowej w wojsku wpływ miało także utworzenie w strukturze Ministerstwa Obrony Narodowej Biura Pełnomocnika ds. Procedur Antykorupcyjnych.

W listopadzie 2005 r. w wyniku analizy zagrożenia korupcją w działalności resortu obrony narodowej powołano w MON doradców ministra ds. działalności antykorupcyjnej, jako zespół ekspercki o kompetencjach opiniująco-doradczych. W maju 2006 r. zespół ten przekształcił się w formę w pełni zinstytucjonalizowaną Biura Pełnomocnika MON ds. Procedur Antykorupcyjnych.

Podsumowując, można stwierdzić, że działania Biura ds. Procedur Antykorupcyjnych mają charakter quasi-kontroli prewencyjnej postępowań odnoszącej się do dokumentacji postępowania oraz działalności analityczno-koncepcyjnej co do przepisów rodzących zagrożenie korupcją oraz wypracowywanie na tej bazie rozwiązań systemowych. W kontekście zrealizowanych działań, skuteczność Biura – przy tak niskim, wręcz niezrozumiale niskim stanie kadrowym – należy ocenić wysoko.

3.5. Prezentacja wyników badań

Aby prezentacja wyników badań była czytelna dla odbiorcy, pytania zawarte w kwestionariuszu zostały posegregowane na trzy części. Część pierwsza dotyczy tzw. świadomości antykorupcyjnej, część druga dotyczy oceny podejmowanych działań – rozwiązań i reform antykorupcyjnych, natomiast część trzecia to perspektywa dalszych działań. Szczegółowa prezentacja wszystkich części znajduje się poniżej.

Część 1. Świadomość działalności antykorupcyjnej

1. Czy jest wiedza i czy są podejmowane działania antykorupcyjne – pytania nr: 3, 4 i 5.
2. Czy jest zrozumienie celu działań antykorupcyjnych – pytania nr: 1 i 2.
3. Czy te działania przynoszą spodziewane rezultaty – pytanie nr 6.

Część 2. Ocena działań

1. Obecnie stosowane rozwiązania i narzędzia antykorupcyjne i ich skuteczność – pytania nr: 8, 10–15, 17, 19–21, 28, 35–37.
2. Instytucje mające wpływ na obniżenie poziomu korupcji (lub bezpośrednio zaangażowane w przeciwdziałanie) i ich skuteczność – pytania nr: 7, 16, 18, 22, 26–34, 38, 40.
3. Czynniki wpływające na zjawisko korupcji (podwyższenie lub obniżenie poziomu) i czynniki wpływające na skuteczność działań zwalczających to zjawisko – pytania nr: 9, 23–25, 39.

Część 3. Perspektywa

1. Ogólna ocena rezultatów podejmowanych działań – pytania nr: 42, 43, 45.
2. Dalsze prace niezbędne z uwagi na obniżenie poziomu korupcji – pytania nr: 41, 44.
3. Ogólna ocena badania – pytanie nr 46.

CZĘŚĆ 1. ŚWIADOMOŚĆ DZIAŁALNOŚCI ANTYKORUPCYJNEJ

Pytanie nr 3: ***Czy ma Pan/Pani wiedzę na temat jakichkolwiek podejmowanych w resorcie obrony narodowej działań na rzecz przeciwdziałania i zwalczania korupcji?***

Na postawione wyżej pytanie 100% badanych wybrało odpowiedź *Tak*.

Pytanie nr 4: ***Czy miał/a Pan/Pani do czynienia z działaniami lub efektami działań, o których mowa w pytaniu nr 3 kwestionariusza?***

Na postawione wyżej pytanie 100% badanych wybrało odpowiedź *Tak*.

Pytanie nr 5: ***Czy wdrażał/a Pan/Pani w życie rozwiązania lub reformy antykorupcyjne?***

Na postawione wyżej pytanie 100% badanych wybrało odpowiedź *Tak*.

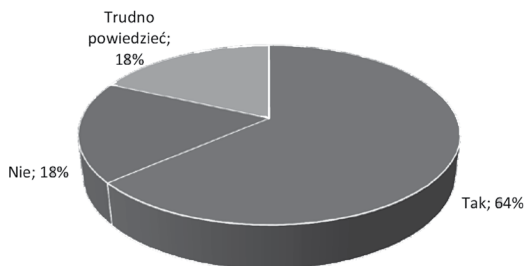
Wniosek

● *Na podstawie uzyskanych wyników w pytaniach 3, 4 i 5, należy stwierdzić, że dobór osób biorących udział w badaniu został poprzedzony szczegółową analizą pod kątem posiadania przez nich wystarczającej wiedzy teoretycznej i praktycznej na temat działań antykorupcyjnych oraz efektów tych działań w resorcie obrony narodowej.*

Pytanie nr 1: ***Czy zjawisko korupcji w resorcie obrony narodowej stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa kraju oraz skutecznego wykonywania zadań przez Siły Zbrojne?***

Przeważająca część badanych, bo aż 64%, odpowiedziała *Tak*. Odpowiedź *Nie* wybrało 18% badanych. Odpowiedź *Trudno powiedzieć* wybrało 18% badanych. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 9.

Wykres nr 9

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Istnieje wysoka świadomość zagrożenia bezpieczeństwa Polski w przypadku korupcji występującej w resorcie obrony narodowej.*

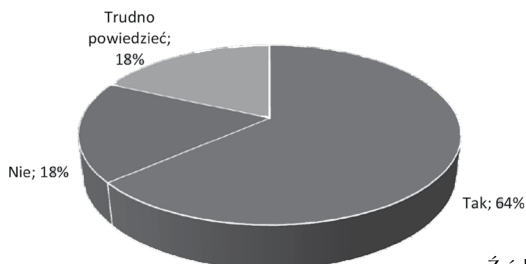
- *Nie ulega wątpliwości fakt, że korupcja, jak i zagrożenia korupcyjne w resorcie obrony narodowej występują.*

- *Korupcja stanowi zagrożenie dla gotowości bojowej Sił Zbrojnych.*

Pytanie nr 2: Czy zjawisko korupcji w Siłach Zbrojnych może negatywnie wpłynąć na zawarte sojusze obronne przez Polskę?

Przeważająca część badanych, bo aż 64%, odpowiedziała *Tak*. Odpowiedź *Nie* wybrało 18% badanych. Odpowiedź *Trudno powiedzieć* również wybrało 18% badanych. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 10.

Wykres nr 10

Źródło: Badania własne

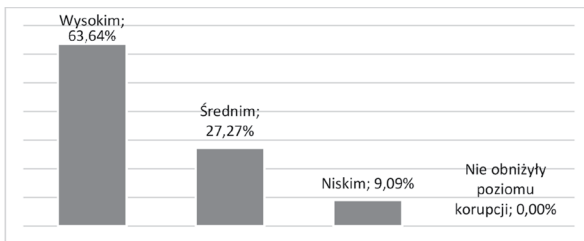
Wnioski

- *Brak skutecznego przeciwdziałania korupcji w Siłach Zbrojnych może zaważyć na już zawartych sojuszach obronnych, a kolejne mogą nie być zawierane z Polską.*
- *Wysoki poziom korupcji w Siłach Zbrojnych powoduje utratę zaufania u sojuszników oraz obniża pozycję międzynarodową – kraj, w którym armia jest skorumpowana, nie jest gwarantem bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej.*

Pytanie nr 6: *Na jakim poziomie wdrażane przez Pana/Panią rozwiązania lub reformy antykorupcyjne przyczyniły się do obniżenia poziomu korupcji?*

Przeważająca część badanych, bo aż 64%, wybrała odpowiedź *Wysokim*. Odpowiedź *Średnim* wybrało 27% badanych, odpowiedź *Niskim* wybrało 9% badanych, a odpowiedź *Nie obniżyły poziomu korupcji* nie została wybrana przez żadnego z badanych. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 11.

Wykres nr 11

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Uzyskane wyniki potwierdzają potrzebę kontynuacji wdrażania reform antykorupcyjnych, ponieważ przynoszą oczekiwane efekty – obniżają poziom korupcji w wojsku.*
- *Wyniki wskazują, że proces transformacji nie został jeszcze zakończony.*

CZĘŚĆ 2. OCENA DZIAŁAŃ

Pytanie nr 8: ***Proszę wymienić jakie mechanizmy antykorupcyjne są stosowane przez Pana/Panią podczas realizacji swoich obowiązków służbowych:***

Badani wymienili łącznie następujące mechanizmy:

- oświadczenia o braku konfliktu interesów – składanie oświadczenia o braku konfliktu interesów (zamówienia publiczne),
- zasada „kilku par oczu” polegająca na tym, że do wykonywania określonych zadań wymagana jest kontrola kilku osób (m.in. sprawy finansowe, zamówienia publiczne),
- dokumentowanie określonych czynności związanych z wydatkowaniem środków budżetowych,
- bezwzględna kolegialność przy prowadzeniu postępowań o udzielenie zamówienia publicznego (komisje przetargowe są powoływane również poniżej tzw. progu unijnego),
- kontakty z wykonawcami wyłącznie w siedzibie zamawiającego – stosowanie decyzji Ministra Obrony Narodowej nr 125/MON w sprawie wprowadzenia Kodeksu etycznego postępowania pracowników i żołnierzy (tzw. antylobbyingowa), ponadto – obecność świadka w czasie spotkań, notatki ze spotkań,
- transparentność postępowań,
- opracowanie i wdrożenie procedur związanych z udzieleniem pomocy dla organizacji pozarządowych,
- wdrożenie jednolitych procedur obiegu dokumentów w jednostkach budżetowych,
- składanie oświadczeń majątkowych zgodnie z ustawą o ograniczeniu prowadzenia działalności przez osoby pełniące funkcje publiczne, żołnierzy i członków korpusu służby cywilnej,
- zgoda na dodatkowe zatrudnienie zgodnie z ustawą o służbie cywilnej,

- prowadzenie nadzoru antykorupcyjnego (prewencyjnego),
- kontakty i współpraca z Centralnym Biurem Antykorupcyjnym, Żandarmerią Wojskową oraz Służbą Kontrwywiadu Wojskowego w zakresie działań antykorupcyjnych,
- konto stop.korupcji@mon.gov.pl jako instrument do zawiadamiania o nieprawidłowościach,
- klauzule dotyczące braku konfliktów interesów w umowach,
- procedury wewnętrzne przygotowania dokumentów decyzyjnych celem stworzenia niezmiennych standardów wypracowania decyzji poprzez zindywidualizowanie odpowiedzialności za podejmowane działania, w każdej fazie i etapie szkolenia z procedur zawartych w ustawach, w tym wynikających z nich szczegółowych zabezpieczeń antykorupcyjnych (np. zamówienia publiczne),
- audyt wewnętrzny działa w oparciu o Międzynarodowe Standardy Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego oraz Kodeks Etyki The Institute of Internal Auditors, które zobowiązują audytorów wewnętrznych do ich przestrzegania w trakcie pracy i zachowywania postaw etycznych nie tylko w trakcie pracy (wykonywania audytów), które wpisują się w rozwiązania antykorupcyjne lub reformy antykorupcyjne. Kodeks etyki audytora wewnętrznego wydany przez IIA (zapobiega między innymi konfliktom interesów, korupcji, dostosowywania opinii do oczekiwań innych osób),
- decyzja dyrektora DNiSW o zasadach prowadzenia postępowań w zakresie wyłaniania wykonawców prac badawczych,
- udział w szkoleniach organizowanych przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych,
- uzgadnianie, opiniowanie i konsultowanie przepisów i procedur związanych z postępowaniami i przetargami z Biurem ds. Procedur Antykorupcyjnych.

Wnioski

- *Tak duża liczba wymienionych mechanizmów antykorupcyjnych stosowanych przez badanych podczas realizacji swoich obowiązków służbowych wskazuje na wysoki poziom świadomości zagrożeń, jakie niesie za sobą korupcja.*
- *Wyliczenie wskazuje na bardzo szeroki wachlarz możliwych rozwiązań, od działań edukacyjnych po konkretne mechanizmy weryfikacyjne, budujące swego rodzaju system zabezpieczeń.*

Pytanie nr 10: *Czy w Pana/Pani jednostce/komórce organizacyjnej stosowane są wewnętrzne regulacje w zakresie przeciwdziałania zjawisku korupcji? Jeżeli tak to proszę o krótki opis:*

Zakres merytoryczny pytania jest zbliżony do pytania nr 8. Był to celowy zabieg, aby uzyskać wyczerpujące informacje na temat znanych i stosowanych działań antykorupcyjnych. Znajdują się tutaj powtórzenia ze wskazaniem użytymi w pytaniu nr 8. Badani wskazali i opisali następujące wewnętrzne regulacje w zakresie przeciwdziałania zjawisku korupcji:

- oświadczenia o braku konfliktu interesów,
- dokumentowanie określonych czynności,
- bezwzględna kolegiałość przy prowadzeniu postępowań o udzielenie zamówienia publicznego (komisje przetargowe są powoływane również poniżej tzw. progu unijnego),
- decyzja antylobbingowa – decyzja Ministra Obrony Narodowej nr 125/MON w sprawie wprowadzenia Kodeksu etycznego postępowania pracowników i żołnierzy,
- składanie oświadczeń majątkowych,
- zasada rozeznania rynku poprzedzającego zawarcie umowy w zamówieniach, co do których nie stosuje się przepisów ustawy o zamówieniach publicznych,
- Kodeks etyczny,

- badanie ryzyka, w tym ryzyka korupcji w ramach kontroli zarządczej,
- wydawanie zgody na dodatkowe zatrudnienie zgodnie z ustawą o służbie cywilnej,
- prowadzenie nadzoru antykorupcyjnego (prewencyjnego),
- kontakty z Centralnym Biurem Antykorupcyjnym, Żandarmerią Wojskową oraz Służbą Kontrwywiadu Wojskowego w zakresie działań antykorupcyjnych,
- konto stop.korupcji@mon.gov.pl jako instrument do zawiadamiania o nieprawidłowościach,
- wprowadzanie zasady wielu par oczu i kolegalności w ramach podejmowanych działań,
- szkolenia/spotkania na temat stosowania decyzji 125/MON,
- szkolenia z zakresu przejrzystości procedur kontrolnych,
- wprowadzenie zasad opracowania Centralnych Planów Rzeczowych,
- rozkaz wewnętrzny o standardach o przygotowaniach dokumentów decyzyjnych skutkujących zmianami w majątku trwałym ruchomym i nieruchomym Sił Zbrojnych,
- audyt wewnętrzny działa w oparciu o Międzynarodowe Standardy Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego oraz Kodeks Etyki The Institute of Internal Auditors, które zobowiązują audytorów wewnętrznych do ich przestrzegania w trakcie pracy i zachowywania postaw etycznych nie tylko w trakcie pracy (wykonywania audytów), które wpisują się w rozwiązania antykorupcyjne lub reformy antykorupcyjne,
- regulamin udzielania zamówień publicznych,
- regulamin kontroli zarządczej,
- procedury planowania finansowego,
- polityka przeciwdziałania nadużyciom i korupcji, w tym ustanowienie koordynatorów ds. nadużyć i korupcji w celu zbierania i wstępnego weryfikowania zgłaszanych

informacji o możliwych nieprawidłowościach (compliance, whistleblowing),

- uregulowania/mechanizmy pośrednie mające na celu zminimalizowanie podatności na ryzyko korupcji, tj. udzielanie świadczeń socjalnych w przypadkach trudnej sytuacji materialnej,
- decyzja nr 16/DNiSW z 2 sierpnia 2013 r. dyrektora o wprowadzeniu Wytycznych w sprawie trybu pracy i zakresu obowiązków członków komisji przetargowej oraz osób funkcyjnych w procesie wyłaniania wykonawców badań naukowych, koordynowanych przez Departament Nauki i Szkolnictwa Wojskowego MON (zmiana analogicznej decyzji z 3 kwietnia 2007 r.),
- regulaminy postępowań konkursowych i przetargowych zawierają regulacje nakazujące złożenie oświadczeń o braku konfliktu interesu osób uczestniczących w postępowaniach.

Wnioski

- *Wszyscy badani wykazali się wysoką wiedzą i praktyczną znajomością regulacji mających za zadanie przeciwdziałanie korupcji.*
- *Powyższe wyniki pozwalają mieć nadzieję na skuteczne podejmowanie dalszych działań antykorupcyjnych w wojsku.*
- *W różnych obszarach, jak również jednostkach/komórkach organizacyjnych występują różnorakie regulacje, które nie mają charakteru zunifikowanego w skali całego resortu, choć mogą dotyczyć tych samych zagadnień.*

Pytanie nr 11: *Czy w Pana/Pani jednostce/komórce organizacyjnej stosowane są wewnętrzne regulacje dotyczące kontaktów z oferentami?*

Prawie 80% badanych potwierdziło, że w ich jednostkach/komórkach są stosowane wewnętrzne regulacje dotyczące kontaktów z oferentami. Pozostali badani nie stosują tego typu regulacji.

Wnioski

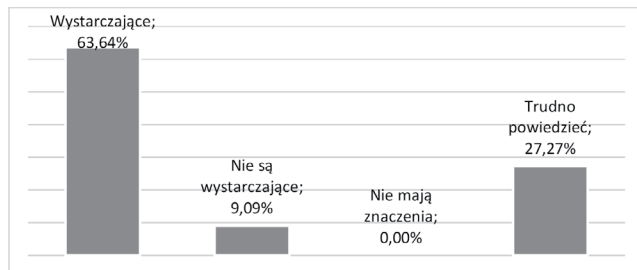
- *Z dużym prawdopodobieństwem można postawić tezę, że wszędzie tam, gdzie odbywa się kontakt z oferentami, są stosowane wewnętrzne regulacje dotyczące tych kwestii.*

- *Istnieje duża świadomość występowania zagrożenia korupcją podczas prowadzenia rozmów z oferentami przed i w trakcie realizacji zamówień publicznych.*

Pytanie nr 12: *Czy Pana/Pani zdaniem, obowiązujące regulacje dotyczące kontaktów z oferentami są:*

Przeważająca część badanych, bo aż 64% wybrało odpowiedź *Wystarczające*. Odpowiedź *Nie są wystarczające* wybrało tylko 9% badanych. Odpowiedź *Nie mają znaczenia* nie została wybrana, natomiast odpowiedź *Trudno powiedzieć* została wybrana przez ponad 1/4 badanych (27%). Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 12.

Wykres nr 12

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Obowiązujące regulacje dotyczące kontaktów z oferentami są w znacznej części wystarczające, co z jednej strony świadczy o tym, że są stosowane, ale z drugiej strony pokazuje, że nie gwarantują w pełni ochrony antykorupcyjnej, w związku z tym należy je monitorować i doskonalić.*

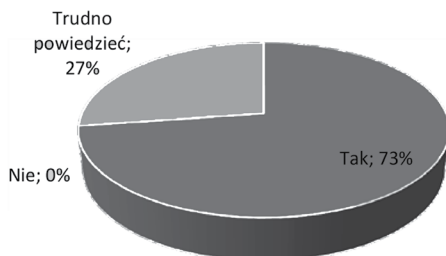
- *Pomimo stosowania dodatkowych regulacji zdarzają się przypadki zjawisk korupcyjnych na styku: przedsiębiorca – przedstawiciel resortu obrony narodowej.*

- *Nie wszystkie jednostki/komórki, których reprezentanci uczestniczyli w badaniu, prowadzą postępowania przetargowe, stąd wydaje się, że 27% badanych nie miało wiedzy na ten temat lub po prostu nie musi stosować tej regulacji.*

Pytanie nr 13: *Czy Pana/Pani zdaniem, wewnętrzne szkolenia antykorupcyjne przynoszą wymierne korzyści w przeciwdziałaniu korupcji?*

Prowadzenie szkoleń antykorupcyjnych zdaniem 73% badanych przynosi wymierne korzyści. Brak wiedzy na ten temat – odpowiedź *Trudno powiedzieć* została wybrana przez 27% badanych. Nikt nie wybrał odpowiedzi negatywnej. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 13.

Wykres nr 13

Źródło: Badania własne

Wnioski

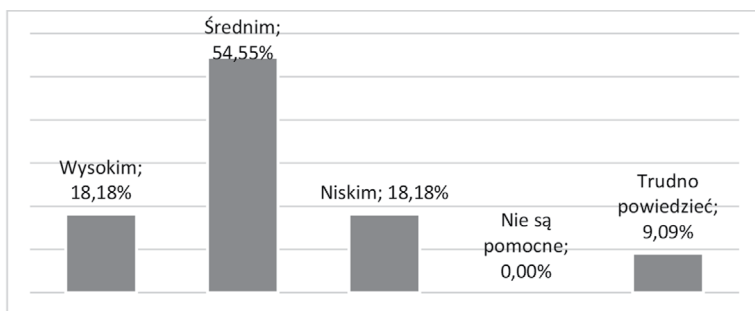
- *Prowadzenie szkoleń antykorupcyjnych przynosi wymierne korzyści dla zapobiegania i przeciwdziałania zjawisku korupcji, działania na świadomości i wpływa na zmianę zachowań, o czym jednoznacznie świadczy wynik badania.*

- *Program prowadzonych szkoleń powinien być na bieżąco aktualizowany – powinien nadążać, a tam, gdzie to możliwe, wyprzedzać sposoby popełniania przestępstw korupcyjnych i być dostosowany do zadań i potrzeb odbiorców.*

Pytanie nr 14: *Na jakim poziomie obowiązujące przepisy ustawy o zamówieniach publicznych są pomocne w walce z korupcją?*

Obowiązująca ustawa o zamówieniach publicznych jest pomocna w walce z korupcją według 18% badanych na poziomie *Wysokim* i 55% badanych na poziomie *Średnim*. Według 18% badanych poziom ten jest *Niski*. Odpowiedź *Nie są pomocne* nie została wybrana przez żadnego z respondentów, a 9% badanych nie miało zdania na ten temat. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 14.

Wykres nr 14

Źródło: Badania własne

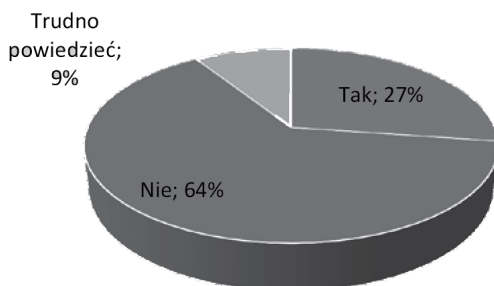
Wnioski

- *Zapisy obowiązującej ustawy o zamówieniach publicznych są pomocne w walce z korupcją, ale nie chronią przed nią w sposób dostateczny.*
- *Należy przeprowadzić szerszą analizę pod kątem praktycznego stosowania ustawy prawo zamówień publicznych pod kątem zdefiniowania jej słabych stron, a następnie podjąć inicjatywę jej nowelizacji.*
- *Ocena jest zbieżna z rekomendacjami Komisji Europejskiej na temat słabości polskiego systemu zamówień w kontekście przyjętych w ocenie mierników antykorupcyjnych.*

Pytanie nr 15: ***Czy obowiązujące zapisy ustawy o zamówieniach publicznych wymagają gruntownych zmian?***

Według 64% badanych zapisy ustawy o zamówieniach publicznych nie wymagają gruntownych zmian. Przeciwnego zdania było 27%, co może oznaczać potrzebę przeprowadzenia szerszej analizy pod kątem znalezienia słabych stron regulacji. Z kolei 9% badanych nie miało wystarczającej wiedzy na ten temat. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 15.

Wykres nr 15

Źródło: Badania własne

Wnioski

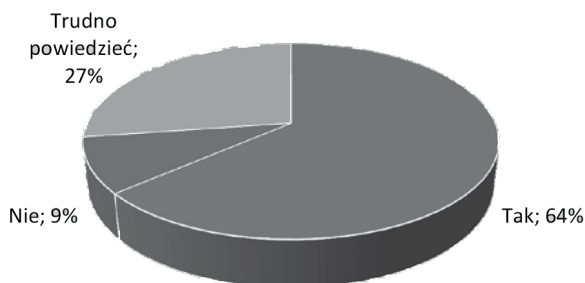
- Wynik badania pokazuje spójny związek pomiędzy odpowiedziami na pytanie nr 14 i 15, co pozwala na sformułowanie podobnych wniosków.
- Zapisy ustawy o zamówieniach publicznych wymagają pewnych zmian, co wskazało 27% badanych, niemniej jednak nie powinny to być zmiany radykalne, a jedynie precyzujące pewne niedociągnięcia i tzw. luki prawne.

Pytanie nr 17: ***Czy Pana/Pani zdaniem, podejmowane od 2005 roku przez MON działania antykorupcyjne przyczyniły się do obniżenia poziomu korupcji w wojsku?***

Ze sformułowaniem, że działania podejmowane przez MON od 2005 r. przyczyniły się do obniżenia poziomu korupcji w woj-

sku, zgodziło się 64% badanych. Tylko 9% badanych nie zgodziło się z tym stwierdzeniem i wybrało odpowiedź *Nie*. Z kolei 27% badanych nie mogło udzielić jednoznacznej odpowiedzi na tak postawione pytanie. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 16.

Wykres nr 16

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Działania antykorupcyjne podejmowane przez MON w ciągu ostatnich 9 lat przyczyniły się w znacznej mierze do obniżenia poziomu korupcji w wojsku.*
- *Informacje na temat efektów działań realizowanych przez MON powinny skuteczniej trafiać do wiadomości całego resortu obrony narodowej i być szerzej omawiane.*
 - *Rodzaje działań, ich zakres oraz sposób wdrażania powinny zostać poddane analizie pod kątem wprowadzenia niezbędnych poprawek/korekt w celu podniesienia poziomu ich skuteczności.*
 - *Konieczność wdrożenia jednej, spójnej polityki antykorupcyjnej resortu, opartej na współdziałaniu i skutecznie zakomunikowanej.*

Pytanie nr 19: *Które z wprowadzonych przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych lub inne jednostki/komórki organizacyjne inicjatyw antykorupcyjnych są według Pana/Pani najbardziej skuteczne?*

Badanie miało na celu wskazanie najbardziej trafnych inicjatyw antykorupcyjnych, jakie zostały wdrożone przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych w resorcie obrony narodowej. Poniżej przedstawiono najważniejsze z nich:

- klauzule kontraktowe zapobiegające konfliktowi interesów,
- nadzór antykorupcyjny dotyczący zamówień publicznych oraz legislacji – opiniowanie regulacji prawnych i procedur,
- decyzja antylobbingowa – decyzja nr 125/MON,
- inicjatywa „Stop korupcji”,
- umowne klauzule antykorupcyjne w umowach o zamówienie publiczne,
- szkolenia w obszarze zjawisk korupcji w SZ z zakresu przeciwdziałania korupcji i ogólne propagowanie i informowanie o konsekwencjach wynikających z korupcji, weryfikacja zakupów ujmowanych w centralnych planach rzeczowych,
- informacje o zjawiskach korupcji,
- wprowadzanie zmian w przepisach prawa,
- składanie oświadczeń majątkowych.

Wnioski

● *Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych wdrożyło wiele reform i mechanizmów, które zostały pozytywnie ocenione przez badanych.*

● *Biorąc pod uwagę okres potrzebny na utworzenie Biura, opracowanie od początku nowych regulacji – reform, należy stwierdzić, że Biuro spełnia swoją misję i dobrze wypełnia powierzone mu zadania.*

Pytanie nr 20: Czy wprowadzone przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych lub inne jednostki/komórki organizacyjne inicjatywy przyniosły negatywne skutki? Jeżeli tak, to podaj krótki opis.

Celem tego pytania było uzyskanie obiektywnej oceny wprowadzonych inicjatyw, w szczególności podanie negatywnych skutków, które należy poddać gruntownej analizie. Na uwagę zasługują wyniki badania: 55% badanych nie zna negatywnych skutków inicjatyw antykorupcyjnych wdrażanych przez Biuro, 27% badanych nie posiadało odpowiedniej wiedzy na ten temat, natomiast 18% badanych wskazało kilka negatywnych skutków, które zostały wymienione poniżej:

- wdrożenie sformalizowanego procesu informowania o kontaktach z przedstawicielami przemysłu wprowadziło element obawy i zaniechania nawiązywania kontaktów,
- częste prowadzenie postępowań przez organy ścigania wprowadziło obawę przed podejmowaniem decyzji w procesie pozyskiwania sprzętu wojskowego,
- rozwiązania przyjęte w decyzji 125/MON blokują w niektórych przypadkach możliwość wdrożenia rozwiązań w zakresie zapewnienia celowości dokonywanych zakupów, tj. znacznie ograniczają możliwości prowadzenia ocen użytkowych sprzętu, który mógłby być wprowadzony do jednostki, gdyż sprzęt ten można jedynie sprawdzić podczas oficjalnych pokazów i targów, a nie podczas sprawdzania w trakcie bieżącego szkolenia jednostki.

Wnioski

- *Działania antykorupcyjne są niezwykle trudne w realizacji i wymagają wprowadzania szeregu ograniczeń, co związane jest z niezadowolaniem osób, które muszą je stosować.*
- *Niezależnie od powyższego należy przeprowadzić analizę wskazanych negatywnych skutków oraz podjąć ewentualne działania naprawcze, zwłaszcza w zakresie możliwego odformalizowania.*

Pytanie nr 21: Podaj przykłady nowych inicjatyw, jakie powinny być podjęte przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych.

Badani mieli za zadanie wskazać propozycje nowych działań antykorupcyjnych, które powinny być opracowane i wdrożone przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych. Poniżej propozycje:

- opracowanie swoistej lokalnej tarczy antykorupcyjnej, zwłaszcza w kontekście niewystarczającego wsparcia ze strony instytucji zewnętrznych, przy czym trudno to sobie wyobrazić wobec stanu kadrowego Biura,
- rozszerzenie tzw. profilaktyki – cykl szkoleń dla podmiotów realizujących zamówienia publiczne w SZ, wprowadzenie kompleksowej działalności szkoleniowej w zakresie antykorupcyjnym realizowanej przez uczelnie i ośrodki szkolenia MON,
- opracowanie mechanizmów ograniczających bezkolizyjny przepływ osób pomiędzy sektorami publicznym i prywatnym w newralgicznych obszarach,
- wprowadzenie rozwiązań legislacyjnych związanych z faktem uczestnictwa w procederach korupcyjnych z utratą poszczególnych uprawnień wiążących się ze służbą,
- wprowadzenie precyzyjnych zasad nadzoru antykorupcyjnego we współdziałaniu ze Służbą Kontrwywiadu Wojskowego, Żandarmerią Wojskową oraz Centralnym Biurem Antykorupcyjnym,
- wprowadzenie zasad przepływu informacji o możliwych zagrożeniach korupcyjnych pomiędzy BPA, Biurem Audytu Wewnętrznego, Departamentem Kontroli MON,
- wprowadzanie kompleksowo cywilnoprawnych sankcji do umów o udzielenie zamówienia za działania korupcyjne,
- wprowadzenie skutecznego mechanizmu informowania o nieprawidłowościach mogących mieć charakter korupcyjny lub opartych na konflikcie interesów,
- zmiana obchodzonego art. 122a ustawy „pragmatycznej”, w zakresie możliwości ograniczenia płynnego przechodzenia,

- zapewnienie udziału przedstawicieli Biura w konkursach na członków rad nadzorczych w spółkach Skarbu Państwa związanych z obronnością państwa,
- promowanie właściwych zachowań i postaw tzw. kultury organizacyjnej, tone of the top, przyjęcie i uświadomienie zasady w resorcie, że „podejmując się działań korupcyjnych, możesz wszystko stracić”, informowanie o nieakceptowanych zachowaniach,
- położenie większego nacisku na szybkość i nieuchronność kary za działania korupcyjne,
- kierowanie nacisku na intensyfikację kontroli, a nie na zakazy lub nakazy, czyli zamiast zakazywać lepiej weryfikować i kontrolować,
- podjęcie działań w celu umożliwienia kontrolowania w jednostkach zjawiska konfliktu interesów wśród pracowników wojska (z wyłączeniem Służby Cywilnej), gdyż w chwili obecnej nie ma uregulowań pozwalających na tę kontrolę (Kodeks pracy, PZP), a coraz więcej pracowników jest angażowanych w proces zamówień publicznych.

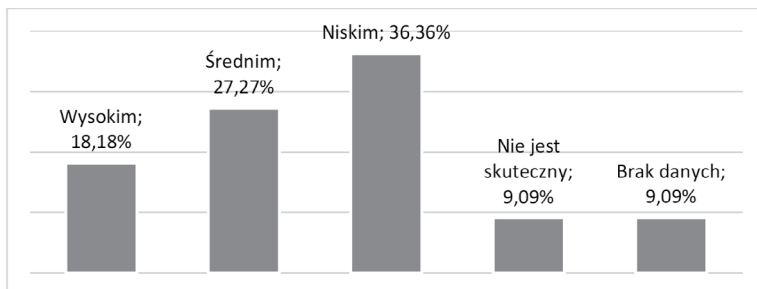
Wnioski

- *Część z wymienionych wyżej propozycji jest realizowana przez Biuro.*
- *Nowe propozycje działań powinny zostać wnikliwie rozpatrzone pod kątem ich ewentualnego wdrożenia.*
- *Pełen zakres zadań, jakie powinny być realizowane według badanych przez Biuro, nie wydaje być możliwy do zrealizowania w obecnym stanie ilościowym Biura.*

Pytanie nr 28: *Na jakim poziomie wewnętrzny system edukacji (działalność uczelni wojskowych i ośrodków szkoleniowych) jest skuteczny w kształtowaniu wiedzy i świadomości na temat korupcji?*

Kształtowanie postaw antykorupcyjnych oraz przekazywanie wiedzy na temat korupcji – tzw. edukacja antykorupcyjna – jest istotnym elementem wsparcia całego procesu zapobiegania i zwalczania korupcji. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 17.

Wykres nr 17

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Ogólna ocena wewnętrznego systemu edukacji realizowanego przez uczelnie wojskowe i ośrodki szkoleniowe jest na poziomie poniżej średniej.*

- *Na podstawie uzyskanych wyników należy stwierdzić, że wewnętrzny system edukacji antykorupcyjnej jest niewystarczający i powinien zostać poddany weryfikacji, ponieważ to tutaj odbywa się kształcenie postaw moralnych, przekazywanie wiedzy o zjawisku, informowanie o sposobie zachowania i wielu innych istotnych dla jednostki sprawach.*

- *Powyższe wyniki w połączeniu z minimalnym zaangażowaniem resortowej edukacji w prowadzone badania mogą oznaczać potrzebę przeprowadzenia dodatkowych badań pod kątem dostosowania obecnych programów szkoleń do aktualnych potrzeb.*

Pytanie nr 35: Czy zgodzi się Pan/Pani, że najskuteczniejszym narzędziem zwalczającym korupcję w resorcie obrony narodowej jest:

Wyniki badania zaprezentowano w tabeli nr 44.

Tabela nr 44.

Stosowanie procedur konkurencyjnych przy realizacji zamówień publicznych

Stosowanie procedur konkurencyjnych przy realizacji zamówień publicznych			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
64%	27%	0%	9%
Ścisły nadzór przełożonych			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
55%	36%	9%	0%
Etyka i uczciwość żołnierzy i pracowników			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
82%	9%	0%	9%
Kontrola wewnętrzna			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
64%	27%	0%	9%
Audyty wewnętrzny			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
55%	27%	9%	9%

Źródło: Badania własne

Wnioski

● *Do najskuteczniejszych narzędzi zwalczających korupcję w resorcie obrony należy zaliczyć:*

- *stosowanie procedur konkurencyjnych przy realizacji zamówień publicznych,*
- *ścisły nadzór przełożonych,*
- *etykę i uczciwość żołnierzy i pracowników,*
- *kontrolę wewnętrzną,*
- *audyt.*

- *Wymienione narzędzia dotyczą sfery dyscypliny oraz postaw etycznych – kontrola najwyższą formą zaufania.*

Pytanie nr 36: ***Czy zgodzi się Pan/Pani, że najlepsze metody przeciwdziałania korupcji to:***

Wyniki badania zaprezentowano w tabeli nr 45.

Tabela nr 45.

Formalny system zarządzania ryzykiem nadużyć i korupcji

Formalny system zarządzania ryzykiem nadużyć i korupcji			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
46%	36%	9%	9%
Wprowadzenie wewnętrznego kodeksu etyki dla żołnierzy i pracowników			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
27%	64%	0%	9%
Prowadzenie audytu wewnętrznego			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
46%	36%	9%	9%
Wdrożenie systemu whistleblowingu (ochrony osób informujących o nieprawidłowościach)			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
46%	36%	9%	9%
Ustanowienie nadzoru służbowego			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
55%	45%	0%	0%
Informowanie przez media, środki masowego przekazu, Internet			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
46%	36%	9%	9%

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Wprowadzenie wewnętrznego kodeksu etyki dla żołnierzy i pracowników bez jednoczesnej kontroli i nadzoru nie przyniesie oczekiwanych efektów w skutecznym przeciwdziałaniu korupcji.*
- *Wsparciem dla przeciwdziałania korupcji będzie zapewnienie lepszej ochrony dla osób informujących o korupcji oraz szerokie informowanie o korupcji w wojsku.*

Pytanie nr 37: Czy zgodzi się Pan/Pani, że najlepsze metody promowania norm etycznych wśród żołnierzy i pracowników to:

Wyniki badania zaprezentowano w tabeli nr 46.

Tabela nr 46.

Nagrody i wyróżnienia dla osób, które przyczyniły się do zwalczania korupcji lub niegospodarnego wydatkowania środków budżetowych

Nagrody i wyróżnienia dla osób, które przyczyniły się do zwalczania korupcji lub niegospodarnego wydatkowania środków budżetowych			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
73%	18%	9%	0%
Szkolenia i instruktaże z zakresu etyki i prawa karnego			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
55%	36%	0%	9%
Wyciąganie konsekwencji za każde naruszenie obowiązujących w jednostce norm zachowań			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
82%	18%	9%	9%

Źródło: Badania własne

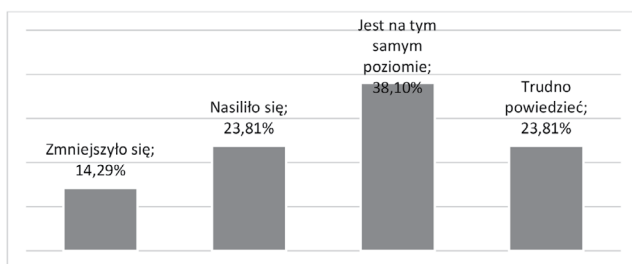
Wnioski

- *Aby skutecznie walczyć z korupcją, należy stosować czasem dość radykalne metody – tzw. kij i marchewka, równocześnie nagradzając osoby, którym zależy na wykrywaniu nadużyć, przy jednoczesnym zachowaniu zasady nieuchronności kary.*

Pytanie nr 7: **Czy Pana/Pani zdaniem od momentu utworzenia Biura ds. Procedur Antykorupcyjnych w MON zjawisko korupcji...**

Jedynie 14% badanych wybrało odpowiedź *Zmniejszyło się*. Odpowiedź *Nasiliło się* wybrało 24% badanych, co stanowi prawie 1/4 badanych. Odpowiedź *Jest na tym samym poziomie* wybrało ponad 1/3 badanych, a odpowiedź *Trudno powiedzieć* wybrało 24% badanych. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 18.

Wykres nr 18

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Samo utworzenie komórki zajmującej się procedurami antykorupcyjnymi nie daje gwarancji na skuteczne obniżenie zjawiska korupcji w wojsku.*

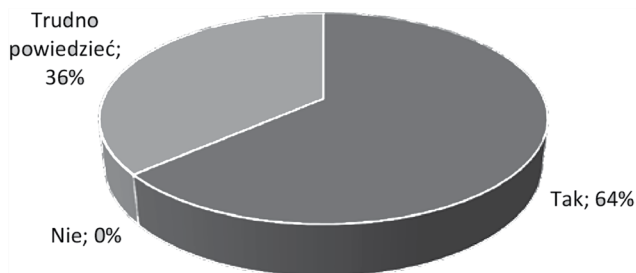
- *Wiedza na temat zadań realizowanych przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych wydaje się niewystarczająca dla prawie 1/4 badanych.*

- *Działalność Biura musi być umieszczona w programach szkoleń realizowanych przez resortowy system edukacji.*

Pytanie nr 16: ***Czy Pana/Pani zdaniem nawiązanie ścisłej współpracy pomiędzy Ministrem Obrony Narodowej a Szefem Centralnego Biura Antykorupcyjnego może przyczynić się do obniżenia poziomu korupcji w wojsku?***

Na tak postawione pytanie 2/3 badanych wybrało odpowiedź *Tak*. Odpowiedź *Trudno powiedzieć* wybrało 36% badanych, natomiast nikt nie wybrał odpowiedzi *Nie*. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 19.

Wykres nr 19

Źródło: Badania własne

Wnioski

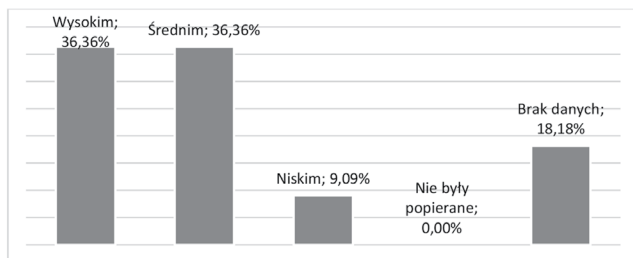
- *Ścisła współpraca pomiędzy Ministrem Obrony Narodowej a Szefem Centralnego Biura Antykorupcyjnego powinna przyczynić się do obniżenia korupcji w wojsku pod warunkiem precyzyjnego określenia zakresu i sposobu jej realizacji oraz współpracy.*
- *Współpraca pomiędzy tymi podmiotami powinna dotyczyć również wymiany doświadczeń, a także informacji na temat stosowanych metod i procedur antykorupcyjnych oraz mechanizmów popełniania przestępstw korupcyjnych.*

Pytanie nr 18: ***Na jakim poziomie podejmowane od 2005 roku przez MON działania antykorupcyjne miały wsparcie u polityków?***

Poparcie polityków dla działań antykorupcyjnych realizowanych przez MON należy uznać za duże, o czym świadczy wy-

bór odpowiedzi *Wysokim* oraz *Średnim* po 36% dla obu. Jedynie 9% wybrało poziom *Niski*. Nikt z badanych nie wybrał odpowiedzi negatywnej, tj. *Nie były*. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 20.

Wykres nr 20

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Udział polityki oraz polityków w strategicznych działaniach państwa, do których niewątpliwie należy zaliczyć wdrażanie działań antykorupcyjnych w wojsku, trzeba niewątpliwie uznać za znaczący. Biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonego badania, należy stwierdzić, że resort obrony narodowej był wspierany na dość wysokim poziomie przez polityków w podejmowanych przez siebie działaniach antykorupcyjnych.*

- *Informacje na temat politycznego wsparcia polityków dla podejmowanych działań powinny być skuteczniej kierowane do szerszego grona odbiorców, ponieważ 18% badanych nie posiadało żadnej wiedzy w tym obszarze.*

- *Konieczny jest jasny komunikat, że korupcja na żadnym szczeblu nie jest akceptowalna, a więc niezależnie od osoby czy też sprawowanej funkcji.*

Pytanie nr 22: **Jakie podmioty poza Biurem ds. Procedur Antykorupcyjnych są najbardziej zaangażowane w proces zwalczania korupcji w wojsku?**

Badani mieli za zadanie wskazać podmioty uczestniczące w zwalczaniu korupcji w wojsku. Poniżej podmioty, które wskazano, uszeregowane według najczęściej wskazywanych:

- Centralne Biuro Antykorupcyjne,
- Żandarmeria Wojskowa,
- Służba Kontrwywiadu Wojskowego,
- Biuro Audytu Wewnętrznego Ministerstwa Obrony Narodowej,
- system Kontroli Wewnętrznej funkcjonujący w Ministerstwie Obrony Narodowej,
- Departament Kontroli Ministerstwa Obrony Narodowej,
- Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych,
- Departament Wychowania i Promocji Obronności Ministerstwa Obrony Narodowej,
- Departament Administracyjny Ministerstwa Obrony Narodowej,
- Naczelna Prokuratura Wojskowa,
- Policja,
- Służba Wywiadu Wojskowego.

Wnioski

- *Badani wykazali się dużą wiedzą na temat podmiotów biorących udział w zwalczaniu korupcji w wojsku.*
- *Część podmiotów uczestniczy w zwalczaniu korupcji w wojsku, natomiast pozostałe podmioty nie wykonują takich zadań, co może świadczyć o niepełnej wiedzy na temat zadań i uprawnień niektórych z nich.*

Pytanie nr 26: ***Czy wdrażane rozwiązania i reformy antykorupcyjne były opracowywane wyłącznie przez MON, czy we współpracy z innymi podmiotami?***

W tym pytaniu chodziło o uzyskanie informacji na temat autorów i współautorów rozwiązań i reform antykorupcyjnych.

Poniżej zestawienie propozycji:

- Centralne Biuro Antykorupcyjne,
- Ministerstwo Obrony Narodowej,
- NATO Building Integrity Team,
- organizacje pozarządowe, takie jak: Transparency International, Fundacja Batorego,
- Żandarmeria Wojskowa,
- Naczelna Prokuratura Wojskowa,
- Służba Kontrwywiadu Wojskowego,
- Służba Wywiadu Wojskowego,
- Departament Kontroli Ministerstwa Obrony Narodowej,
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych,
- Pełnomocnik Rządu ds. Korupcji.

Wnioski

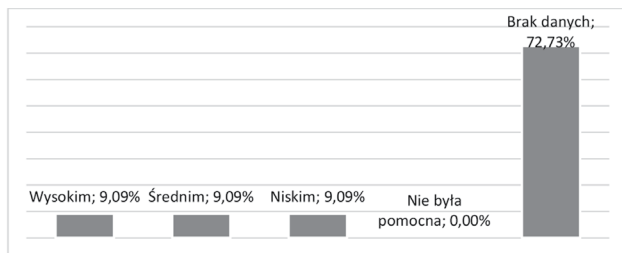
● *Opracowywanie rozwiązań i reform antykorupcyjnych nie może być realizowane wyłącznie przez jeden podmiot bez udziału wiedzy i doświadczenia innych, między innymi NGO, NATO, służb, całej administracji, w tym komórek i jednostek wewnętrznych resortu obrony narodowej.*

● *Współpraca z szerokim gronem ekspertów we wskazanych podmiotach przyczyniła się, co zostało udowodnione w kilku poprzednich pytaniach, do zmniejszenia zjawiska korupcji w resorcie obrony narodowej.*

Pytanie nr 27: *Na jakim poziomie współpraca MON z Transparency International Polska lub innymi organizacjami pozarządowymi była pomocna przy opracowywaniu rozwiązań lub reform antykorupcyjnych?*

Celem pytania było uzyskanie informacji na temat poziomu współpracy podczas opracowywania rozwiązań i reform antykorupcyjnych z organizacjami pozarządowymi. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 21.

Wykres nr 21

Źródło: Badania własne

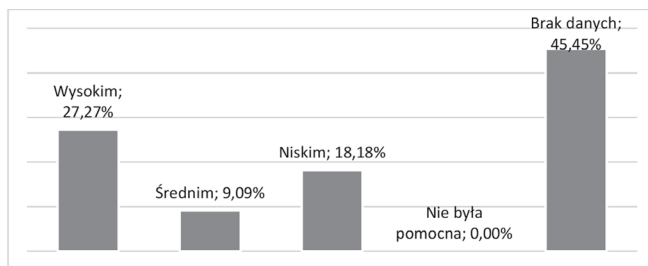
Wnioski

- *Z przeprowadzonego badania wynika, że udział organizacji pozarządowych w opracowywaniu rozwiązań i reform antykorupcyjnych w wojsku był mały, a przeważająca część badanych nie miała na temat żadnej wiedzy.*

- *Warto się zastanowić nad zacieśnieniem współpracy pomiędzy MON a organizacjami pozarządowymi (Transparency International, Fundacja Batorego) przynajmniej w obszarze wymiany doświadczeń, na przykład w tego typu przedsięwzięciach, jakim jest ten właśnie raport.*

Pytanie nr 29: *Na jakim poziomie współpraca MON ze Służbą Kontrwywiadu Wojskowego była pomocna przy opracowywaniu rozwiązań lub reform antykorupcyjnych?*

Służba Kontrwywiadu Wojskowego jest służbą, która w swoich zadaniach ma zwalczanie korupcji w resorcie obrony narodowej. Celem badania było uzyskanie informacji na temat poziomu współpracy z MON przy zwalczaniu tej formy przestępczości. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 22.

Źródło: Badania własne

Współpraca SKW z MON nie jest realizowana na wystarczającym poziomie, ponieważ tylko 27% badanych wybrało poziom *Wysoki* i 9% poziom *Średni*. Poziom *Niski* został wybrany przez 18% badanych, a aż 45% nie ma wiedzy na ten temat.

Wnioski

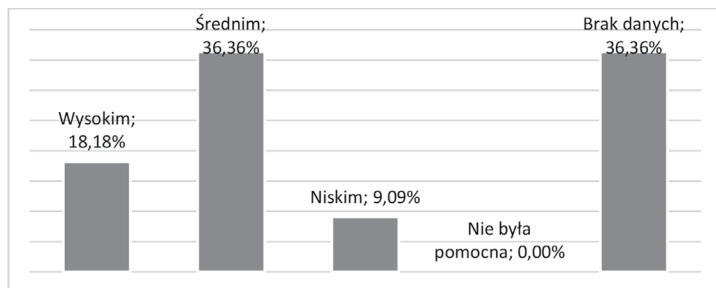
- *Biorąc pod uwagę ustawowe zadania SKW, do których należy m.in. zwalczanie korupcji w wojsku, trzeba podjąć odpowiednie działania zmierzające do zacieśnienia współpracy pomiędzy tymi organami.*

- *Niektóre współczynniki mogą być nieprecyzyjne ze względu na formę działania służb, która zakłada często skrytość podejmowanych działań.*

Pytanie nr 30: *Na jakim poziomie współpraca MON z Żandarmerią Wojskową była pomocna przy opracowywaniu rozwiązań lub reform antykorupcyjnych?*

Żandarmeria Wojskowa jest kolejnym bardzo ważnym organem wspomagającym resort obrony narodowej w zwalczaniu korupcji w wojsku. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 23.

Wykres nr 23

Źródło: Badania własne

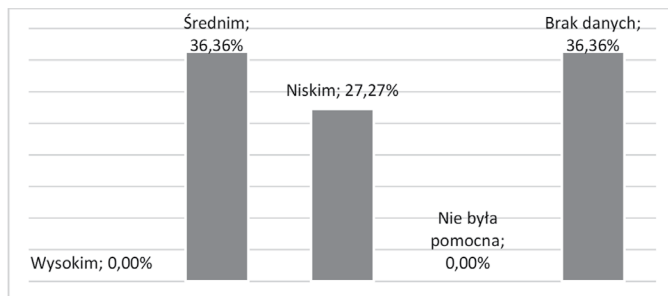

Wnioski

- *Poziom współpracy pomiędzy tymi organami należy uznać za dobry, ale nie zadowalający, ponieważ ponad 1/3 badanych nie ma żadnej wiedzy na ten temat.*
- *Żandarmeria Wojskowa ściśle współpracuje z Naczelną Prokuraturą Wojskową przy realizacji spraw korupcyjnych w wojsku, dlatego też poziom współpracy z MON powinien być wyższy. Należy przeprowadzić dodatkową analizę tego stanu oraz podjąć odpowiednie działania.*

Pytanie nr 31: ***Na jakim poziomie współpraca MON z Naczelną Prokuraturą Wojskową była pomocna przy opracowywaniu rozwiązań lub reform antykorupcyjnych?***

Udział Naczelnej Prokuratury Wojskowej w procesie zwalczania przestępczości korupcyjnej w resorcie obrony narodowej jest niezwykle ważny nie tylko w prowadzeniu spraw korupcyjnych, ale również w definiowaniu mechanizmów korupcyjnych i opracowywaniu odpowiednich działań zapobiegawczych. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 24.

Źródło: Badania własne

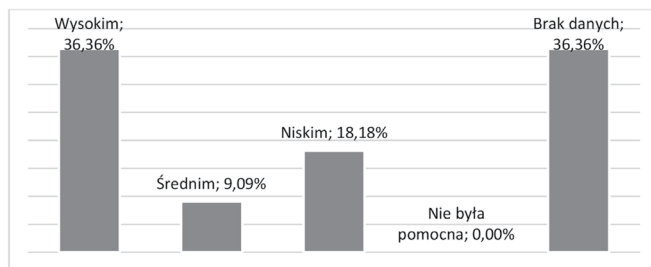

Wnioski

● *Poziom współpracy pomiędzy tymi organami należy uznać za niewystarczający lub niewidoczny, o czym świadczy jedynie 36% dla poziomu średniego, natomiast poziom niski wybrało aż 27% badanych. Ponad 1/3 badanych nie ma wiedzy na ten temat tego, co może świadczyć o nie do końca trwałej współpracy lub braku właściwego i skutecznego sposobu przekazywania tej wiedzy w ramach MON.*

Pytanie nr 32: *Na jakim poziomie działania Departamentu Kontroli MON były pomocne przy opracowywaniu rozwiązań lub reform antykorupcyjnych?*

Należy przypuszczać, że Departament Kontroli posiada dużą wiedzę w definiowaniu mechanizmów korupcyjnych i opracowywaniu odpowiednich działań zapobiegawczych. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 25.

Wykres nr 25

Źródło: Badania własne

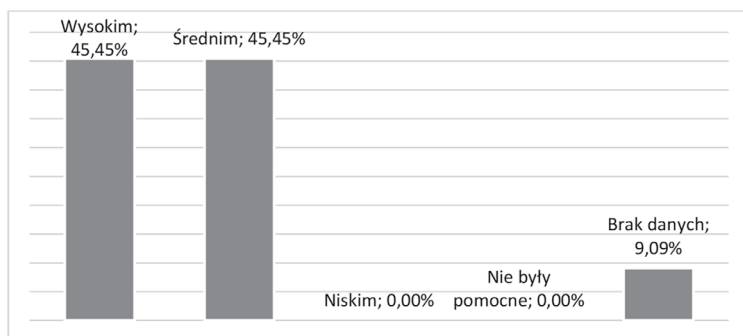
Wnioski

- *Współpraca pomiędzy tymi organami powinna być na wyższym poziomie, tym bardziej że Departament Kontroli jest komórką organizacyjną MON. Niska ocena współpracy powinna powodować wydanie stosownych poleceń celem nawiązania ścisłej współpracy.*
- *Wnioski pokontrolne dotyczą przeważnie działalności poszczególnego podmiotu badanego i nie wpływają na rozwiązania generalne.*

Pytanie nr 33: *Na jakim poziomie działania Biura Audytu Wewnętrzznego MON lub audytorów wewnętrznych zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych resortu obrony narodowej były pomocne przy opracowywaniu rozwiązań lub reform antykorupcyjnych?*

Audyt wewnętrzny powinien stanowić duże wsparcie w procesie zapobiegania przestępczości korupcyjnej w resorcie obrony narodowej oraz w opracowywaniu rozwiązań i reform antykorupcyjnych. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 26.

Wykres nr 26

Źródło: Badania własne

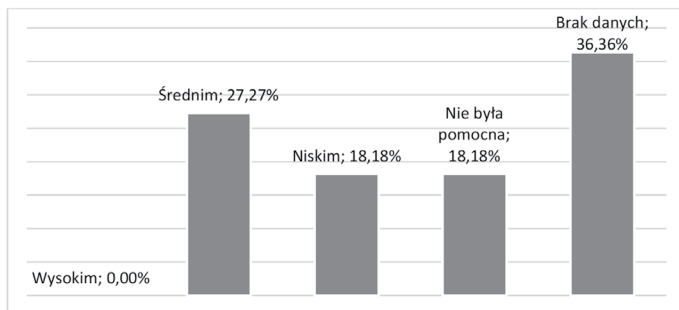

Wnioski

- *Uzyskane wyniki badania należy uznać za więcej niż dobre. Poziom wysoki oraz średni wybrało łącznie 90% badanych. Współpraca pomiędzy tymi podmiotami jest na odpowiednio wysokim poziomie i wymaga podejmowania dodatkowych działań mobilizujących czy naprawczych jedynie w celu głębszego zaznaczenia tendencji wysokiego profesjonalizmu działań.*

Pytanie nr 34: Na jakim poziomie współpraca MON z NATO była pomocna przy opracowywaniu rozwiązań lub reform antykorupcyjnych?

Celem pytania było uzyskanie wiedzy na temat poziomu współpracy z NATO podczas wdrażania rozwiązań i reform antykorupcyjnych w resorcie obrony narodowej. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 27.

Wykres nr 27

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Wyniki badania świadczą o niskiej współpracy pomiędzy MON a NATO, co może być spowodowane brakiem możliwości wykorzystania doświadczeń NATO w polskich warunkach funkcjonowania resortu obrony narodowej.*

- *Widoczny jest brak nagłośnienia faktu współpracy np. przy NATO Self-Assessment.*

Pytanie nr 40: *Czy zgodzi się Pan/Pani, że działania podejmowane przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych od momentu jego utworzenia:*

Wyniki badania zaprezentowano w tabeli nr 47.

Tabela nr 47.

Były pomocne

Były pomocne			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
18%	73%	0%	9%
Były skuteczne			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
18%	73%	0%	9%
Przybliżają problematykę korupcji oraz uświadamiają skalę zagrożenia dla wojska			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
36%	64%	0%	0%
Były gwarancją dla bezpieczeństwa zakupów sprzętu			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
9%	36%	55%	9%

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Działania podejmowane przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych zostały ocenione wysoko pomimo krótkiego czasu działania i problemów kadrowych.*
- *Pomimo tak szerokiej działalności Biura oraz jego zaangażowania w zapobieganie zjawiska korupcji, nie stanowi ono jeszcze gwarancji dla bezpieczeństwa zakupów sprzętu, a w związku z tym powinno podlegać dalszej ewaluacji.*

Pytanie nr 9: ***Proszę wymienić, jakie obszary działalności w kierowanej przez Pana/Panią jednostce/komórcie organizacyjnej są najbardziej narażone na korupcję.***

Badani wymienili następujące obszary:

- zamówienia publiczne – opracowanie dokumentów dotyczących zamówień,
- kadry, w tym polityka kadrowa,
- logistyka,
- finanse,
- ustalanie priorytetów modernizacji technicznej Sił Zbrojnych,
- opracowywanie zdolności operacyjnych i wymagań operacyjnych,
- proces legislacyjny,
- zadania związane z centralnymi planami rzeczowymi
- opiniowanie dokumentów normatywnych zewnętrznych np. z poziomu oceny technologii, rodzajów leków i procedur produkcji oraz sprzętu medycznego,
- gospodarowanie nieruchomościami w trwałym zarządzie Ministerstwa Obrony Narodowej,
- procedury inwestycyjne w dziedzinie NSIP,
- zakupy dotyczące umundurowania oraz wysoce specjalistycznego sprzętu,
- plany podziału środków na inwestycje budowlane oraz zakupy sprzętu i wyposażenia dla uczelni wojskowych,
- postępowania konkursowe na realizację prac badawczo-rozwojowych realizowanych w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju oraz przetargi na realizację badań w ramach planu Ministerstwa Obrony Narodowej.

Wnioski

● *Wymienione obszary najbardziej narażone na korupcję powinny zostać poddane wnikliwej analizie pod kątem opracowania i wdrożenia odpowiednich działań zapobiegawczych.*

Pytanie nr 23: *Jakie zdarzenia mogą być głównym motorem napędowym do podejmowania działań antykorupcyjnych?*

Badani mieli podjąć próbę wskazania zdarzeń, które będą skutecznym bodźcem w działaniach antykorupcyjnych podejmowanych przez resort obrony narodowej. Poniżej zestawienie propozycji:

- przykład „idzie z góry” – etyczna postawa osób sprawujących władzę, autorytetów społecznych, nieusprawiedliwianie określonych działań niezgodnych z prawem lub nieetycznych, lecz ich bezwzględne potępienie, które przenosi się na postawy żołnierzy i urzędników. Brak tych elementów włącza mechanizm usprawiedliwiający i górę biorą stereotypy, np. „skoro oni mogą, to czemu nie ja”,
- konsekwentna profilaktyka – długookresowe programy rządowe we współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- represja, nieuchronność kary za działania korupcyjne,
- działanie na rzecz swoistej mody na zabiegi antykorupcyjne (w dobie tabloidów mogłyby to być przekonywujące akcje społeczne firmowane przez popularne osoby),
- elektronizacja, tym samym pełna transparentność, zamówień publicznych. Doskonalenie niewykorzystywanych narzędzi, takich jak dynamiczny system zakupów, licytacja elektroniczna,
- doniesienia medialne o tzw. aferach na najwyższych szczeblach,
- motorem napędowym do podejmowania działań są zazwyczaj konkretne, wykryte przypadki korupcji w resorcie obrony narodowej, lecz mogą być nimi także:
 - zainteresowanie mediów, organizacji pozarządowych lub obywateli działaniami władzy,
 - wprowadzenie ścisłego nadzoru nad egzekwowaniem działań w zakresie antykorupcyjnym,
 - programy rządowe, resortowe w zakresie zwalczania korupcji monitorowane zewnętrznie,

- niezadowolenie z efektów podejmowanych działań (niska efektywność i skuteczność),
- prowadzone kontrole zewnętrzne i ich wyniki,
- działania podejmowane przez inne resorty i pozytywne efekty,
- ujawnianie zjawisk korupcji w SZ RP, których wyrazem są prowadzone przez organa ścigania postępowania karne,
- mocna i zdecydowana postawa kierownictwa w kontekście tematyki antykorupcyjnej,
- medialne afery korupcyjne, wypadki podczas szkoleń lub operacji wojskowych, w tym nieudane przeprowadzanie operacji wojskowych będące wynikiem korupcji przy zakupie sprzętu,
- prowadzenie medialnej historii przestępstw korupcyjnych – najczęściej media „z pasją” informują o wybuchu afery korupcyjnej, ale rzadko doprowadzają proces informacyjny do końca, co czasami może być spowodowane prowadzeniem spraw przez sądy latami.

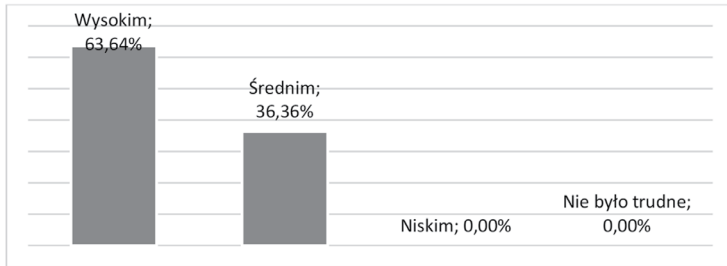
Wnioski

- *Badani przedstawili szeroki wachlarz zdarzeń, które mogą być swoistym motorem napędowym do podejmowania działań antykorupcyjnych, co świadczy o dużej świadomości zagrożenia korupcją oraz o dużych problemach ze zwalczaniem tego zjawiska.*
- *Część z przedstawionych propozycji została już wdrożona w ramach różnych programów i reform.*
- *Uwagę zwraca konieczność nagłaśniania oraz postawa kierownictwa wobec korupcji.*

Pytanie nr 24: *Na jakim poziomie wdrażanie rozwiązań i reform antykorupcyjnych jest zadaniem trudnym?*

Celem pytania było zaprezentowanie skali trudności w podejmowaniu i wdrażaniu rozwiązań i reform antykorupcyjnych. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 28.

Wykres nr 28

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Wdrażanie rozwiązań i reform antykorupcyjnych przez resort obrony narodowej jest zjawiskiem niezwykle trudnym, co jednoznacznie wskazały wyniki badania.*

- *Wysoki poziom trudności przy wdrażaniu reform świadczyć może m.in. o dużym oporze części osób, które widzą w tym zagrożenie dla swojej przestępczej działalności lub ryzyko zmiany dotychczasowych przyzwyczajeń i schematów działań.*

- *Pozytywny udział w tych działaniach mają politycy, o czym była już mowa w pytaniu nr 18, którzy mają duży, a czasami decydujący wpływ na tego typu inicjatywy.*

Pytanie nr 25: *Jakie problemy występują podczas wdrażania poszczególnych rozwiązań lub reform antykorupcyjnych?*

W tym pytaniu badani mieli sformułować problemy, z jakimi się spotkali podczas wdrażania rozwiązań lub reform antykorupcyjnych w podległych im jednostkach/komórkach organizacyjnych. Kolejne bardzo ważne pytanie, ponieważ wskazane problemy mogą zostać wykorzystane do głębokiej analizy sposobów i rodzajów wdrażanych rozwiązań. Dodatkowo będą stanowiły materiał poglądowy dla innych państw wdrażających podobne rozwiązania. Poniżej zestawienie propozycji:

- niechęć do dokonywania jakichkolwiek zmian w resorcie obrony narodowej,

- brak wiary w skuteczność rozwiązań lub reform antykorupcyjnych,
- w przypadku zamówień publicznych postawa mediów i polityków (którzy je uchwalali), narzekających na nieefektywność prawa, w konsekwencji osoby zobowiązane do stosowania takiego prawa czują się usprawiedliwione w dążeniu do unikania stosowania takich przepisów,
- budowanie wrażenia, że każdy narażony na zjawisko korupcji jest „podejrzany”,
- podkreślanie, że korupcja w wojsku dotyczy tylko żołnierzy,
- układy koleżeńskie oraz istniejące grupy interesów (nepotyzm i kumoterstwo),
- brak jednolitego podejścia do zagadnień korupcyjnych i identyfikacji konfliktów interesów oraz brak usystematyzowanej wiedzy w tym zakresie na poszczególnych szczeblach organizacji,
- brak narzędzi do analizy ryzyka zachowań korupcyjnych w ramach podejmowanych działań oraz oceny skutków ich występowania,
- brak jednolitej polityki antykorupcyjnej pokazującej cele, do których dąży organizacja,
- częste zmiany w przepisach prawa,
- zmiana świadomości żołnierzy i pracowników na temat problemów korupcji,
- niska skuteczność organów ścigania,
- mentalność społeczna oraz akceptacja zachowań korupcyjnych,
- ścisła hierarchiczna podległość (rozkazy), wpływy (wzajemne załatwianie spraw „coś za coś”),
- niechęć pracowników i żołnierzy do okresu karencji na podejmowanie pracy w podmiotach uczestniczących w postępowaniach po zakończeniu służby (pracy).

- *Wymienione problemy potwierdzają tezę, że wdrażanie reform antykorupcyjnych wiąże się z ogromem pracy oraz problemami, które mogą negatywnie wpływać na osiągnięte cele.*

- *Każdy z wymienionych problemów powinien zostać poddany szerszej analizie pod kątem ustalenia powodów jego występowania oraz wpływania na wdrażanie reform.*

Pytanie nr 38: *Czy zgodzi się Pan/Pani, że najskuteczniejsze działania w zakresie ujawniania korupcji w wojsku są podejmowane przez:*

Wyniki badania zaprezentowano w tabeli nr 48.

Tabela nr 48.

Centralne Biuro Antykorupcyjne

Centralne Biuro Antykorupcyjne			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
18%	45%	37%	0%
Służbę Kontrwywiadu Wojskowego			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
36%	55%	9%	0%
Żandarmerię Wojskową			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
45%	55%	0%	0%
Naczelną Prokuraturę Wojskową			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
18%	45%	37%	0%
Policję			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
9%	45%	37%	9%

Źródło: Badania własne

- *Żadna z wymienionych służb czy organów nie jest w pełni skuteczna w zwalczaniu korupcji w wojsku, chociaż mają pozytywny wpływ na ujawnianie korupcji w wojsku.*
- *Wyniki mogą nie być obiektywne – nikt nie lubi mówić o problemach.*

Pytanie nr 39: Czy zgodzi się Pan/Pani, że największą obecnie przeszkodą w skutecznym zwalczaniu korupcji w wojsku jest:

Wyniki badania zaprezentowano w tabeli nr 49.

Tabela nr 49.
Kumoterstwo i nepotyzm

Kumoterstwo i nepotyzm			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
27%	55%	9%	9%
Długotrwałe postępowania dochodzeniowo-śledcze			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
27%	55%	9%	9%
Brak wystarczającej wiedzy na temat metod i sposobów korumpowania, co pozwala na łatwe manipulowanie ludźmi			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
36%	55%	9%	0%
Bardzo skomplikowane procedury planowania i realizacji wydatków			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
9%	55%	27%	9%
Wyciąganie konsekwencji niewspółmiernych do nieetycznych działań			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
18%	73%	9%	0%

Brak kompetencji organów ścigania			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
0%	27%	64%	9%
Brak woli politycznej do ścigania przestępstw			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
18%	18%	64%	0%

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Do największych przeszkód w zakresie skutecznego zwalczania korupcji w wojsku zaliczyć należy:*
 - *kumoterstwo i nepotyzm,*
 - *długotrwałe postępowania dochodzeniowo-śledcze,*
 - *brak wystarczającej wiedzy na temat metod i sposobów korumpowania,*
 - *skomplikowane procedury planowania i realizacji wydatków,*
 - *wyciąganie konsekwencji niewspółmiernych do nieetycznych działań.*
- *Wysoko zostały ocenione kompetencje organów ścigania oraz wola polityczna do ścigania przestępstw.*

CZĘŚĆ 3. PERSPEKTYWA

Pytanie nr 42: **Wymień, które z wprowadzonych rozwiązań lub reform antykorupcyjnych uważasz za najskuteczniejsze:**

W tym pytaniu chodziło o uzyskanie informacji na temat skuteczności poszczególnych działań antykorupcyjnych. Poniżej zestawienie propozycji:

- **klauzule kontraktowe zapobiegające konfliktowi interesów,**

- nadzór antykorupcyjny dotyczący zamówień oraz legislacji,
- szkolenie personelu narażonego na korupcję,
- oświadczenia o braku konfliktów interesów (ustawa PZP),
- wprowadzanie zasad konkursowych,
- audyt wewnętrzny,
- wprowadzenie obowiązku składania oświadczeń majątkowych,
- przekazywanie informacji o zjawiskach korupcji,
- wykorzystanie obowiązujących rozwiązań prawnych (ustawa PZP) poprzez nadzór, kontrolę i szkolenia podnoszące świadomość osób narażonych na zjawisko korupcji,
- decyzja nr 125/MON „antylobbująca”,
- propagowanie rozwiązań i walki z korupcją poprzez utworzenie instytucji, tj. BPA, CBA.

Wnioski

● *Większość z wprowadzonych rozwiązań i reform antykorupcyjnych przyniosła według badanych duże korzyści w walce z korupcją w resorcie obrony narodowej, co pozytywnie wpływa na ocenę działań resortu.*

Pytanie nr 43: ***Wymień, które z wprowadzonych rozwiązań lub reform antykorupcyjnych nie przyniosły oczekiwanych efektów:***

W tym pytaniu chodziło o uzyskanie informacji na temat działań, które nie przyniosły oczekiwanych efektów lub które nie były potrzebne. Poniżej zestawienie propozycji:

- nagłaśnianie spraw przed ich ostatecznym wyjaśnieniem,
- art. 122a ustawy pragmatycznej, który jest przepisem obchodzonym,
- szkolenia antykorupcyjne – poprzez brak kompleksowości działań,

- skrzynka stop.korupcji@mon.gov.pl,
- procedury zamówień publicznych,
- prowadzenie równoległe dochodzeń i sprawdzeń mimo już wydanych rozstrzygnięć przez inne kompetentne organy, np. CBA, ŻW,
- przekazywanie mienia do Agencji Mienia Wojskowego i z Agencji Mienia Wojskowego poza resort obrony narodowej,
- problemy przy wdrażaniu nowych rozwiązań są zawsze, a te nie mają większego wpływu na zaniżenie skuteczności walki z korupcją w wojsku.

Wnioski

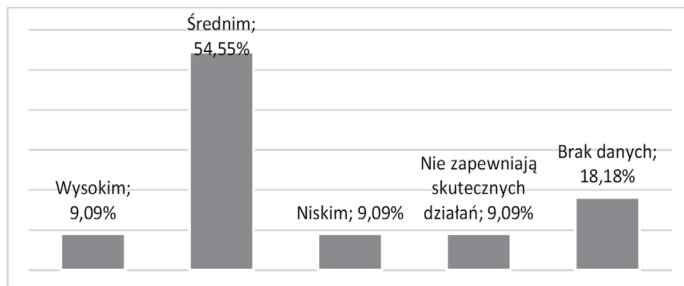
- *Wdrażanie rozwiązań i reform antykorupcyjnych często jest postrzegane jako ingerencja w czyjeś kompetencje, dlatego część z nich odbierana jest negatywnie.*

- *Wymienione powyżej działania powinny zostać wzięte pod uwagę przy ewentualnych wewnętrznych reformach w strukturze i zadaniach poszczególnych jednostek i komórek organizacyjnych MON.*

- *Ważne jest precyzyjne określanie celów i sposobów realizacji podejmowanych działań oraz jasne wskazywanie oczekiwań, jakie mają przynieść.*

Pytanie nr 45: *Na jakim poziomie środki przeznaczone na walkę z korupcją zapewniają skuteczność podejmowanych działań?*

Celem pytania było uzyskanie wiedzy na temat poziomu finansowania działań zwalczania korupcji w resorcie obrony narodowej. Zestawienie wyników zaprezentowano na wykresie nr 29.

Źródło: Badania własne

Wnioski

- Środki przeznaczone na walkę z korupcją w resorcie obrony narodowej wydają się wystarczające, natomiast sama walka powinna być realizowana z większym zaangażowaniem.
- Środki na walkę z korupcją nie powinny dotyczyć tylko sfery finansowej, ale również kadrowej – np. skuteczne dopasowanie zasobów, łącznie ze wzmocnieniem najbardziej efektywnych struktur działających w tym obszarze.

Pytanie nr 41: **Czy zgodzi się Pan/Pani, że w celu skutecznego przeciwdziałania korupcji w wojsku należy:**

Wyniki badania zaprezentowano w tabeli nr 50.

Tabela nr 50.

Wprowadzenie zarządzania przez cele – podniesienie świadomości, na co wydatkowane są środki budżetowe

Wprowadzić zarządzanie przez cele – podniesienie świadomości, na co wydatkowane są środki budżetowe			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
36%	46%	9%	9%
Zwiększyć zaangażowanie Biura ds. Procedur Antykorupcyjnych w planowane przedsięwzięcia			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
9%	55%	27%	9%

Zintensyfikować kontrole wewnętrzne i wzmocnić audyt wewnętrzny			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
64%	36%	0%	0%
zaangażować większą liczbę osób w jednostkach/komórkach organizacyjnych w działania antykorupcyjne			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
18%	46%	27%	9%
Wdrożyć szeroką politykę antykorupcyjną (strategię działań antykorupcyjnych)			
stanowczo się zgadzam	zgadzam się	nie zgadzam się	stanowczo nie zgadzam się
46%	36%	9%	9%

Źródło: Badania własne

Wnioski

- *Wprowadzenie zarządzania przez cele, wzmocnienie audytu wewnętrznego, zaangażowanie większej liczby osób w walkę z korupcją oraz wdrożenie polityki antykorupcyjnej to w ocenie badanych skuteczne działania w zwalczaniu korupcji w wojsku.*

- *Zaangażowanie Biura ds. Procedur Antykorupcyjnych w działalność antykorupcyjną jest bardzo duże, przy czym należy pamiętać o jego ograniczonych zasobach osobowych.*

Pytanie nr 44: **Podaj propozycje innych działań, niewymienionych do tej pory, które przyczyniły się do skuteczniejszej walki z korupcją w resorcie obrony narodowej:**

W tym przypadku chodziło o uzyskanie informacji na temat dodatkowych działań, które mogłyby mieć korzystny wpływ na działania antykorupcyjne. Poniżej zestawienie propozycji:

- utworzenie lokalnej tarczy antykorupcyjnej, zwłaszcza w kontekście niewystarczającego wsparcia ze strony instytucji zewnętrznych – zadanie możliwe do zrealizowania pod warunkiem znacznego zwiększenia stanu Biura ds. Procedur Antykorupcyjnych,

- mechanizmy ograniczające bezkolizyjny przepływ osób pomiędzy sektorami publicznym i prywatnym w newralgicznych obszarach – art. 122a ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych ograniczający zjawisko tzw. obrotowych drzwi (revolving doors) w stosunku do osób zaangażowanych w proces udzielania zamówień,
- zmiana procedur planowania zamierzeń i planowania budżetowego w resorcie – wprowadzenie planowania wieloletniego opartego w głównej mierze na wykonywaniu założeń perspektywicznych, a nie bieżących,
- wprowadzenie terytorialnego systemu zabezpieczania jednostek w oparciu o specjalistyczne jednostki – Wojskowe Oddziały Gospodarcze, to jest oddzielenie łańcucha dowodzenia i zgłaszania potrzeb, od łańcucha udzielania zamówień,
- wprowadzenie szerokiej polityki antykorupcyjnej (strategii antykorupcyjnej),
- wprowadzenie zarządzania procesowego zwłaszcza w zakresie procesu identyfikacji potrzeb, zamówień oraz realizacji umów z uwzględnieniem aspektów antykorupcyjnych i analizy ryzyka na każdym etapie,
- wprowadzenie systemu ochrony osób zgłaszających nieprawidłowości,
- większy nadzór w obszarze zamówień publicznych w resorcie,
- zwiększenie odpowiedzialności karnej oraz skuteczne jej egzekwowanie,
- zwiększenie odpowiedzialności finansowej oraz skuteczne jej egzekwowanie,
- kształtowanie postaw etycznych,
- objęcie ochroną osób realizujących procedury przetargowe, informowanie i podejmowanie zdecydowanych działań wobec firm, które choćby nadużyły zaufania wobec wojska,
- więcej szkoleń dotyczących antykorupcji na wszystkich szczeblach w resorcie obrony narodowej,

- wdrożenie rozwiązań opartych na whistleblowingu, w wyniku czego można byłoby uzyskać pozasłużbową ścieżkę eskalacji problemów z korupcją, wdrożenie formalnego systemu zarządzania ryzykiem nadużyć i inne wymienione wyżej.

Wnioski

- *Większość z wymienionych propozycji jest realizowana, dlatego też należy poddać analizie ich sposób wdrażania oraz informowania o nich.*
- *Część propozycji dotyczy skutecznego egzekwowania kar, co w praktyce oznacza zwiększenie skuteczności wymiaru sprawiedliwości.*
- *Niektóre z rozwiązań nie funkcjonują jeszcze w pełnym zakresie, jednak cieszyć może ich zauważalność.*

Pytanie nr 46: *Proszę o komentarz do przeprowadzonego badania pod kątem zasadności prowadzonego badania oraz ewentualnych korzyści z niego płynących:*

Celem było uzyskanie opinii respondentów na temat badanego zagadnienia, w tym oceny podjętych badań, ich zasadności, celowości oraz ewentualnych korzyści, jakie mogą w dalszej perspektywie wnieść w proces zwalczania korupcji w wojsku. Poniżej zestawienie propozycji:

- wyniki kwestionariusza mogą wpłynąć na wdrożenie nowych – do tej pory niestosowanych procedur,
- udzielanie odpowiedzi na kilkadziesiąt pytań nie przyczyni się do zmniejszenia korupcji. Miernikiem powinna być wykrywalność przypadków zaistnienia korupcji lub przypadków wysokiego ryzyka,
- im więcej działań informacyjno-szkoleniowych, tym większa szansa, że poziom korupcji będzie mniejszy,
- badanie zasadne,
- badanie powinno przynieść dodatkowe korzyści – dalsze propagowanie korupcji jako negatywnego zjawiska

wpływającego na ewentualne osłabienie armii i bezpieczeństwa zewnętrznego, podnoszenie świadomości istnienia zjawiska i konsekwencji jego występowania.

Wnioski

- *Opinia badanych na temat prowadzonego badania jest bardzo wysoka.*
- *Badanie powinno przynieść wymierne korzyści osobom odpowiedzialnym za opracowywanie oraz wdrażanie rozwiązań i reform antykorupcyjnych.*
- *Z wynikami badań należy zapoznać możliwie jak najszersze grono osób z resortu obrony narodowej.*
- *Wyniki badania powinny zostać przedstawione również politykom.*

3.6. Podsumowanie i wnioski

Analiza uzyskanych informacji podczas badania pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. Wśród badanych istnieje wysoka świadomość zagrożenia, jakie niesie za sobą korupcja, oraz jej możliwie negatywnego wpływu na bezpieczeństwo państwa.
2. Korupcja w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej stanowi duże zagrożenie dla pozycji międzynarodowej kraju oraz może być negatywnie odbierana przez naszych militarnych sojuszników, takich jak NATO, w tym podważać wiarygodność Polski jako partnera.
3. Wdrażane rozwiązania i reformy antykorupcyjne mają bezpośredni wpływ na skuteczne zwalczanie korupcji w wojsku, jakość zarządzania, funkcjonowania resortu obrony narodowej, a w efekcie bezpieczeństwo.
4. Ustawa – Prawo zamówień publicznych wymaga częściowych zmian, ponieważ w obecnym kształcie nie pozwala na skuteczne zapobieganie korupcji.
5. Dużym problemem są kontakty z oferentami, podczas których może dochodzić do przypadków korupcji. Ważne jest

- ściśle stosowanie i egzekwowanie stosowania procedur w tym zakresie, niemniej jednak nie dają one pełnej gwarancji bezpieczeństwa – zapobiegania korupcji.
6. Oprócz działań kontrolnych, audytowych i nadzorczych bardzo ważnym elementem są wewnętrzne szkolenia antykorupcyjne i edukacja antykorupcyjna, które przynoszą wymierne korzyści w zwalczaniu korupcji oraz przygotowują przyszłe lub obecne kadry do nowych standardów działania resortu.
 7. Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych od momentu jego utworzenia przeprowadziło szereg działań zmierzających do skutecznego przeciwdziałania zjawisku korupcji w wojsku.
 8. Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych ewaluowało w ciągu ostatnich kilku lat, ale zmiany te dotyczyły w szczególności nakładania na nie nowych zadań bez proporcjonalnego zwiększania liczby pracowników.
 9. Zdaniem części badanych niektóre rozwiązania i reformy antykorupcyjne wdrażane przez Biuro nie zawsze są skuteczne, a niektóre są zbyt sformalizowane, co utrudnia codzienną realizację zadań.
 10. Wdrażane rozwiązania i reformy antykorupcyjne dały podstawę do sformułowania przez badanych propozycji nowych działań antykorupcyjnych, które zostały wyszczególnione w pytaniu nr 21, a które powinny podlegać weryfikacji pod kątem konieczności ich wdrożenia.
 11. Wewnętrzny system kształcenia realizowany przez uczelnie wojskowe i ośrodki szkoleniowe nie jest wystarczający w zwalczaniu korupcji.
 12. Skuteczne przeciwdziałanie korupcji jest ściśle związane z nadzorem, kontrolą oraz dyscypliną.
 13. Etyka i uczciwość żołnierzy oraz pracowników wojska jest dyskusyjna. Może być sprzymierzeńcem, pod warunkiem że jest na najwyższym poziomie. Kształtowanie takich postaw wymaga czasu i zmiany mentalności społeczeństwa.

14. Skuteczne zwalczanie korupcji wymaga współpracy z innymi służbami. Jako korzystne dla zwalczania tego zjawiska wskazano współpracę z Centralnym Biurem Antykorupcyjnym oraz Żandarmerią Wojskową.
15. Wprowadzanie rozwiązań i reform antykorupcyjnych w resorcie obrony narodowej wymaga wsparcia rządu/polityków/kierownictwa.
16. Zwalczanie korupcji w wojsku realizowane jest we współpracy z innymi służbami i podmiotami. Współpraca ta również prowadzona jest przy opracowywaniu działań antykorupcyjnych.
17. Współpraca resortu obrony narodowej w zakresie antykorupcji z organizacjami pozarządowymi, w tym z Transparency International podczas opracowywania działań antykorupcyjnych została oceniona nisko. Również nisko oceniono współpracę z NATO. Nieco lepiej współpraca ta wypadła ze Służbą Kontrwywiadu Wojskowego. Poziom dobry dotyczy Żandarmerii Wojskowej, Naczelnej Prokuratury Wojskowej oraz Departamentu Kontroli MON. Najwyżej oceniona została współpraca z audytem wewnętrznym.
18. Działania podejmowane przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych w zwalczaniu korupcji zostały ocenione bardzo wysoko.
19. Badani wskazali obszary, które w ich ocenie są najbardziej narażone na korupcję. Obszary te powinny zostać poddane szerszej analizie przez resort obrony narodowej.
20. Wdrażanie rozwiązań i reform antykorupcyjnych przez resort obrony narodowej jest zjawiskiem trudnym, dlatego wymaga ogromnego zaangażowania wszystkich stron.
21. Udział wszelkich służb (CBA, ŻW, SKW, NPW, Policja) w zwalczaniu korupcji w wojsku jest podobny. Badani nie są do końca przekonani o ich dużej skuteczności.
22. Na uwagę zasługuje duża liczba zdarzeń, które mogą być motorem napędowym do podejmowania działań antykorupcyjnych.

23. Największym problemem w zwalczaniu korupcji w wojsku jest kumoterstwo i nepotyzm, długotrwałe postępowania dochodzeniowo-śledcze, brak wystarczającej wiedzy na temat metod i sposobów korumpowania oraz skomplikowane procedury planowania i realizacji wydatków.
24. Znaczna większość rozwiązań i reform antykorupcyjnych wdrożonych przez Biuro ds. Procedur Antykorupcyjnych została uznana za skuteczne (pytanie nr 42). Część z nich w ocenie badanych nie przyniosła żądanych efektów.
25. Finansowanie zwalczania korupcji jest bardzo ważne, niemniej jednak to nie tylko finanse odpowiadają za skuteczność reform.
26. Wprowadzenie zarządzania przez cele, wzmocnienie audytu, zaangażowanie większej liczby osób w walkę z korupcją oraz wdrożenie polityki antykorupcyjnej to skuteczne działania w zwalczaniu korupcji w wojsku.
27. Pomimo tak dużej liczby wdrożonych działań antykorupcyjnych, badani wskazali na kilka nowych, które na bazie dotychczasowych doświadczeń mogą być pomocne przy zwalczaniu tej formy przestępczości.
28. Nadal istotnym utrudnieniem jest mentalność i brak otwarcia na zmiany przez kadrę cywilną i wojskową.
29. Na uwagę zasługuje również wysoka ocena przeprowadzonego badania. Jest to bardzo ważne, ponieważ świadczy o potrzebie prowadzenia dalszych badań i analiz tego zjawiska pod kątem znalezienia jeszcze skuteczniejszych metod walki z korupcją w wojsku.
30. Wyniki przeprowadzonych badań mogą być wykorzystane również w zwalczaniu korupcji w innych obszarach funkcjonowania państwa oraz mogą być pomocne przy opracowywaniu polityk antykorupcyjnych w innych państwach.

3.7. Rekomendacje

1. Wprowadzenie szerokiego planu działań (polityki, strategii antykorupcyjnej) resortu obrony narodowej z określeniem konkretnego celu, jak również podziału zadań w tym zakresie, opracowanego w maksymalnie szerokim kręgu zainteresowanych przedstawicieli resortu.
2. Wprowadzenie szerokiej polityki informacyjnej w zakresie podejmowanych działań w obszarze antykorupcyjnym.
3. Przeprowadzenie analizy planów nauczania w szkolnictwie resortu obrony narodowej pod kątem wiedzy na temat zjawiska korupcji, mechanizmów przestępstw korupcyjnych, sposobów zachowania oraz innych istotnych elementów związanych z tym zjawiskiem.
4. Zacieśnienie współpracy wewnętrznej w ramach jednostek i komórek organizacyjnych MON mających w swoich zadaniach zapobieganie, ujawnianie i zwalczanie korupcji (audyt, kontrola).
5. Zacieśnienie współpracy pomiędzy MON a SKW, ŻW, PW oraz CBA.
6. Przeprowadzenie analizy stosowanych rozwiązań i reform antykorupcyjnych pod kątem ich skuteczności, celowości i aktualności oraz wprowadzenie odpowiednich korekt.
7. Dokonanie zmian strukturalnych dostosowujących zasoby do zakresu i skali trudności zadań w zakresie antykorupcyjnym.
8. Wprowadzenie ścisłych regulacji dotyczących kontroli i nadzoru przede wszystkim we wskazanych przez ankietowanych obszarach zagrożeń.
9. Unifikacja różnorodnych istniejących rozwiązań i mechanizmów antykorupcyjnych w ramach struktur resortu.
10. Wzmocnienie współpracy z NATO oraz organizacjami pozarządowymi.
11. Zaplanowanie kolejnego badania dotyczącego bezpiecznej realizacji sprzętu i uzbrojenia.

ZAKOŃCZENIE

Zarówno ściganie, jak i badanie przestępczości korupcyjnej jest procedurą inną niż wszystkie dotyczące przestępczości pospolitej. Jest to przede wszystkim wynikiem samego przestępstwa korupcji, a ściślej biorąc stypizowanych przez Kodeks karny jego prawnokarnych postaci. Należy przy tym stwierdzić, że sam proces śledczy jest w tym momencie o wiele bardziej skomplikowany z uwagi na relatywną możliwość zastosowania środków dowodowych zarówno w czasie czynności wykrywczych, jak i fazy postępowania przygotowawczego i finalnie sądowego. Praktycznie poza przypadkami ujęcia sprawcy na gorącym uczynku, jego wykrycie i udowodnienie winy jest bardzo trudne. Dlatego też korelacja pomiędzy polityką karną państwa a rzeczywistym stanem i kondycją ścigania korupcji musi zostać zbadana i potwierdzona. Rzeczywisty problem z badaniem korupcji to przede wszystkim skompletowanie odpowiedniej próby badawczej. Jest to istotne głównie z powodu tego, że zdecydowana większość osób skazanych prawomocnie za przestępstwa korupcyjne otrzymuje kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszzone, a wykonywane kary pozbawienia wolności stanowią raczej rzadkość, biorąc pod uwagę rozmiar osądzonej przestępczości korupcyjnej.

Przeprowadzone badania empiryczne pozwoliły na opracowanie profilu przestępcy korupcyjnego. Jest to w zdecydowanej większości mężczyzna, Polak, pierwszy raz wchodzący w konflikt z prawem, działający na trzeźwo, w afekcie, popełniający przestępstwo przez bezpośrednie wręczenie lub obiecywa-

nie wręczenia korzyści majątkowej w rezultacie popełnionego wcześniej wykroczenia lub przestępstwa. Nie należy do struktur zorganizowanej przestępczości. W momencie popełnienia przestępstwa znajduje się w przedziale wiekowym 31–35 lat. Ma wykształcenie średnie, jest pracownikiem urzędu niższego szczebla, zatrudnionym na stałe, mieszka najczęściej w woj. wielkopolskim, w mieście. W czasie swojego życia chociaż raz zmienił miejsce zamieszkania. Wywodzi się ze środowiska robotniczego z pełnej rodziny. Posiada dobrą opinię w miejscu zamieszkania i pracy. Najczęściej dokonał przestępstwa korupcyjnego w miejscu albo blisko swego miejsca zamieszkania. Czyn miał miejsce w pomieszczeniu, gdzie wręczono lub obiecano wręczyć korzyść majątkową w postaci gotówki w kwocie od 100 do 1000 zł. Nie został ujęty na gorącym uczynku, był tymczasowo aresztowany i skazany na karę pozbawienia wolności w wymiarze od 1 do 3 lat, często w zawieszeniu. Wyrok uprawomocnił się już po zapadnięciu w sądzie I instancji, po 56 dniach procesu, w czasie którego przyznał się do popełnionego czynu. Oprócz tego orzeczono wobec niego karę dodatkową w postaci grzywny.

Przedstawiony powyżej „profil sprawcy korupcji” powstał z danych stanowiących najwyższy odsetek w danej badanej kategorii. I odpowiada, co oczywiste, charakterystyce badanych sprawców. Jego obraz w dużym stopniu różni się od wykreowanych przez doniesienia medialne sprawców korupcji zatrzymywanych przez służby państwowe. Tymczasem rzeczywistość – ta zbadana – jest zupełnie inna. Jeśli zatem, o czym wielokrotnie wspomniano, dokona się konfrontacji wyników badania z prowadzoną przez państwo w sferze korupcji polityką karną, to jawi się ona jako wyjątkowo niespójna i nieskuteczna, pełna stereotypów i górnolotnych haseł, gdy badania przeprowadzone na stosunkowo sporej grupie badanych (170) dowodzą, iż jest inaczej. Zarówno poziom i zakres sankcji karnych, jak i charakterystyka sprawców – różnią się w sporym stopniu od przedstawianych przez państwo.

Równie interesujące wnioski można wyciągnąć z badania dotyczącego procedur antykorupcyjnych w Siłach Zbrojnych RP.

Biorąc pod uwagę obszar badań niniejszego raportu, każdy żołnierz i pracownik resortu obrony narodowej musi posiadać odpowiednią wiedzę, która pozwoli mu na podjęcie prawidłowej decyzji czy sposobu działania w przypadku zetknięcia się z korupcją, zarówno w sytuacji otrzymania propozycji przyjęcia łapówki, jak i w sytuacji pozyskania wiedzy o takim przypadku. Badania dotyczące procedur antykorupcyjnych w wojsku pomimo całej rozpiętości pola badawczego i uzyskanych danych należy odnieść zasadniczo do dwóch uwag. Zarówno kadra oficerska, jak i podoficerska, zarówno żołnierze, jak i pracownicy cywilni wojska posiadają kompetencje do identyfikacji zarówno czynów, jak i znamion zachowań korupcyjnych. Posiadają świadomość ich wystąpienia, zwłaszcza w sektorze zamówień publicznych, który jest newralgiczny dla Sił Zbrojnych. Brakuje jednak zaadaptowanych gotowych, systemowych rozwiązań w zakresie działań antykorupcyjnych i to zarówno w obszarze

procedur w każdej sferze działania wojska, jak i chociażby adekwatnych do celów programów szkoleniowych, obejmujących swym zakresem wszystkie grupy celowościowe. Jest to tym bardziej istotne, że w świetle zebranych wyników badania istnieje nie tylko potrzeba standaryzacji procedur, ale także kształtowania świadomej postawy etycznej w wojsku. Dlatego też dokonując pewnej generalizacji – stan procedur antykorupcyjnych w Siłach Zbrojnych RP należy ocenić jako dostateczny, który niezwłocznie powinien być ulepszony. Sama świadomość możliwości wystąpienia zjawisk patologicznych nie jest, niestety, wystarczającym zabezpieczeniem instytucji, która dysponuje i wydaje znaczne środki publiczne.

Zatem pozornie dwa rozbieżne badania stanowią przyczynek do badania i jednocześnie oceny oficjalnej polityki karnej państwa w zakresie zwalczania przestępczości korupcyjnej. Z dwóch niezależnych badań wynika, że rzeczywisty obraz korupcji jako zjawiska społecznego i prawnego różni się od obrazu

przywołanego chociażby w środkach masowego przekazu.

Wybrane techniki badawcze i zakres objęty pomiarem może zostać z powodzeniem zastosowany do badania innych typów przestępstw. Pomiar z zakresu profilaktyki (i pewnych akcentów wiktymologicznych), łącznie z popełnionymi przestępstwami i ich sprawcami, daje pełny obraz danego przestępstwa i może stanowić interesujący przyczynek do określenia nowej typologii badań, jak również stanowić interesującą alternatywę dla dotychczas stosowanych pomiarów.

BIBLIOGRAFIA

- Andersen Clark K., Biddle A.K., Martin S.L., *A Cost-Benefit Analysis of the Violence Against Women Act of 1994*, Vol. 8 No 4, April 2002.
- Bielski M., Kardas P., „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, rok XX, z. 1.
- Bil J., *Korupcja w prywatnym sektorze gospodarczym*, Szczytno 2015.
- Bill J., *Wykonanie badań kryminologicznych dotyczących wykrytych i osądzonych przestępstw korupcyjnych oraz ich sprawców z uwzględnieniem sankcji karnych*, [w:] *Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagadnienia*, cz. III, red. J. Kosiński, K. Krak, A. Koman, Warszawa 2012.
- Bodnar A., Witan P., *Granice tymczasowego aresztu*, „Rzeczpospolita”, 17–18 września 2005.
- Bojarski T., *Znaczenie czynnika czasu w zakresie karalności czynu i wymiaru kary*, Teza Komisji Prawniczej – OL.PAN, 2010.
- Brzęk W., *Współpraca organów administracji publicznej w ochronie bezpieczeństwa zdrowia*, [w:] red. M. Lisiecki, M. Raczkowska-Lipińska, B. Sitek, W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej na tle innych państw Unii Europejskiej. Stan obecny i perspektywy zmian*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi, Józefów 2009.
- Bulsiewicz A., Jeż-Ludwichowska M., Kala D., Osowska D., *Przebieg postępowania karnego*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 1999.
- Całkiewicz M., *Modus operandi sprawców zabójstw*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2011.

- Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Mapa korupcji 2011*, Warszawa 2012.
- Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Mapa korupcji 2016*, Warszawa 2017.
- Chodak P., *Korupcja – jak ją skutecznie zwalczać*, „Dziennik Naukowy” 2017, t. 1/32.
- Chodak P., *Korupcja a bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej Polskiej*, Józefów 2013.
- Ciesielczyk M., *Przeciw korupcji*, Tarnów: „Witek-Druk” 2005.
- Cora S., *Poszukiwanie dowodów przez sąd*, cz. II, „Palestra”, nr 5–6/2006.
- Council of Europe, Space I – Council of Europe Annual Penal Statistic, Survey 2000*, prepared by P. V. Tournier, Strasbourg, 2001.
- Czajkowski K., *Problematyka czasu popełnienia przestępstwa*, „Palestra”, 1966.
- Czapska J., *Wizerunek sądu w opinii społecznej, Sądy w opinii społeczeństwa polskiego*, red. M. Borucka-Arctowa, K. Pałeczki, Wydawnictwo Polpress, Kraków 2003.
- Czarnecki P., *Kontrowersje wokół wyznaczania sędziów w sprawach karnych na tle zasady uczciwego procesu*, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, Polska Akademia Umiejętności, Rok XI, z. 1, 2007.
- Czy można budować bez korupcji?* Opracowanie Fundacji Obywatelskiego Rozwoju, Stowarzyszenia Normalne Państwo oraz Stowarzyszenia Komunikacji Marketingowej, Warszawa 2008.
- Data and analysis of the Italian penitentiary system*, [w:] edited by L.M. Solivetti, Department of the Italian Penitentiary Administration, Office of studies, Research, Legislation and International Relations, Ministry of Justice of Italy, Rome 2003.
- Davis J., *Criminal Personality Profiling and Crime Scene Assessment*, *Journal Of Contemporary Criminal Justice*, Vol. 15, No 3, August 1999, Sage Publications.
- European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*, Council of Europe. Strasbourg 1999.
- Falk G., *Murder. An Analysis of its form, conditions and causes*, McFarland & Company, Jefferson, North Carolina, London 1990.

Funkcjonowanie ustawy o zamówieniach publicznych w aspekcie zapobiegania korupcji, Warszawa: NIK 2002.

Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2010.

Gąsiorowski J., *Sprawcy przestępstw zorganizowanych z terenu województwa śląskiego w świetle badań aktowych za lata 2004-2014*, „Kultura bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, nr 17, 2015.

Gertsmann S., *Rozmowa i wywiad w psychologii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985.

Grey C., *Surowy sąd nad sądami*, „Rzeczpospolita”, 20 czerwca 2005.

Gryz J., *Zarys podstaw teorii bezpieczeństwa AON*, Warszawa 2010.

Grzeszczyk C., *Wykrywanie sprawców zabójstw z rozbojem*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1994.

Gurgul J., *Jeszcze o roli biegłego w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo”, nr 2, 2006.

Hoffman-Bustamante D., *The nature of female criminality*, Issues in Criminology, Vol. 8, no 2, 1973.

Hołyst B., *Psychologiczne i społeczne determinanty zeznań świadków*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989.

Institucje bezpieczeństwa narodowego, red. M. Paździor, Warszawa 2012.

Iyer N., Samociuk M., *Defraudacja i korupcja. Zapobieganie i wykrywanie*, Warszawa 2007.

Jarosz M., *Władza. Przywileje. Korupcja*, Warszawa 2004.

Jasiński W., *Nadużycia w przedsiębiorstwie*, Warszawa 2013.

Jasiński W., *Osoby na eksponowanych stanowiskach politycznych. Przeciwdziałanie korupcji i praniu pieniędzy*, Warszawa 2012.

Karbarz J., Radecki W., *Przedstawienie zarzutów i przesłuchanie podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym*, Legionowo 2006.

Karklins R., *Wszystkiemu winien system. Korupcja w krajach postkomunistycznych*, Warszawa 2009.

Kiziński M., *Retencja danych telekomunikacyjnych*, „Prokuratura i Prawo”, nr 1, 2016.

- Kleinowska M., *Przyznanie się do winy a przyznanie się do czynu*, „Palestra”, nr 5–6/2005.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2012.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, A. Wiak, Warszawa 2012.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mazgowa, Warszawa 2013.
- Kolasiński B., *Obywatelska karta antykorupcyjna*, Szczecin 2005.
- Korupcja i antykorupcja – wybrane zagadnienia*, red. J. Kosiński, K. Krak, Szczytno 2011.
- Krajewski K., *Punitivność społeczeństwa polskiego*, [w:] red. J. Czapska i H. Kury, *Mit represyjności albo o znaczeniu prewencji kryminalnej*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2002.
- Kroner J., *Areszt tymczasowy, lecz bezterminowy*, „Rzeczpospolita”, 25 lipca 2006.
- Krukowski A., *Wybrane zagadnienia nauki polityki kryminalnej*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1991.
- Kurowski W., *Pojęcie organizacji przestępczej i przestępczości zorganizowanej*, „Prokuratura i Prawo”, 2006, nr 1.
- Lachowski J., Marek A., *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2011.
- Laskowska K., *Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2006.
- Leksykon – bezpieczeństwo: wybrane pojęcia*, red. P. Chodak, Józefów 2015.
- Mądrzejowski W., *Korupcja w działalności zorganizowanych struktur przestępczych*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, red. E.W. Pływaczewski Kraków 2005.
- Maisto S. A., Galizio M., Connors G.J., *Uzależnienia. Zażywanie i nadużywanie*, Fundacja Karan, Warszawa 2000.
- Majchrzak K., Misztal P., *Charakter dowodowy retencji danych telekomunikacyjnych w polskim postępowaniu karnym*, „Kortowski Przegląd Prawniczy”, nr 4, 2015.

- Makowski G., *Korupcja a rynek zamówień publicznych – jak ją rozumieć i jak mierzyć*, Warszawa 2017.
- Makowski G., *Socjologiczna analiza funkcjonowania centralnych organów antykorupcyjnych. Międzynarodowa perspektywa i polskie doświadczenia*, Warszawa 2010.
- Mała encyklopedia prawa*, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2005.
- Marczak M., *Uwarunkowania przestępczości kobiet w świetle wybranych teorii, Ciągłość i zmiana w obszarze profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, [w:] red. D. Rybczyńska, t. 1, *Wybrane aspekty pedagogiki resocjalizacyjnej*, Wydawnictwo „Sand Media”, Zielona Góra 2002.
- Marek A., *Komentarz do kodeksu karnego. Cześć ogólna*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1999.
- Mechanizmy przeciwdziałania korupcji w Polsce. Raport z monitoringu*, red. A. Kobylińska, Warszawa 2012.
- Melezini A., *Prawne instrumenty zapobiegania i zwalczania korupcji przez kontrolę skarbową*, Warszawa 2012.
- Michalska-Warias A., *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania*, Wydawnictwo Verba, Lublin 2006.
- Mleczo W. F., *Cywilizacja podarków. Róże i łapówki*, Olsztyn 2008.
- Nowak C., *Szczególne przypadki bezkarności sprawców przekupstwa – wybrane zagadnienia*, Lublin 2006.
- Nowicki M.A., *Za kulejące śledztwo odpowiada państwo*, „Rzeczpospolita”, 8–9 września 2007.
- Nowicki M., *Niemieckie sądy też orzekają opieszale*, „Rzeczpospolita”, 23–24 września 2006.
- Opracowanie Fundacji Obywatelskiego Rozwoju, Stowarzyszenia Normalne Państwo oraz Stowarzyszenia Komunikacji Marketingowej, *Czy można budować bez korupcji?* Warszawa 2008.
- Palka P., Reut M., *Korupcja w nowym Kodeksie karnym*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 1999.
- Palka P., *Sprzedajne nadużycie funkcji publicznej. Studium z prawa karnego*, Olsztyn 2011.

- Pasko-Porys W., *Przesłuchanie i wywiad. Psychologia kryminalistyczna*, Warszawa 2007.
- Pawela S., *Kodeks Karny Wykonawczy. Praktyczny Komentarz*, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawa 1999.
- Piskorski J., *Odpowiedzialność karna cudzoziemców w Polsce*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003.
- Pływaczewski E., *Przestępczość zorganizowana z punktu widzenia polityki, teorii i praktyki*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm w ujęciu praktycznym*, red. E. Pływaczewski, Kraków 2005.
- Pojęcie korupcji politycznej, karalność korupcji politycznej w świetle polskiego kodeksu karnego*, Frankfurt, Słubice: Prawo dla obywatela 2008.
- Postępowanie karne w XXI wieku*, red. P. Kruszyński, Wyd. ABC, Warszawa 2002.
- Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce*, [w:] red. B. Hołyst, E. Kube, R. Schulze, Uniwersytet Łódzki, Akademia Policyjna Munster, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Komenda Główna Policji, Centrum Szkolenia Policji Legionowo, Warszawa – Munster – Łódź 1996.
- Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm, w ujęciu praktycznym*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2005.
- Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 2016.
- Rose-Ackerman S., *Korupcja i rządy*, Warszawa 2001.
- Rzeplińska I., *Przestępczość cudzoziemców w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000.
- Rzeplińska I., Włodarczyk-Madejska J., *Przestępczość cudzoziemców w Polsce – na podstawie policyjnych statystyk przestępczości*, [w:], *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska I., Warszawa 2017.
- Siemaszko A., Gruszczyńska B., Marczevska M., *Atlas przestępczości w Polsce*, Warszawa 2009.

- Sitek P., *Łapownictwo urzędnicze, polityczne oraz gospodarcze w świetle prawa karnego*, Józefów 2013.
- Sługocki L., *Prawo karne procesowe w orzecznictwie SN*, C.H.Beck, Warszawa 1997.
- Sługocki L., *Wnoszenie kasacji karnej*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 1998.
- Sosnowska E., *Społeczne uwarunkowania przestępczości kobiet*, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Seria Pedagogika, z. XVIII, 2009.
- System bezpieczeństwa i porządku publicznego, organy i inne podmioty administracji*, red. M. Zdyb, Warszawa 2015.
- Szwarc A.J., Piskorski J., *Przestępczość cudzoziemców w Polsce, Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce*, [w:] red. A.J. Szwarc, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2000.
- Szymanowska A., *Więzenie i co dalej?*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Trutkowski C., *Przejrzysty samorząd*, Warszawa 2006.
- Widacki J., *Kryminalistyka*, C.H.Beck, Warszawa 1999.
- Wierzbicka A., *Analiza obowiązujących przepisów antykorupcyjnych z wykazaniem mankamentów prawnych*, [w:] red. J. Kosiński, K. Krak, *Korupcja i antykorupcja – wybrane zagadnienia*, Szczytno 2011.
- Wierzchowski T., *Napady na banki w Polsce w latach 1989-2004 i ich sprawcy. Analiza prawnokarna i kryminologiczna*, (niepublikowana praca doktorska), Warszawa 2016.
- Więzenia w liczbach. Statystyka penitencjarna w latach 1989–2004*, Centralny Zarząd Służby Więziennej. Biuro Informacji i Statystyki, Warszawa 2006.
- Wojciechowska-Nowak Anna, *Jak zdemaskować szwindel? Czyli krótki przewodnik po whistle-blowingu*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2008.

Wójcik J.W., *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011.

Zagórski J., *Prawne podstawy zatrzymania przez policję oraz funkcjonowania policyjnych izb zatrzymań*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, nr 31, 2001.

Ziarczyk S., Radecki W., *Przesłuchanie świadka jako jedna z podstawowych czynności procesowych w postępowaniu karnym*, Legionowo 2002.

Akty prawne

1. Konwencja Narodów Zjednoczonych Przeciwko Korupcji, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 31 października 2003 roku.
2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/81/WE w sprawie koordynacji procedur udzielania niektórych zamówień na roboty budowlane, dostawy i usługi przez instytucje lub podmioty zamawiające; w dziedzinach obronności i bezpieczeństwa i zmieniająca dyrektywy 2004/17/WE i 2004/18/WE (Dz. Urz. UE L 216 z 20.8.2009, s. 76).
2. Ustawodawstwo i orzecznictwo Preambuła Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, tekst uchwalony w dniu 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe, (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
4. Polski kodeks karny, wprowadzony rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. (Dz.U. nr 91, poz. 765).
5. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2014 r. poz. 121, 827, z 2015 r. poz. 4, 397, 539).
6. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 2014 r. poz. 1502, 1662).
7. Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (Dz.U. nr 31, poz. 138 z późn. zm.).

8. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. nr 30, poz. 179 z późn. zm.).
9. Ustawa z dnia 2 grudnia 1993 r. o oznaczaniu wyrobów znakami akcyzy (Dz.U. nr 127, poz. 584).
10. Ustawa z dnia 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. nr 207, poz. 1761 z późn. zm.).
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. nr 89, poz. 555 z późn. zm.).
12. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2017 r. poz. 2204; z 2018 r. poz. 20, 305, 663).
13. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 876 i 1089).
14. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, art. 14 (Dz.U. z 1997 r. nr 106, poz. 679).
15. Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o fundacji – Centrum Badania Opinii Społecznej (Dz.U. nr 30, poz. 163).
16. Ustawa z dnia 21 czerwca 1999 r. o zwrocie korzyści uzyskanych niesłusznie kosztem Skarbu Państwa lub innych państwowych osób prawnych (Dz.U. z 1999 r. z 2006 r. nr 104, poz. 708).
17. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2017 r. poz. 2226; z 2018 r. poz. 201).
18. Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych (tekst jednolity: Dz.U. z 2010 r., nr 29, poz. 153).
19. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 111, poz. 1061).
20. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2007 r. nr 19, poz. 177 z późn. zm.).
21. Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, art. 1 (Dz.U. z 2017 r. poz. 1993, 2405; z 2018 r. poz. 138).
22. Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1577).

23. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz innych ustaw (Dz.U. nr 111, poz. 1061).
24. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2005 r. nr 183, poz. 1538).
25. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz.U. z 2017 r. poz. 1463 i 1600).
26. Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1536 i 1579; z 2017 r. poz. 1200 i 1458).
27. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 listopada 2007 r. w sprawie pełnomocnika rządu do spraw opracowania programu zapobiegania nieprawidłowościom w instytucjach publicznych (Dz.U. nr 224, poz. 1660).
28. Zarządzenie nr 160 Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 października 2006 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Obrony Narodowej (MP. nr 76, poz. 769 z późn. zm.).
29. Zarządzenie nr 40/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 22 listopada 2006 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej (Dz.U. MON nr 21, poz. 270 z późn. zm.).
30. Decyzja nr232/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 22 listopada 1999 r. w sprawie wytycznych dotyczących opracowywania aktów prawnych oraz wydawania tych aktów w resorcie obrony narodowej (Dz.U. MON nr 8, poz. 8 z późn. zm.).
31. Decyzja nr16/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 lutego 2013 r. w sprawie rozszereżenia zakresu czynności osób zajmujących kierownicze stanowiska Ministerstwa Obrony Narodowej.
32. Decyzja nr125/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 kwietnia 2011 r. w sprawie wprowadzenia Kodeksu etycznego postępowania pracowników i żołnierzy (Dz.U. MON nr 8, poz. 100).

Orzeczenia sądowe

1. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1971 r., II KR 217/70, OSNKW1971/9/129.
2. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 lutego 1984 r., Rw 53/84, OSNKW 1984, nr 9–10, poz. 94.
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 24 października 2014 r., II AKa145/14.
4. Wyrok Sądu Rejonowego w Gliwicach z dnia 10 czerwca 2015 r., IX K759/14.
5. Wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga z dnia 23 lutego 2016 r., VIKa1477/15.
6. Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 5 kwietnia 2017 r., VII Ka 01/17.
7. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2005 r., II KK 184/05.

Footnotes

- 1 Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2003 r. nr 24, poz. 198) uchylona ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 224).

